

SVOBODNA BESEDA

31 / REVIJA ZZB ZA VREDNOTE NOB SLOVENIJE /


70 LET
ZVEZE BORCEV

maj 2018

cena 3 eur

Letnik IV

ISSN 2463-8218

9 772463 821805

Nosil bom rdečo zvezdo



Kolumna / Jože Poglajen

**»Pol sebi, pol
šarcu dajem«**

STRAN 6

Kolumna / Martin Premk

**Zmaga nad
fašizmom**

STRAN 7

Aktualno / Jan Ukmar

**Vztrajnost
rodila sadove**

STRAN 16

Medijski dogodek pred volitvami

»Naročilo vstajajočega klerofašizma«

V časopisu Delo se je 19. maja 2018 pojavila nenavadna osmrtnica oziroma zahvala z naslovom »V spomin družini Hudnik«. Potomci (sin Alojz in hči Marija Vera) so hote ali nehote iz prekopa prednikov po 72 letih štirinajst dni pred volitvami naredili medijski dogodek. Uporabiti mrtve za predvolilno temo, vsečno skrajni desnici, za promocijo takih ali drugačnih političnih idej ali pa zaradi brisanja nacionalne izdaje, ni spoštljivo do mrtvih. To dejanje nas je še bolj odmaknilo od možnosti za kakršno koli pomiritev in spoštljivejši pogovor med različno mislečimi.

// BESEDILO: **Tit Turnšek**, predsednik ZZB NOB Slovenije

Ker so mediji tej objavi posvetili posebno pozornost, predsednik Pahor pa se je potomcem ob prisotnosti medijev seveda opravičeval, najbrž zaradi svoje spravne mantre, kdo bi pa kaj lahko tudi domneval, da po naročilu vstajajočega klerofašizma, ima javnost pravico izvedeti resnico, kaj se je v tistih mesecih leta 1942 zares dogajalo in kaj zgodilo.

Župnišče in cerkev na Dobravi sta bila postojanka vaških straž, ki jih je vodil oficir Miha Hudnik, brat Alojza. Družina Hudnik je organizirala tolpo, ki je po vaseh kradla in ropala. Svoja dejanja je podtikala Dolomitskemu odredu. Obe teti, mamini sestri, sta imeli najtesnejše stike z Italijani. Vse pridobljene informacije so šle takoj k okupatorjem. Za svoja dejanja sta pridobili celo neke-

ga partizana Dolomitskega odreda, ki je začel delati za belogardiste.

Zaradi varnosti Dolomitskega odreda in organizacije OF na tem območju je bilo nujno, da se banda likvidira, in to se je tudi zgodilo.

Vsem nam pa v razmislek, česa vsega se poslužuje vstajajoči klerofašizem, da zamaskira narodno izdajo škofa Rožmana in grozljiva pobijanja belogardistov in domobrancev. Samo spomnimo se Sv. Urha, Javorovice, kjer so domobraneci pobijali ranjence, Kozlarjeve gošče, in še mnogih drugih morišč.

Iz knjige Šnuderlovi spisi Domobranski zločini:

»Poleg cerkvice sv. Urha na Dobrunjah in gramozne jame pri sv. Križu pri Lju-

bljani bo ta gozd Kozlarjeva gošča ohranil svoje ime kot najstrahotnejše morišče podivjanih domobrancev. Dne 25. novembra 1943 so domobranci planili v Črno vas na Barju in odurno zahtevali od prebivalcev, ki so že spali, da naj se oblečejo in gredo z njimi. Zasilno oblečene so zvezali in jih z vso naglico, suvajoč jih s kopiti pušk gnali v temo. Zaman je bilo vprašanje, kam in zakaj jih peljejo, jok in prošnje. Poveljnik domobrancev v barjanski šoli, 30-letni Franc Frakelj, je vodil ta pošastni sprevod. Med njimi je bil tudi Viktor Berlot z Galjevice. V tem sprevodu so bile naslednje žrtve:

Vsa rodbina Melikova, gospodarja 50-letni Ivan in 58-letni Franc, 56-letna Marija, 14-letni Bojan in 15-letni Slavko, 14-letna Vera Škraba in 44-letni Anton Škraba, Angela Modičeva in 19-letna Stefka Vidmarjeva. Vaščani so od daleč z očmi in ušesi spremljali to nočno grozoto. Kmalu so slišali obupno vpitje in krike smrtne groze, nato tri rafale iz mitraljeza, posamične strele iz pušk in končno eksplozijo ročne bombe. 16 ljudi je padlo. Med njimi otroci.

Na morišče je prišla sodna komisija, ki se je ustavila na posestvu Marije Škafarjeve iz Črne vasi št. 177. Domobranski poročnik Franc Frakelj pa jo je odgnal in komisiji zagrozil. Ljudje so našli ob jarku ob gošči pozneje 11 trupel, za vasjo pri gošči pa dva grobova. Še dolgo so ljudje kazali okrvavljeni kol in zobovje 14-letne Vere Škraba, ki je ležalo raztreseno po morišču. Ugotovilo se je, da so bili na istem mestu umorjeni od domobrancev še sledeči: Lojzka in Ivana Leneršičeva, Antonija Golobova, Milko Kaizer, Vinko, Jera, Tilka ter Roman Ukmar, Jože, Marija in oba Franca Brancelj, Jože Javornik, Alojzija Benetova, Helena Modičeva, Jože Vidmar, Marija Aličeva, Marija Verbičeva, Martin in Pavla Furlanova, Pavla Jankovičeva, Franca Škrabova, Minka Grumova, Janez, Marija, Lojzka Grebenčeva, Francka Štrumbljeva, Ivana Lesičeva, Marija Podržajeva, Franca Tančkova, Alojz in Albina Škafarjeva, Ivana Bolhova, Anton Jesih in še mnogo drugih, ki jih pogrešajo.«

Boj slovenskega naroda za svoj obstoj proti nacizmu in fašizmu, kar nam priznava ves svet, imenuje gospod Borut Pahor »tragedijo bratomornega nasilja, pustošenje sovraštva in maščevanja«. S tem izenači naš narodnoosvobodilni boj z izdajalci in nacističnimi zločinci. ●



Sestri Šušteršič je ubila Črna roka.



Prihodnost Slovenije je v naših rokah

// PIŠE: Tit Turnšek, predsednik ZZZB za vrednote NOB Slovenije

Leta 1941 smo se Slovenci uprli nacifašizmu. Takrat je šlo za obstoj naroda. Ustvarili smo svojo državo. Petdeset let pozneje se je Slovenija samozavestno postavila za svojo državo in uveljavila njeno suverenost. Danes se znova soočamo z grožnjo rastočega novega fašizma. Pod takšno oblastjo ni svobode, ni tovarštva, ni solidarnosti. Na prihajajočih volitvah imamo dolžnost, da novemu fašizmu rečemo NE in znova obranimo svoje vrednote. Vrednote, ki jih slovenski narod skozi zgodovino nosi v sebi in so se uspešno preizkusile v našem narodnoosvobodilnem boju.

Medtem ko je svoboda leta 1941 pomenila boj z okupatorjem, danes pomeni naš odnos do Evropske unije in velikih sil. EU mora postati konfederacija narodov, ne pa meddržavna tvorba pod bruseljsko birokracijo. Osnovno vodilo naše zunanje politike mora biti mir in sožitje med narodi. O naših odnosih z drugimi državami bomo odločali sami. Ne smemo dopustiti, da nas zapletejo v mednarodne spore in spopade za interese svetovnih korporacij.

Nekoč je tovarštvo pomenilo reševanje ranjenih tovarišev. Danes je to javno zdravstvo, dostopno vsem, bogatim in revnim, brez dolgih čakalnih vrst. Nekoč smo to že imeli, pa je bila država revnejša, kot je danes. Država mora v prvi vrsti poskrbeti za javno zdravstvo. Koncesije naj se podeljujejo s časovno omejitvijo, kjer je to res potrebno.

Država mora poskrbeti za brezplačno javno šolstvo od osnovnega do univerzitetnega študija. Tudi to smo nekoč že imeli. Vsak delodajalec je obvezan, da delavec dobi vsaj minimalno neto plačo in plačane vse prispevke za pokojninsko in zdravstveno zavarovanje. To mora veljati tudi za pogodbene delavce in delavce, ki delajo kot samostojni podjetniki.

Spoštovati moramo ustavo, ki loči verske skupnosti od države. Država mora biti dosledno laična. Nobena verska skupnost se sme vmešavati v odločitve, ki so v pristojnosti državnih in krajevnih organov oblasti. Verske skupnosti naj se financirajo izključno s cerkvenimi davki. Samo tako je mogoče zagotoviti svobodo veroizpovedi in enakopravnost vseh verskih skupnosti.

Upreti se moramo vsakršnemu ponarejanju zgodovine. Zgodovini dvajsetega stoletja morajo šole posvetiti posebno pozornost tako v osnovnih kot tudi v srednjih šolah. Dobiti mora ustrezno mesto tudi v učbenikih.

Potrebna je depolitizacija varnostnih struktur. Politični funkcionarji (nekdanji ali sedanji) ne morejo biti zaposleni v Slovenski vojski, policiji in varnostni službi (Sova). Celoten varnostni sistem moramo prilagoditi dejanski ogroženosti države in našim obveznostim do EU. Skupaj moramo odpravljati probleme predvsem tam, kjer nastajajo. Naredimo vse za mir na bližnjem vzhodu. Nobenega vzroka ni za strah, ki ga vstajajoči fašizem širi tudi pri nas.

Odločen NE moramo reči nastajajočemu klerofašizmu, ki širi sovraštvo do drugačnih, do vseh svobodoljubno mislečih, do drugih veroizpovedi. Ustanavljajo oborožene skupine, kot nekoč Hitler SA. Oblast mora prevzeti ljudstvo. Razvijajmo delavsko participacijo pri soupravljanju in kontroli podjetij in vse oblike združništva. Razvijajmo tudi politično participacijo pri nastajanju zakonov in izbiri voljenih predstavnikov.

Pojdimo na volitve in volimo tiste stranke, ki lahko pridejo v parlament, ki bodo zaustavile novi fašizem, ki bodo postavile človeka pred kapital in se bodo s svojimi programi najbolj približale našim vrednotam. Prihodnost Slovenije je v naših rokah. ●

SVOBODNA BESEDA

6-7: Kolumni

Jože Poglajen:

»Pol sebi, pol šarcu dajem«

Martin Premk:

Zmaga nad fašizmom

9-11: Aktualno

Cvetka Hedžet Toth: Človek je mnogo več kot privesek ekonomije

12-13: Naš pogovor

Jan Ukmar: »Odpravljanje prekarnosti – najbližji švedski model«

14-15: Aktualno

Janko Heberle, Julijana Žibert: Nuši Kerševan in Francu Gorniku najvišji priznanji

Fotografija na naslovnici:

Koncert Svetlane Makarovič v Ljubljani: Nosil bom rdečo zvezdo Foto: Janez Alič

SVOBODNA BESEDA je revija ZZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.
Izdajatelj: ZZZB za vrednote NOB Slovenije
 Zanj: Tit Turnšek, predsednik
Uredniški odbor: dr. Maca Jogan, Božo Kovač, Mitja Meršol, Franc Štibernik
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@gmail.com
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:

ZZZB za vrednote NOB Slovenija, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana
 telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
 romana.jemec@zzb-nob.si

Cena: 3 €

letna naročnina: 36 evrov,
 trimesečna naročnina: 9 evrov
 ISSN 2463-8218.
 Transakcijski račun: SI56 0201 0001 8541 225
 Davčna številka: SI 84151714
 Tisk: Schwarz print, d. o. o., Ljubljana

Namesto vrnitve spet priključitev

Skupina 57 poslancev s prvopodpisanim podpredsednikom državnega zbora Matjažem Nemcem je v parlamentarno proceduro vložila predlog za preimenovanje praznika **vrnitve** Primorske k matični domovini v praznik **priključitve** Primorske k matični domovini. Predlagateljja pobude sta novogoriška in koprška borčevska organizacija, ki menita, da bi novo staro ime bolj ustrezalo zgodovini in tradiciji. Praznik Primorska praznuje 15. septembra, na obletnico uveljavitve Pariške mirovne pogodbe.



Preden je 57 poslancev iz SD, Desusa, Levice, SMC in skupine nepovezanih poslancev v proceduro vložilo predlog za preimenovanje, so pripravili tudi posvet pri predsedniku Milanu Brglezu in podpredsednikih državnega zbora Matjažu Nemcu in Primožu Hainzu, ki so se ga poleg predstavnikov Zveze borcev udeležili zgodovinarji dr. Nevenka Troha, dr. Kaja Širok, dr. Branko Marušič in dr. Bojan Godeša, dr. Jože Pirjavec pa je dal pisno mnenje. Vsi zgodovinarji so naklonjeni predlogu, ki naj bi ga obravnavali po skrajšanem postopku.

Besedilo: Jan Ukmar, Foto: Janez Alič

O ustanovitvi OF na FDV

Na Fakulteti za družbene vede so se 26. aprila na poseben način spomnili ustanovitve Osvobodilne fronte in dneva upora proti okupatorju. Študenti Zgodovine novinarstva (doc. dr. Jernej Amon Prodnik) ter Sociologije in politologije vojske (prof. dr. Ljubica Jelušič) so gostili Aljaža Verhovnika, generalnega sekretarja Zveze združenj borcev za vrednote NOB. Spregovorili so o partizanskem tisku, vlogi ZZB skozi zgodovino ter o pome-



Ljubica Jelušič, Jernej Amon Prodnik (levo) in Aljaž Verhovnik (desno)

nu vrednot protifašizma in protinacizma za mlado generacijo. Aljaž Verhovnik se je pogovarjal z mladimi o dilemah, ki jih imajo zaradi zgodovine. Predstavil je 70 let delovanja Zveze

borcev, govoril o poslanstvu ZB in predstavil pobudo za prepoved nacifašističnih simbolov. Prav tako je generalni sekretar spregovoril o pomenu in vlogi NOB in posebej poudaril, da so se partizani edini bojevali za domovino in slovenski narod.

Besedilo: L. J., foto: arhiv Svobodne besede

Spominsko drevo za Štefana Kovača - Marka

Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija (UŠF) s sedežem v Vrtu spominov in tovarištva na Petanjcih v občini Tišina je 4. maja pripravila letošnje prireditve v okviru 17. dnevov spominov in tovarištva. Ob tej priložnosti so v vrtu z več kot 500 drevninami in grmovnicami zasadili novo drevo – rumeni dren (*Cornus mas*).

Zbrane je na slovesnosti na Petanjcih pozdravil predsednik Uprave UŠF Ernest Ebenšpanger. Posebni gost je bil tokrat Štefan Kovač z ženo, sin prekmurskega narodnega heroja Štefana Kovača - Marka, kateremu so posvetili novo drevo.

Štefan Kovač - Marko, pravnik in publicist (pisal je za časopis »Neodvisnost« Delavsko-kmečke zveze 1937 in bil izredno aktiven član Društva kmečkih fantov in deklet), se je rodil 28. avgusta 1910 v Nedelici pri Turnišču. Padel je pod streli madžarskih okupatorjev v noči s 17. na 18. oktober 1941 v Hrzančevem hrastju pri Gančanih ter bil 20. decembra 1951 razgla-



Štefan Kovač ml. ob Ernestu Ebenšpangerju sadi drevo v spomin na očeta Štefana.

šen za narodnega heroja Jugoslavije, ker je bil organizator in vodja upora proti okupatorju leta 1941 v Prekmurju.

Nanj, na njegovo delo kot tudi delo drugih narodnih buditeljev v Prekmurju bo odslej spominjal rumeni dren (*Cornus mas*) v Vrtu spominov in tovarištva na Petanjcih, kjer so se slovesnosti udeležili tudi predsednik Združenja veteranov vojne za Slovenijo 1991 Ladislav Lipič ter predstavniki krajevnih združenj borcev za vrednote NOB v Prekmurju in Prlekiji.

Novoizvoljena županja prekinila tradicijo

Tradicionalna komemoracija v spomin padlim v Tržiču (Malfalcone) v Italiji je 25. aprila minila brez predstavnikov Območnega združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica. Novo-

izvoljena županja Anna Maria Cisini je v imenu občine Trzič, organizatorice vsakoletne komemoracije, obvestila Vsedržno združenje partizanov Italije (ANPI - VZPI) za Tržaško, da na letošnje komemoracijo ne bo povabila predstavnikov novogoriške borčevske organizacije in da tudi ni predviden njihov priložnostni nagovor. Pokrajinski odbor ANPI - VZPI se je na pismo županje odzval in zahteval pojasnilo za tako nerazumljivo in krivično odločitev, pri čemer je poudaril, da gre za vsakoletno počastitev tudi številnih slovenskih borcev, ki so pokopani na trziškem pokopališču. Med njimi sta dva slovenska narodna heroja, Ljubo Šercer in Jože Mihelčič. Trziška župa-



Notranjost podmornice, ki je tudi na ogled v Parku vojaške zgodovine v Pivki.



Spominska slovesnost na trziškem pokopališču

nja, izvoljena na letošnjih spomladanskih volitvah s podporo desnih strank, je brez pojasnila vztrajala pri svoji odločitvi.

Ogorčenost nad ravnanjem županje Trziča je združenje ANPI - VZPI izrazilo v pismu, ki ga je poslalo občini. Med drugim so zapisali da so med 503 padlimi borci iz ladjedelnice v Trziču številni Slovenci in da so osvoboditev izpod fašizma in nacizma dosegli složno in skupaj s slovenskim narodom.

Območno združenje borcev za vrednote NOB Nova Gorica je ob podpori in sodelovanju predstavnikov ANPI - VZPI pripravilo komemoracijo dan pred uradnim dogodkom. Delegacija je skupaj s predstavniki ANPI - VZPI najprej položila venec pri spomeniku padlim delavcem, borcem italijanskih in slovenskih partizanskih brigad, pred ladjedelnico Fincantieri v Trziču. Priložnosti govor je imela predsednica OZB Nova Gorica Katjuša Žigon. Zatem so se vsi udeleženci komemoracije ob grobnici na pokopališču v Trziču poklonili padlim partizanom.

Besedilo in foto: Miloš Lozič

Napad na Jugoslavijo 1941 v Pivki

V Parku vojaške zgodovine se 3. junija obeta pravi spektakel, ko bo Kulturnozgodovinsko društvo Triglav pripravilo ponazoritveni dogodek Napad na Jugoslavijo 1941. Več kot sto nastopajočih vojakov bo v uniformah jugoslovanske kraljeve vojske ter italijanske in nemške armade prikazalo vojaško dogajanje aprila 1941, ko so nemške in italijanske enote brez vojne napovedi napadle Kraljevino Jugoslavijo. V prikaz bo vključenih tudi več vozil in druge vojaške tehnike.

Med novostmi, ki letos bogatijo ponudbo Parka, velja omeniti simulator letenja z letalom MiG-21. Ta pridobitev s pomočjo tehnologije virtualne resničnosti uporabniku zagotavlja prepričljivo izkušnjo letenja z nadzvočno hitrostjo. Simulator pritegne tudi s svojo zunanostjo, saj so ga snovalci v podjetjih Aereform, letalska tehnologija, in Aeronavt, akademija za letalstvo, zasnovali okrog originalnih delov z letal MiG-21.

Za obiskovalce so letos že pripravili vrsto dogodkov, s katerimi so popestrili muzejsko dogajanje. Spomladanski sveženj

dogodkov se je aprila začel s Podmorničarskim vikendom in majskim tradicionalnim Pohodom po Krožni poti vojaške zgodovine. Pot povezuje Park vojaške zgodovine, nekdanji vojaški poligon na koti 110, italijansko podzemno utrdbo na Primožu, Šilentabor nad vasjo Zagorje in turistično vas Narin. Pohodniki so se med štiriurnim pohodom po 15 kilometrov dolgi poti lahko seznanili z nekaterimi najpomembnejšimi ostanki vojaškozgodovinske dediščine tega območja. Letošnji pohod sta v okviru projekta EU projekt, moj projekt 2018 podprli Služba vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko in Zavarovalnica Triglav.

Pripravi: Jan Ukmar Foto: Park vojaške zgodovine

Uničujejo predvsem zvezde

Na skupščini Združenja borcev za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin so se zbrali delegati iz Gornjega Posočja. Pregledali so delo in finančno poročilo prejšnjega obdobja in sprejeli program dela, koledar prireditvev in udeležbo na letošnjih spominskih slovesnostih.

Število krajevnih organizacij se že nekaj let zmanjšuje, saj dosejani starejši člani umirajo, podmladka ni, zato je treba krajevne organizacije združevati. To naj bi se nadaljevalo tudi v prihodnje. Skoraj 300 članov, ki imajo status veterana NOB, je starih nad 85 let. Ugodno je bilo ocenjeno sodelovanje z borčevsko organizacijo ANPI Nadiških dolin in Čedadada. Veliko truda se vlaga v delo z mladimi. Borčevska organizacija daje pobude in predloge šolam za sodelovanje na prireditvah in možnost seznanjanja učencev z NOB v krožkih. Krajevne skupnosti se spodbuja k urejanju in obnovi spominskih obeležij in k pripravi spominskih slovesnosti v posameznih krajih. Že vrsto let posamezne krajevne organizacije uspešno organizirajo pohode v spomin na dogodke med NOB na planine Golobar, Kuhinja, Sleme, Poljanca in Kovačič planino, slovesnost ob obletnici ustanovitve 9. korpusa, pohod po poti Marka Redelonghija in druge. Vse več je primerov skrunjenja spomenikov. Uničujejo predvsem zvezde. Neznani storilci so celo odžagali ploščo – spomenik pohodu in boju Gregorčičeve brigade na Kovačič planini. Na območju občin Tolmin, Bovec in Kobarid je približno 220 obeležij, ki jih je treba vzdrževati.

Besedilo in foto: Vojko Hobič





Jože Poglajen

»Pol sebi, pol šarcu dajem«

Pravijo, da se dan po jutru pozna. Če ta ljudski pregovor drži tudi v politiki, potem se nam ne piše dobro. Če namreč razumemo ponovljeni referendum o drugem tiru kot uverturo v parlamentarne volitve, potem tudi teden dni pred njimi ni povsem zanesljivo, da te sploh bodo. Lahko se namreč spet pojavi neki državljani K in se pritoži. Na karkoli. Denimo na to, da so volivci premalo in neenakopravno seznanjeni s tem, kdo vse kandidira za poslanca. To pa zato, ker mu kot kandidatu na Požarjevi listi ni bilo dovoljeno nastopiti v Odmevih Rosvite P, kjer bi lahko državljanom razkril pravo resnico o pohabljeni demokraciji v državi in o vseh prevarah, ki da smo jih vsak dan deležni!

A ni osrednji junak referendumske parodije na račun demokracije le državljani K (in njegov boter iz ozadja), ampak so na sceno stopili tudi ustavni sodniki. Tako so na pritožbo državljan K presodili, da je referendum treba nujno ponoviti, ker vlada, ki je spisala zakon o drugem tiru, v kampanji ni reklamirala tudi trditve nasprotnikov tega zakona!? To, tako modrijani v škrlatnih togah, je bistveno vplivalo na (ne) udeležbo in izid referenduma. Ta do skrajnosti prignana demokracija naših najvišjih delivcev pravice se ni kaj prida obnesla. Lahko bi rekli, da so se ustavni sodniki in sodnice precej osmešili, kajti na volišča za glasovanje na ponovljenem referendumu je prišlo zgolj 15 odstotkov volivcev. Pet odstotkov manj kot

na prvega, ko naj bi vlada uzurpirala demokracijo! No, državljan K je, še preden je bil objavljen uradni izid, napovedal, da se bo – čeprav je menda zmagal – znova pritožil. Podobno se tudi vrhovni sodniki oziroma sodnice niso ravno izkazali tudi pri presojanju šlamparij v zvezi z vlaganjem list kandidatov. Tako so potrdili zavrnitev list združene desnice in združene levice, ker so prvi kandidirali premalo, drugi pa preveč žensk. Toda hkrati je senat treh vrhovnih sodnic Nataše, Tatjane in Brigitte potrdil listo zelenega Čuša, čeprav je dejstvo, da je na njej sedem moških in tri (le 30 odstotkov) ženske.

Poleg teh romanj na sodišča, ki so zasenčila še tisto malo soli predvolilne kampanje, se mediji v glavnem ukvarjajo s tem, kdo bo na volitvah zmagal, čeprav bi se morali vprašati, kdo nam bo po volitvah vladal. Se pravi, se postavil na kanclerski tron in sestavil

vlado. Ankete javnega mnenja so enotne v napovedih, da bo največ glasov na volitvah dobila Janševa SDS. Predvsem zato, ker ima dokazano zelo stabilno volilno telo, ki vedno in disciplinirano voli Janševe liste. Število pripadnikov te armade desnih volivcev je sicer upadlo z recimo 320 tisoč leta 2004, s čimer je Janša prehitel favorizirano LDS, ali pa z 290 tisoč leta 2011, ko je izgubil proti pozitivnemu Jankoviču, na zgolj 181 tisoč na prejšnjih volitvah. Toda tudi to je ob relativno nizki volilni udeležbi, na primer 55-odstotni, številka, ki na prihajajočih volitvah še vedno lahko prinese prvo mesto.

Kakorkoli že, po teh anketah naj bi Janševi možje in ženske zasedli približno 25 oziroma v najboljšem primeru 30 sedežev v državnem zboru. Kar je seveda daleč premalo za osvojitve oblasti. Po dosedanjih izjavah vodilnih v drugih strankah Janša lahko računa le na glasove morda petih ali šestih poslancev NSi. Torej je še

vedno za vsaj deset glasov prekratek za to, da bi postal mandatar in sestavil novo, tretjo po vrsti, Janševno vlado. Na izjave strankarskih funkcionarjev se ne gre zanesti, kajti kot pravijo analitiki, eno je taktična predvolilna kampanja, drugo pa interesi, ki nastanejo po volitvah, ko se karte dokončno premešajo. Kljub temu je veliko razlogov, ki ne govorijo v prid temu, da bi v Janševno vlado poleg NSi denimo vstopili poslanci Šarčeve stranke ali SD in SMC. Skoraj na znanstveno fantastiko pa meji napoved, da bi pod Janševno avtokratsko žezlo zlezla Levica ali DeSUS. Prvi in najbrž odločilni razlog je v tem, da Šarrec, Židan in Cerar lahko mirno

počakajo na trenutek, ko bo Janši potekel čas za sestavo vlade, in izpraznjeno mesto mandatarja zasede kdo od njih ali pa nekdo tretji, za katerega bi se morda dogovorili. Vsekakor je zanje vsaka koalicija bolj perspektivna in manj naporena od koalicije z Janšo (in Toninom). In ne nazadnje, v primeru kolaboracije z Janšo bi omenjene stranke zagotovo razpadle na pro- in protijanševsko frakcijo in se verjetno ne bi nikoli več pobrale s smetišča zgodovine. Poleg tega je veliko vprašanje, ali bi bilo kolaborantov dovolj, da bi Janševa nenačelna koalicija preseгла številko 46 poslancev. Janša torej, tudi če zmagal na volitvah, nima prav veliko možnosti še tretjič postati kancler.

Še je pravica na tem svetu, bi na to rekla večina, ne pa tudi državljani K.



Martin Premk

Zmaga nad fašizmom

Zmaga nad fašizmom se kar še vedno praznuje 9. maja, čeprav fašizem nikoli ni bil premagan. Tudi druga svetovna vojna je bila vojna proti fašizmu le na območju Sovjetske zveze, Poljske, Jugoslavije in seveda Slovenije. Na Zahodu, kjer sta se Nemčija in Italija spopadali s francoskim in britanskim imperijem, je bila druga svetovna vojna le nadaljevanje »nedovršene« prve svetovne vojne, le da sta v teh dveh državah takrat vladala nacizem in fašizem. Prvo svetovno vojno, pa tudi drugo, so pohlepni vladarji in bankirji zakuhalo zgolj zaradi svojih imperialističnih želja ter so v popolnoma brezsmiselno smrt pognali na desetine milijonov ljudi. Mimogrede, bogati bankirji in gospodarstveniki so ob začetku prve svetovne vojne dosegli umik francoske vojske z območja jeklarn v Posarju, ki so se znašle ravno na frontni črti. Zasedla jih je nemška vojska ter so celo vojno delovale za Nemčijo in vojno preživele nedotaknjene, lastnikom pa ves čas ustvarjale dobiček. Druga svetovna vojna pa na daljnovzhodnem bojišču nima prav nobene povezave s fašizmom, razen da je bila Japonska zaveznica Italije in Nemčije.

V vojno so Japonci stopili zgolj zaradi imperialističnih želja in nasprotovanja širjenju ameriške in britanske prevlade na Daljnem vzhodu. Tudi po zmagi v drugi svetovni vojni, razen na območjih, ki jih je osvobodila Sovjetska zveza, vodilne »zahodne demokracije« niso nič nasprotovale fašističnim družbam, saj so jih dopuščale v Španiji, na Portugalskem, nekaj časa med vojaško diktaturo v Grčiji, v Afriki, Južni Ameriki ali pa povsod tam, kjer so se bali, da bo zmagala »komunistična grožnja«. Tudi sicer se »zahodne demokracije« tudi same niso odrekle dejavnikom fašizma ali nacizma, kot so nacionalizem, imperializem, avtoritarno vodenje družbe, nagibanje k zgodovinski mitologiji, izrabljanje čustvenega nezadovoljstva ljudi ter vladanja s pomočjo propagandnih prevar. Ljudje seveda imajo možnost »svobodnih« volitev raznih strank, vendar le tistih, ki jih razni bankirji denarno podprejo pri vzponu na oblast. Kako lahko govorimo, da je fašizem premagan, če »zahodne demokracije« lahko nekaznovano napadejo neodvisno državo, kot so napadle Irak, Libijo in posredno tudi Sirijo? Vse sicer pod pretvezo, da ljudi osvobajajo »diktatorskih režimov«, a iste države hkrati prijateljujejo z mnogo bolj tiranskimi »režimi« od tistih, ki jih »osvobajajo«. Za ustrahovanje lastnih ljudi si izmišljajo prevare, kot so nekakšni plinski napadi in zastrupitve, ravno tako kot so si nacisti izmislili požig Reichstaga. Da, ljudje v Zahodni Evropi brez velikega nasprotovanja sprejemajo nenehne

vojne, nenehno jih nekdo napada in ogroža, enkrat so to teroristi, drugič Severna Koreja, potem Iran. Del te zahodnoevropske demokratične hinavščine, ki ni nič drugega kot fašizem v rožnatih barvah, je tudi Slovenija. Pri nas se celo lahko »najbolj poštena stranka« obnaša kot čista fašistična stranka, pa se ob tem večina najvišje oblasti dela nevedno ali pri tem celo dejavno sodeluje. Pred prihajajočimi volitvami si je »največja opozicijska« stranka za vlogo Judov, ki naj bi bili krivi za vse gorje, ki ga morajo prestajati razni nezadovoljneži, izbrala »migrante«. Njihovi predvolilni plakati, ki omenjajo hkrati migrante in denar, spominjajo že na tiralice »išče se živ ali mrtev« iz časov Divjega zahoda. Iz njih bi se lahko razbralo tudi, da vam ponujajo denarno nagrado, če ujamete kakega

»migranta« in ga pripelje-te na sedež stranke. Očitno so »komunisti« in »Murgle« že preveč izpeti, da bi bili večni krivci za vse, kar se je hudega zgodilo vsem (praviloma nižje izobraženim) nezadovoljnejšem, na katerih sloni fašizem. Novinarji na plačilnem spisku te stranke se ne sramujejo drugače mislečih imenovati »idioti«, laži in žalitve vseh, ki niso z nji-

mi, so tako ali tako stalnica. Potvarjanje zgodovine in ustvarjanje lažnih mitov, ki sta prav tako značilnost fašizma, ravno tako počne predvsem »najbolj poštena stranka«. Domača značilnost zlorabe zgodovine pa je predvsem zanikanje narodnoosvobodilnega boja. Ustanavljala se je celo neka strankarska vojska, predsednik države in vrhovni poveljnik vojske pa namesto da bi to odločno preprečil, prisostvuje postroju takšne enote. Od predsednika države, ki se na kakršni koli slovesnosti kot hudič križa izogiba izgovoriti besede partizan in narodnoosvobodilni boj, je kaj drugega tudi težko pričakovati. Zato je tudi v Slovenji težko reči, da je bil fašizem že kdaj premagan. Nekaj časa v Sloveniji in Jugoslaviji ni bil dovoljen, po razpadu socializma se je začel vračati k nam, v svetu pa tako nikoli ni bil premagan. Če lahko danes neka država nekaznovano pobije več deset protestantov, če se lahko nekaznovano bombardira in napada druge države ter pobija ljudi, potem je fašizem naša sedanost in prihodnost. Le da danes fašizmu sploh ne smemo na glas reči fašizem, a vsaj nekateri vedo, da dejansko v njem živijo. Zato je še vedno živ tudi protifašizem, ki kot boj proti nasilju in krivici nikoli ne umre. Proti fašizmu se je treba bojevati ves čas, nikakor pa ne slaviti zmage nad fašizmom. Čeprav je bila 9. maja 1945 tudi pri nas premagana Nemčija, se je fašizem vrnil tudi k nam.



KOMENTAR

Dostojno delo

dr. France Križanič

Zmogljivosti danega narodnega gospodarstva so odvisne od številnih dejavnikov, ki jih lahko združimo v pet imenovalcev: kapital, naravno bogastvo, rutinsko delo, znanost in podjetništvo. Zadnje tri spadajo v domeno dela. Znanost in podjetništvo včasih skupaj imenujemo produkcijski faktor znanje ali pa nekoliko vulgarno človeški kapital. Spreminjanje strukture gospodarjenja je namreč odvisno od »znanja«. Pomen »znanja« (tehnološkega, organizacijskega, podjetniškega) se v sodobnem digitaliziranem načinu gospodarjenja krepi. Položaj narodnega gospodarstva v mednarodni delitvi dela (konkurenčnost) ter njegova sposobnost povečevati vrednost novoustanovljenih dobrin nista več odvisna od naravnih danosti ali preskrbljenosti s kapitalom, kot je to veljalo nekako do sedemdesetih let dvajsetega stoletja, ampak od sposobnosti vključevanja znanja v produkcijski proces.

Nizka stopnja brezposelnosti je v sodobnih razmerah odvisna od sposobnosti gospodarstva uvajati nove tehnologije, izdelke in poslovne pristope. Izobrazbena struktura delovno aktivnih se je dramatično izboljšala (v Sloveniji ima že vsak tretji diplomu višje ali visoke stopnje). Sodobna država na stabilnost delovnih razmerij dolgoročno vpliva z zagotavljanjem storitev kvartarnega sektorja (kultura, šolstvo, znanstvenoraziskovalna dejavnost, zdravstvo, socialno skrbstvo, varnost), s katerim vzdržuje in krepi raven znanja, ter z razvojno politiko, s katero spodbuja uporabo znanja v gospodarstvu. Obenem se ni zmanjšala vloga države pri skrbi za tržno ravnotežje. S fiskalno in monetarno politiko mora preprečevati recesijo in inflacijo, z zunanjetrgovinsko politiko pa zagotavljati razmere za izravnano bilanco transakcij s tujino.

Sodobna država mora stabilnost delovnih razmerij vzdrževati tudi z njihovo regulacijo: od prepovedi suženjskega in otroškega dela do postavljanja standardov varnosti pri delu, zagotovljenega počitka, dopusta ipd. V tej zvezi je širjenje začasnega, občasnega in slabo plačanega prekarnega dela posledica napak v državni regulaciji delovnih razmerij. Povzročanje socialne stiske ljudi, ki so v danem zaposlovalnem sistemu primorani v prekarno delo, lahko pojmujejo kot negativne eksternalije (disekonomije), podobne učinkom onesnaževanja narave. Država jih mora omejiti s prepovedmi ali obdavčenjem. Tam, kjer je prekarno delo tehnološko pogojeno, pa ga je treba kombinirati z univerzalnim temeljnim dohodkom.

Pošteno plačilo za pošteno delo ne izhaja le iz principa pravičnosti, ampak je tudi neizogiben pogoj stabilne gospodarske rasti – brez recesije (deflacijske krize), kopičenja dolgov in na koncu depresije. Državni instrumenti zagotavljanja razdelitve novoustanovljenih dobrin so: institut socialnega partnerstva (sindikati in združenja delodajalcev so vključeni v zakonodajni proces ter v sprejemanje ključnih odločitev gospodarske politike), instrument minimalne plače in oblikovanje plačne politike s kolektivnimi pogodbami (tu država izvaja

zakonsko regulacijo). V prihodnje bo instrument državne politike pri zagotavljanju ustreznega položaja dela pri delitvi novoustanovljenih dobrin postal tudi univerzalni temeljni dohodek. Tako lahko država vpliva na stabilno rast prejemkov zaposlenih, osebne porabe, bruto domačega produkta in posledično tudi javnofinančnih virov.

Zadnja desetletja so v mednarodni menjavi nastale motnje. »Azijski tigri« (Japonska, Južna Koreja, Tajvan, Singapur) in pozneje Kitajska so vodili politiko izrazito podcenjenega deviznega tečaja domačih valut, Kitajska pa tudi politiko nizkih standardov v delovnih razmerjih ter pri varovanju okolja.

Povečan pomen dela v sodobnem načinu gospodarjenja vpliva na oblikovanje podjetij. Hitro rastoča podjetja v informacijsko-komunikacijski panogi so najprej v lasti zaposlenih, nato pa se njihova lastniška struktura koncentriira v rokah nekaj lastnikov.

Zadnja desetletja so v mednarodni menjavi nastale motnje. »Azijski tigri« (Japonska, Južna Koreja, Tajvan, Singapur) in pozneje Kitajska so vodili politiko izrazito podcenjenega deviznega tečaja domačih valut, Kitajska pa tudi politiko nizkih standardov v delovnih razmerjih ter pri varovanju okolja. V nastalih razmerah vrsta gospodarskih panog na Zahodu (tudi v Sloveniji) ni več mogla konkurirati navidezno ceneni ponudbi z Daljnega vzhoda. Posledici sta bili selitev proizvodnje na Vzhod in rast brezposelnosti na Zahodu. To je devizni, socialni in ekološki damping (prodaja pod ceno oziroma nepoštena konkurenca), ki ga je treba odpraviti. Za uvoz različnih dobrin bo vsaj v EU treba uvesti certifikate, da cena ustreza vrednosti proizvodnje ob upoštevanju danih ekoloških in socialnih standardov.

V obdobju pred finančno krizo leta 2008, med njo in po njej sta bila v EU ekonomska politika in njen vpliv na trg dela v rokah konservativnih oziroma ljudskih strank. Te so najprej predelale Lizbonsko strategijo iz koncepta vodenja aktivne razvojne politike v neoliberalen koncept liberalizacije trga. Pozneje so stroške sanacije finančnega sistema prenesle na prebivalstvo perifernih držav članic EU z vplivom na povečano brezposelnost. Kot odgovor na ta pojav bi v EU morala nastopiti prenovljena politična alternativa.

Spomini na leto 1968

Človek je mnogo več kot samo privesek ekonomije

Z otožnostjo se lotevam teme, ki je ponotranjeni del mene in mojega študentovstva. Gre predvsem za triletno obdobje 1968–1971, od katerega mineva pol stoletja. Kot mladi smo doživeli drugo polovico 20. stoletja, ki je bilo v celoti eno najbolj spolitiziranih, to je s politiko zasvojenih stoletij v zgodovini človeštva. Politizacija je bila tudi naš odziv na stvarnost, ki smo jo doživljali v stoletju, ki se ni znašlo onkraj dveh totalitarizmov, vzhodnega in zahodnega, kar smo želeli in za kar smo si prizadevali. Svet je pristal v kobiličarskem (banditskem) kapitalizmu ali bolj imenitno rečeno: v neoliberalizmu. Kobilice so požrešne: kamor se spustijo, vse opustošijo in nato odletijo pustošit naprej, tako kot kapitalizem.

// BESEDILO: **Cvetka Hedžet Tóth**

// FOTO: **Iztok Pipan (TV Medvode)**

Socializem pri nas je nastal z ogromno herojstva, vendar smo mi, študirajoči, opazili, da mu je začelo primanjkovati reproduktivne zmožnosti, kajti vsak sistem za svoj obstoj potrebuje učinkovit mehanizem sprotne obnove. Za to smo si prizadevali takrat, ko smo vztrajali pri konceptu policentričnega razvoja na vseh ravneh, od ekonomskega, socialnega, zdravstvenega, kulturnega itd. Politiki so nam prisluhnil in nas, priznam, tudi upoštevali, mnogi, predvsem mlajši, so nam svetovali, da svoje pobude vedno napišemo v obliki programa in ga pos-

redujemo naprej. V Sloveniji s tem ni bilo težav – da ne bo nesporazuma: delali smo na podlagi slogana »Želimo več demokracije, vendar ne z manj, ampak z malo več socializma«.

In poznejši razvoj dogodkov? Bila sem v generaciji, ki je takrat verjela v vseosvobajajočo moč politike in na koncu ostala praznih rok, kajti idejo organizirane solidarnosti je zdajšnja doba – po uradnem koncu socializma 1989 – zavrgla, to idejo, romantično utopijo, v imenu katere smo mnogi, ki smo študirali v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, bili pripravljani jurišati celo na

nebo in še z eno potezo svet in razmere v njem spremeniti v pristno domovanje za prav vsakega človeka. In ni nam žal!

Predstavlja si (Imagine) – John Lennon

Glasno in skupaj z Beatlesi smo peli in sanjali o svetu, v katerem ni nebes in pekla pod nami, le modro nebo nad nami, tudi ne držav in prav ničesar, za kar bi se pobijali in za kar bi morali umreti. V svetu brez religij in cerkva bi živeli v miru. Vabili smo vsakega, ki je sanjal, da se nam pridruži, kajti to bi bil svet brez trpljenja, lakote, kot en sam bratski svet, v katerem ni pohlepa, zavisti in tudi ne zasebne lastnine in vsi ljudje bi si med seboj vse pravično delili in v tem svetu bi prav vsak človek bival varno, imel varen dom. Kako lepo je te sanje povzel v svojo pesem Predstavlja si (Imagine) John Lennon in z njo v bistvu podal drugi komunistični manifest, kakor je to on sam izrecno povedal in poudaril. Kar je bilo takrat na Vzhodu, ni bil pravi komunizem, je svaril in zato govoril o socializmu, tem, ki nam je bil ideal kot svetovni proces. Še danes velja ta Lennonova pesem za eno najbolj popularnih in najpogosteje predvajanih. Lennon je umrl v atentatu decembra 1980, nanj so streljali, on pa nam je trajno zapustil sanje, ki jih nikdar ne bomo nehali sanjati. In treba je sanjati, kajti dokler sanjamo, smo, bivamo. Peli smo tako kot Beatli in prav tako smo prisluhnil Bobu Dylanu in njegovemu Vremenarju, ki svari: »Ne potrebuješ vremenarja, da ti pove, kam piha veter«, saj očitna piha v smeri revolucije. In čas zanjo je napočil. Kakšno veselje smo doživljali, ko smo desetletja pozneje izvedeli, da je Dylan prejel Nobelovo nagrado za književnost!

Če je človek sam levičar, začuti neko težko izrekljivo mero uporniškega ponosa in začne kljubovati, noče stran, tako kot pri nas še vedno mnogi. Nezlomljivost in vztrajnost se zadnja leta spet oglašata in vračata, kajti Marxove misli, da svet in razmere v njem zares spremenimo, ne spremlja dejstvo, da se je svet spremenil na boljše in da so v



Cvetka Hedžet Tóth

njem krivice izginile. Torej! Iz nemirnih let 1968–1971 smo se trajno naučili, da moramo obstoječe stanje družbe vsakokrat znati razbrati z njenih obrobij oz. na njenih mejah, ta trenutek s prekarnostjo, naraščajočo revščino, brezposelnostjo, nemočnimi penzionisti. Skratka, za te z obrobja gre, izrinjence, dobesedno za avtsajderje.

Juriš na nebo – zasebno je politično

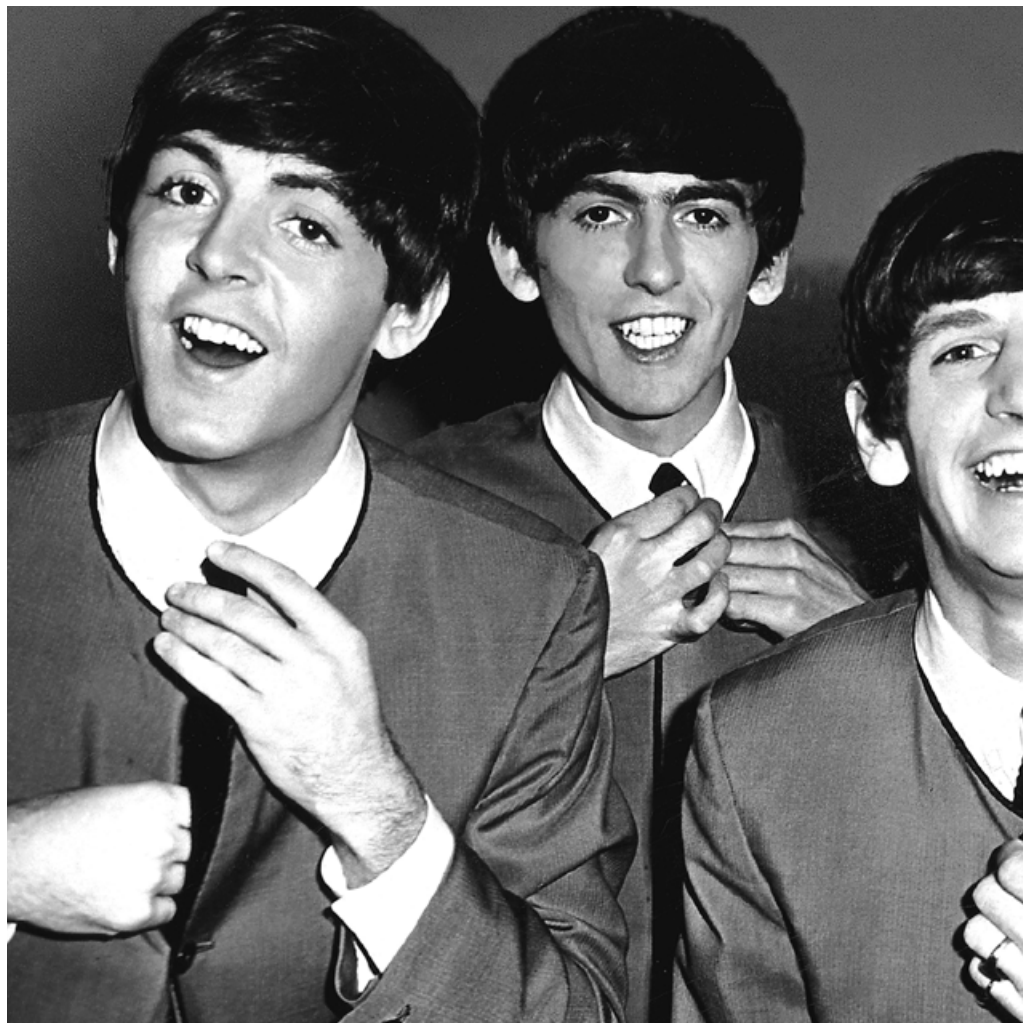
Kaj je želela svetu dopovedati generacija študentskih upornikov leta 1968, ki je v Latinski četrti v Parizu spontano postavljala barikade ravno tam, kjer so stale v pariški vstaji proti Nemcem leta 1944? Še pred tem so bile podobne barikade v revolucijah v letih 1830, 1848 in 1871 v pariški komuni, revolucionarna tradicija se je nadaljevala, samo da je najnovejša imela lastno sporočilo, ki ga je starejša generacija levičarjev težko razvozlala. Smisel takratnih napisov je spravljal v zadrego uradno marksistično ideologijo vzhodnega bloka, kajti nič od tega, kar je veljalo za revolucionarni subjekt, ni bilo prepoznavno od Berkeleyja in Mexico Cityja vse tja do Varšave, Prage, Beograda in celo Ljubljane. Proletariat ni bil več ready made, izgotovljeni subjekt, onemel je in zatajil. Sporočilo te – se pravi moje generacije 68 – v marsičem ni bilo politično v tradicionalnem pomenu besede.

Danes vem, da je bila to revolucija »od spodaj«, ki je skušala dopovedati revolucijam »od zgoraj«, da je resnična sprememba sveta proces, ki zdaleč presega zgolj in samo politično področje. Da bi svet in razmere v njem spremenili v pristno domovanje, da bi prebivali v svetu vsepovsod kot doma – za to je treba storiti še ogromno in revolucija mora stopiti v vsakdanje življenje in spremeniti osebne odnose, medčloveškost na vseh ravneh. S tem je seveda revolucija bistveno kaj več kot pa samo politični cilj.

Kakor koli že, tudi takrat popularna parola »Prepovedano je prepovedovati« in še bolj parola »Bodimo realisti, zahtevajmo nemogoče«, namreč pravičnost, je bila utopija, ki smo jo kot mladi uporniki občutili in sporočali politikom, staršem, učiteljem, celo vesolju. V mislih spet podoživljam dobo izpred dobrih petdesetih let, ko sem korakala s tistimi, ki so državnim ustanovam vpili – z moje strani je bila to prošnja –, naj nam pustijo samo odprte možnosti za življenje, z ničimer omejene možnosti, ki smo jih takrat imenovali tisoč lotoso-

vih cvetov. Vem, pozneje sem izvedela, da je bil med nami takrat čuden »tičko«, ki je nas, študente, hujskaško z eno roko nagovarjal, naj gremo demonstrirati na ljubljanske ulice, z drugo roko pa je telefoniral udbi in policiji kot denunciant in sporočal imena teh, ki naj bi bili povzročitelji nemirov, skratka subverzivni elementi. Pa so se na policiji našli modri ljudje, ki so nas varovali in proti nam niso dovolili represalij, Pavle Čelik in legendarni partizan Janez Winkler, takra-

sami, bili smo odeti v najčistejše sanje, pripravljeni izkrvaveti, umreti tam na barikadah upanja. Ironija usode je Rudija Dutschkeja (roj. 1940), enega najbolj zavzetih voditeljev študentskih nemirov v Nemčiji, pokončala tako, da se je med kopanjem v kadi decembra leta 1979 utopil zaradi epileptičnega napada, ki ga je pogosto doživljal odtlej, ko so 11. aprila 1968 nanj protikomunisti – kot na neprilagodljivega – streljali in je bil ranjen v glavo.



tni šef ljubljanske policije. Hvala Vama, lepa, iskrena in trajna zahvala.

Dobrohotno starševsko svarilo

Bili smo mladi in to so bila naša, samo naša zlata leta 20. stoletja, urejeno in polikano življenje – norma in vzor – pa nam je govorilo, da sta tu samo dve predpisani možnosti za življenje, obliki, ki smo jima kazali figo, ena javna: čim prej se izobraziti, pridobiti poklic in nemudoma v službo, druga privatna: čim prej v zakon, ustvariti si družino, ker se tako pač spodobi. Dobrohotno starševsko svarilo se je glasilo, da bo starost pač spraševala: Mladost, kod si hodila? Mi pa smo šli na barikade in kot uporniki jurišali na nebo, kajti vzgajali smo se

Juriš na nebo! Le s čim je razložljiv danes, ko jih imamo že krepko čez šestdeset? Osebno mislim, da samo s tistimi, kar ga je porajalo, namreč s potrebo po poštenosti in svobodi ter z občutkom pravičnosti. Občutenje pravičnosti ni nikdar delno in tudi pravica ne. Doživljaš jo kot sončne žarke, ki imajo moč, da vsako stvar povsem presvetlijo, do kraja, kot kak rentgen. V imenu tega doživljanja, ki je trajne narave, vem, da je šlo za gibanje, ki ni odkrivalo velikih stvari samo v rušenju kapitalizma, ki ga tako ni maralo, ampak je kot veliko razkrilo potrebo po uničenju represivnih tradicionalnih vzorcev medčloveških odnosov in osebnega vedenja (obnašanja) v obstoječi družbi, zato je generacija 68 odpravljala tradicionalno

politiko, vključno s politiko tradicionalne levice, z eno najprivlačnejših in najbolj zgovornih parol tega časa, in sicer s parolo »zasebno je politično«.

Skratka, spremeniti je treba medčloveškost in trpljenje oddaljenih svetov smo začutili kot svoje lastno trpljenje, teh v Vietnamu, ki so se borili names-to nas, veselili smo se upanja Kubancev kot svoje lastne radosti – in zato vpi-li: »Castro, vzdrži«, »¡Cuba sí, yanquis no!« (Kuba – da, jenkiji – ne). Politiza-



cija je pomenila etizacijo sveta, in svetovljanstvo takratnega časa spremlja mojo generacijo 68 trajno – danes seveda govorimo o globalizaciji, o svetovnem etosu, ne o revoluciji, saj je ta beseda iz besednjaka zdajšnje mlade generacije, povedano v njihovem žargonu, praktično »ful izginila«. Toda mi pri sebi še vedno ugotavljamo, da so trenutki, ko radi beremo dnevnik ubitega Cheja Guevare (8. oktobra 1967 v Boliviji) in besede, ki jih je zapisal kolumbijski duhovnik, dominikanec, ki se je kot gverilec boril skupaj s komunisti, Camilo Torres, in bil pri tem prav tako ubit v Kolumbiji. Na trgovinskih policah so se skupaj znašle majice, poslikane s portretom Cheja Guevare in Marilyn Monroe, in te se še

danes dobro prodajajo. Skratka, zaslužkarstvo tako po kapitalistično, profitno donosno in vsaj to skupno imata Che Guevara in Marilyn Monroe, namreč da ju je umoril isti vir.

Schultz ni prepričal Tita

Okrog leta 1970 sem kot slovenska delegatka sodelovala s predsedstvom Zveze študentov Jugoslavije in spominjam se takratnih pogovorov v Beogradu, ki so od vseh nas takrat zahtevali strogo molčečnost. Človek, ki je te besede slišal, pa bi najraje zarjul – in zdaj, ko so po pol stoletja objavljene, jih lahko posredujem. Takrat smo čutili neko grozeče ozadje, zelo angažirano in strupeno, kot mōra se je sprehajalo med nami, in to danes, po nekaj desetletjih, še najlažje povem z objavljeno življenjsko izpovedjo človeka (Ivan Somrak: Spomini na Tita, 2003), ki je bil v neposredni bližini maršala Tita: »Pred prihodom na

slovenski uslužbenec maršalove protokolarne službe upa povedati brez dlake na jeziku: »Po padcu berlinskega zidu so Američani objavili, da je njihova država financirala protikomunistične organizacije v Evropi v skupnem znesku 65 milijard dolarjev.« Torej mi zdaj za ta »prihod« in tovrstno, drago »demokracijo« krepko preplačujemo, obresti so v porastu, samo naraščajo. Odplačevanje pa izgleda kot naraščajoče zadolževanje, brez konca in kraja, z obupnim porastom revščine.

In kaj smo izgubili mi, naša generacija, ki se je docela poistovetila s socializmom? Ta je ljudem pa po vsej Sloveniji omogočil neverjeten napredek, nenadoma pa so se ljudje s strahom začeli spraševati, ali bodo v prihajajočem kapitalizmu sploh še lahko ohranili doseženi standard in ga materialno uspešno vzdrževati. Na drugi strani so nekam čudno začeli tuliti večno »odrinjeni«, užaljeni in »prizadeti« demokrati. Imel

Imel je vilo, tri avtomobile, bil je celo direktor v zelo uspešnem podjetju in povrh še partijski sekretar, dvakrat poddirektor v taistem podjetju. Po letu 1991 je vse po vrsti obtoževal, da je bil odrinjen, nato je spravil podjetje v stečaj in ga na koncu po nesramno nizki ceni odkupil.

uradni obisk Nixona je prišel na uradni obisk državni sekretar za zunanje zadeve gospod Schultz. Bil je gost predsednika jugoslovanske vlade. V protokolu je bilo predvideno, da ga sprejme tudi Tito. Razgovor so imeli v Belem dvoru. Po protokolu bi bilo potrebno izpeljati kratko srečanje brez političnih pogovorov. Zavleklo se je kar dobri dve uri. Vsebina pogovorov je bila, da Amerika želi imeti večji vpliv v Evropi in da je potrebno odstraniti varšavski pakt. Predlagal je celo, da naj se Jugoslavija odpove samoupravljanju in neuvrščeniosti in se priključi demokratičnemu svetu pod vodstvom ZDA. Tito je te predloge odločno zavrnil s poudarkom, da je Jugoslavija na poti uspešnega gospodarskega razvoja. Neuvrščene države so že tedaj imele velik pozitivni vpliv na mir v svetu, kar je njihova največja vrednota. Schultz se ni mogel sprijazniti, da ni uspel prepričati Tita, zato je zelo nervozno udaril po mizi in rekel: »Komunizem se mora uničiti na celem svetu. Ne bomo trpeli, da se nam podira gospodarstvo zaradi vzpona komunizma. Ne bomo varčevali na tem, koliko bo stalo, da komunizem uničimo.« O tej demokraciji, ki je prišla k nam, nekdanji

je vilo, tri avtomobile, bil je celo direktor v zelo uspešnem podjetju in povrh še partijski sekretar, dvakrat poddirektor v taistem podjetju. Po letu 1991 je vse po vrsti obtoževal, da je bil odrinjen, nato je spravil podjetje v stečaj in ga na koncu po nesramno nizki ceni odkupil. Kot sprivatizirani novopečeni kapitalist in večno užaljeni demokrat je začel z nenaravno belino kalodontnega nasmeška na obrazu delavce odpuščati in hkrati spravljati pokradeni denar v banke na zahodu, celo na nekih otokih, ki sem si jih morala ogledati na zemljevidu, da sem sploh izvedela, kje so. Menda tam pogosto divjajo tajfuni.

Zdaj je pomlad in končno je zime konec. Praznih plastenek od mineralne vode ne nosim več upokojenki, ki nima denarja za kurjavo. V te platenke je pozimi nalivala zelo vročo vodo in mi pokazala, kako jih je do trideset puščala v sobah, da jih je vsaj malo ogrela. Nekaj ur je to trajalo, potem pa znova vročo vodo v nje s štedilnika v kuhinji. Nekoč, pred petdesetimi leti, smo se javno angažirali, v nekem trenutku smo postali nemogoči in zato zahtevali realizem, predvsem več socialne pravičnosti. In kdo jo zahteva danes? ●

Pogovor z ministrico *dr. Anjo Kopač Mrak*

»Odpravljanje prekarnosti – najbližji švedski model«

»Pestra in mislim, da uspešna, štiri leta so za nami. Naše vodilo je bilo zagotavljati dostojno življenje vsem družbenim skupinam. Vem, da nismo odpravili vseh problemov, smo jih pa veliko in marsikje smo na pravi poti. Lahko rečem, da v povprečju živimo bolje,« pravi dr. Anja Kopač Mrak, ministrica za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.

// POGOVARJAL SE JE: **Jan Ukmar** // FOTO: **Janez Alič** in arhiv ministrstva

Ena prvih stvari, ki jih je kot ministrica storila, je bila odprava varčevalnega ukrepa Janševe vlade, ki je več kot 26.000 upokojencem neustavno odvzel del prislužene pokojnine. Odpravili so neustavno varčevanje in upravičencem povrnilo manjkajoči znesek pokojnin. Stabilizirali so financiranje veteranskih in borbenskih organizacij. Prav tako namenjajo dodatna sredstva za spomeniško varstvo.

»Ves čas se zavedamo težkega položaja starejših, zato smo v zakonu določili najnižjo pokojnino za polno delovno dobo. Ta zdaj znaša 500 evrov. S tem smo izboljšali položaj 52.000 upokojencem. Vsi upokojenci že od lani prejema letni dodatek, letos bo med 100 in 410 evri. Pripravili smo spremembe pri varstvenem dodatku, upravičencem smo ukinili zaznambo na nepremičninah in vračilo prejete pomoči.«

Kakšne so novosti na področju družinske zakonodaje in centrov za socialno delo?

»V zadnjih letih smo tudi z ukrepi Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti skoraj preplovali brezposelnost. Močno smo povečali zaposlenost mladih. Še pred tremi leti smo govorili le o preveliki brezposelnosti, zadnje leto se ukvarjamo s pomanjkanjem kadrov. Posodobili smo družinsko zakonodajo, po 40 letih smo spremenili družinski zakonik in na prvo mesto postavili korist otrok. Odpravili smo skoraj vse varčevalne ukrepe pri družinskih prejemkih. Krepimo medgeneracijsko sodelovanje. Po Sloveniji smo vzpostavili 15 večgeneracijskih centrov, ki so presegle naša pričakovanja. Starejši, mladi, ranljive skupine so tam našli družbo, aktivnost in pomoč.



dr. Anja Kopač Mrak

Z reorganizacijo centrov bomo socialno delo vrnili med ljudi. Uvedli bomo avtomatično informativno odločbo za letne socialne pravice in s tem ljudi in delavce razbremenili birokracije. Veliko je bilo narejenega na področju invalidov. Med prvimi smo uvedli invalidske kartice, invalide vključujemo v skupnost in na trg dela.«

Ali se vam zdi sprejemljiv model dolgotrajne oskrbe, za kakršnega se zavzema koalicija Ženskega lobija Slovenije?

»Seveda. Predstavljeni osnutek zakona o dolgotrajni oskrbi, ki ga je pripravilo ministrstvo za zdravje, je bil tudi zame neprijetno presenečenje. Ves čas opozarjam, da je potrebna profesionalizacija dolgotrajne oskrbe, in sem proti

temu, da sistem temelji na neprofesionalni oskrbi. Večino bremena v takšnem primeru prevzemajo ženske. Sama se zavzemam za javne storitve, za profesionalno oskrbo, kar pa seveda ne pomeni, da svojci in bližnji nimajo možnosti skrbeti za svoje najbližje. Seveda lahko, vendar na tem ne more in ne sme temeljiti sistem. Poleg države mora biti v dolgotrajno oskrbo vključena tudi lokalna skupnost. Ena prvih stvari, ki jih bo morala sprejeti nova vlada, je sprejetje zakona o dolgotrajni oskrbi. Prepričana sem tudi, da bi področje, ki ga je zdajšnja vlada prenesla na ministrstvo za zdravje, nova vlada morala vrniti na ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Zaradi pomembnosti področja in večje politične moči pa predlagam tudi imenovanje ministra brez listnice za dolgotrajno oskrbo.«

Zakaj se nadaljuje negotovo (prekarno) zaposlovanje? Slovenija je po zadnjih podatkih na neslavnem tretjem mestu v EU.

Prekarnost je globalni problem. In da, žal se je število prekarnih zaposlitev povečalo. Tretje mesto, o katerem sprašujete, pa vendarle ne kaže realne slike. V evropsko statistiko so namreč vštete skoraj vse oblike dela, ki niso za nedoločen čas. Vendar, tako meni tudi stroka, niso vse zaposlitve, ki niso za nedoločen čas, prekarnе. Na našem ministrstvu smo že sprejeli nekatere ukrepe, ki bi zajezile prekarnost. Recimo: uredili smo študentsko delo, za katero se zdaj plačujejo prispevki za socialno varnost; po našem zakonu o delovnih razmerjih mora biti sklenjena pogodba o zaposlitvi, če obstajajo elementi delovnega razmerja. Prav tako zakon že predvideva sankcije za kršitelje, torej tiste, ki 'zaposlujejo' v obliki prikritih delovnih razmerij. Inšpektorji tudi že imajo več pooblastil, da uredijo delodajalcem zaposlitev delavca. Moja vizija urejanja prekarnosti v prihodnje pa je, da morajo vse oblike zaposlitev zagotavljati ekonomsko, socialno in pravno varnost. In če pogledamo po Evropi, je meni najbližji tako imenovani švedski model, ki pomeni enako obremenjenost vseh oblik dela.«

Kaj nameravate storiti, da bi omogočili (z ustrezno zaposlitvijo) nastajanje družine pri mladih (prekarcih)?

»Naš osnovni cilj je zmanjšanje prekarnosti in za to bomo, če bo SD v vladi, delali naprej. Je pa za mlade družine na začetku zelo pomembno tudi stanovanjsko vprašanje. SD se v svojem programu zavzema za najemna neprofitna stano-

vanja za mlade družine. S prenovljeno stanovanjsko politiko bi omogočili ureditev bivanjskega vprašanja s kombinacijo modela stanovanjskih zadrug, prehodnih stanovanj in investicij v stanovanja po dunajskem modelu. Morajo pa na tem področju svoje narediti tudi banke in spremeniti odnos do mladih, ki imajo tako imenovano prekarno, pogodbeno zaposlitev. Bankirji prevečkrat pozabijo, da smo jih, ko so to potrebovali, reševali vsi, tudi z odrekanjem drugim stvarjem. Mislim, da morajo vrniti ljudem, v smislu razumevanja, da ni vse zaposlitev za nedoločen čas, ampak morajo upoštevati tudi druge prihodke.«

Kaj je ministrstvo utesnjevalo pri delu?

Vsekakor denar. Kljub gospodarski rasti sem imela včasih v vladi občutek, da je vsak evro, namenjen za socialno pomoč, preveč. Naše vlade so koalicijske in za sprejetje določenih izboljšav ni dovolj moj glas, niti ne naše stranke. Sama sem bila večkrat preglasovana, ko sem želela sprejeti določene ukre-

želeli dvigniti znesek minimalne denarne socialne pomoči za samske osebe na 331 evrov. SMC je bil na seji vlade glasno in jasno proti, češ da bi bilo to za javne finance nevzdržno. Potem pa, dva meseca pred volitvami, po nekaj novinarskih člankih, poslanci pred kamerami podprejo predlog zvišanja pomoči minimalne denarne pomoči za vse na 385 evrov. Kar naenkrat jih javne finance ne zanimajo več. Podobnih zgodb je bilo mnogo.«

Katera so odprta vprašanja ob koncu mandata?

»Prednostna naloga za prihodnje obdobje ostaja skrb za starejše. Na tem področju bodo v prihodnje potrebna vlaganja tako v obstoječe domove za starejše kot v graditev novih. Želim in pričakujem, da bo v naslednjem obdobju na leto na voljo najmanj 20 milijonov evrov. Potrebujemo več različnih možnosti bivanja, da vsak izbere, kar mu ustreza. Nujno bo treba okrepiti pomoč na domu. Prav tako bo ena prvih in nuj-



Ministrica na spominski slovesnosti ob dnevu zmage na ljubljanskih Žalah

pe, ki bi izboljšali položaj socialno najranljivejšim. Spomnim se samo vsakoletnega boja za višjo minimalno plačo. Še letos, ko smo predlagali dvig minimalne plače za 4,7 odstotka, je bil prvi odziv največjega koalicijskega partnerja ne, in to kljub gospodarski rasti. Na srečo je bil potem predlog v državnem zboru izglasovan. Ali podobno, ko smo

nih stvari nove vlade sprejem zakona o dolgotrajni oskrbi. V naslednjem obdobju nas čakajo spremembe pokojninske zakonodaje. Poleg delovne dobe bo zelo pomembna tudi ureditev razmerja med plačo in pokojnino. Zelo pozorno bomo morali paziti, da s pokojninskimi spremembami ne bomo ustvarjali revščine med starejšimi.« ●

Slovesna seja Zveze borcev za vrednote NOB Slovenije

Nuši Kerševan in Francu Gorniku najvišji priznanji

Predsedstvo Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije je letos podelilo najvišje priznanje, listino ZZB NOB Slovenije, Ani Nuši KERŠEVAN, slovenski ekonomistki, političarki, predsednici Društva Zeleni prstan ter dobitnici zlate plakete ZB leta 2009, in prof. Francu Gorniku, dolgoletnemu umetniškemu vodji Partizanskega pevskega zbora in dobitniku zlate plakete ZB leta 2002.

// BESEDILO: Janko Heberle, Julijana Žibert

// FOTO: Iztok Pipan, TV Medvode

Nuša Kerševan je priznanje dobila za osebni prispevek in izjemne uspehe pri ohranjanju zgodovinske resnice o NOB, predvsem pa za dolgoletno ustvarjalno delo pri ohranjanju enkratnega spomenika Pot spominov in tovarištva. Vsako leto ga obišče več kot štirideset tisoč obiskovalcev, ki s tem izkazujejo spoštovanje upornemu duhu Ljubljancanov. Franc Gornik pa je listino dobil za posebne zasluge pri ohranjanju, razvijanju in utrjevanju izvirnega izročila domoljubne partizanske pesmi.

Z izjemno strokovnostjo in energijo je tudi v najhujših trenutkih obdržal Partizanski pevski zbor pri polni moči ter z njim ponesel pesem našega upora – eno najdragocenejših vrednot NOB – po Evropi in med vse rodove Slovencev.

Uspehi in rezultati Nuše Kerševan segajo tako rekoč v vsa leta njenega aktivnega življenja in ustvarjanja v mestu Ljubljana. Njeni začetki druženja z našim glavnim mestom segajo v njena mladostna leta, ko se je skupaj s starši leta 1943 pred fašističnim terorjem s Primorskega zatekla v Ljubljano. V Ljubljani je leta 1948 maturirala, študij pa je nadaljevala v Beogradu, kjer je diplomirala iz zunanje trgovine. Po vrnitvi v

graditvi nove porodnišnice v Ljubljani in pri oživiljanju starega mestnega jedra.

Ena težjih preizkušenj v njeni mladosti je bilo tudi življenje v okupirani Ljubljani, obdani z bodečo žico, kjer so se Ljubljanci kljub tiraniji uprli okupatorju in njihovim pomagačem ter izkazali zvestobo narodu in neomajno željo po svobodi. Temu v čast in spomin je bil po vojni zgrajen edinstveni spomenik Pot spominov in tovarištva, dolg 34 kilometrov. Leta 1993 je bilo ustanovlje-



Ana Nuša Kerševan

Ljubljano je Ana Nuša Kerševan postala pomemben dejavnik gospodarskega in družbenega razvoja našega mesta. Poleg funkcij, ki jih je opravljala z vso odgovornostjo, in načina dela, s katerim se je zapisala v srca Ljubljancanov in Ljubljancanov, je svoje izkušnje in znanja posvetila nalogam na področju trgovine, gospodarstva in družbenih dejavnosti v mestu. Zelo odgovorne funkcije je opravljala prav v mestu Ljubljana, kjer je bila podpredsednica Izvršnega sveta Ljubljana Center, predsednica MK SZDL, županja Ljubljane od leta 1986 do 1990 ter delegatka in predsednica skupščine SFRJ. V času njenega župnanovanja je Ljubljana postala gospodarsko uspešno, kulturi naklonjeno, odprto ter k urejanju odprtih vprašanj občanov Ljubljane naravnano mesto. Ob tem je postajalo prepoznavno tudi širše v svetu. Neprecenljiv je tudi njen prispevek na področju stanovanjske gradnje, pri

no Društvo Zeleni prstan Ljubljana kot odgovor na vandalsko odstranitev več stebrov spominskega kompleksa »Pot spominov in tovarištva«. Na ustanovnem občnem zboru je bila izvoljena za podpredsednico društva, za predsednika pa dr. Matjaž Kmecl. Od leta 1994 pa je predsednica društva.

Društvo ima 1.719 članov, tudi veliko mladine. Skrbi za ohranjanje in vzdrževanje edinstvenega spomenika NOB, ki je postavljen okoli našega glavnega mesta, ki je bilo v času NOB obdano z bodečo žico. Za dosego ciljev društvo uspešno sodeluje s šolami, MOL, Zavodom za turizem Ljubljana, delovnimi organizacijami, Klubom MDB ter drugimi organi in organizacijami. Društvo je sodelovalo pri obravnavi dolgoročnega prostorskega plana Ljubljana, s posebnim ozirom na upoštevanje »Poti spominov in tovarištva« v tem planu. Društvo je pomemben dejavnik pri ohr-





Franc Gornik

njanju tega spomenika NOB. Če ne bi bilo delovanja društva, spomenika »Pot spominov in tovarištva« prav gotovo ne bi bilo več. Vsako leto za praznik osvoboditve Ljubljane in v novejšem času tudi na dan Evrope, 9. maja, množice Ljubljank in Ljubljančanov in tudi Slovenk in Slovencev iz vseh koncev in krajev, od najmlajših do najstarejših, s pohodom »Po poti ob žici« izkazujejo spoštovanje do upornega duha svojih prednikov. Vsako leto se pohoda udeležijo od 30 do 40 tisoč ljudi.

Ana Nuša Kerševan s svojimi bogatimi izkušnjami in človeško toplino kljub častitljivi starosti in bolezni vse svoje delo v Društvu Zeleni prstan Ljubljane posveča ohranjanju tradicije pohoda po poteh spomina na okupirano Ljubljano, ki prazniku našega glavnega mesta daje poseben pečat. To je prepoznala tudi Mestna občina Ljubljana in jo je leta 2010 razglasila za častno meščanko Ljubljane.

Ana Nuša Kerševan uživa med člani ZZB in društvi ter v širši javnosti Ljubljane velik ugled in spoštovanje.

Franc Gornik, rojen v Mariboru, od leta 1970 pa Ljubljančan, je po poklicu profesor glasbene pedagogike. Diplomiral je na Glasbeni akademiji v Ljubljani. Profesionalno je deloval v različnih glasbenih združenjih in ansamblih kot profesor, kapelnik, dirigent in zborovodja. Naj jih nekaj naštejemo: Mešani pevski zbor Tine Rožanc iz Ljubljane, Partizanski pevski zbor Karel Pahor Ljubljana, Kadetski pevski zbor iz Tacna, dekliški pevski zbor Srednje medicinske šole Ljubljana, Slovenski partizanski pevski zbor v Celovcu. Bil je dirigent Godbe milice (zdaj Orkester slovenske policije). Delal je v vojaških orkestrih na Reki, v Zagrebu, Mariboru in Ljubljani. Tovariš prof. Gornik je tudi ustanovitelj vsakoletne prireditve »Pesem na Šmarni gori«, ki je še posebej posvečena mestu Ljubljani. Je tudi član program-

Praznujmo skupaj 70 – letnico Zveze združenj borcev za vrednote Narodnoosvobodilnega boja Slovenije.

Pridružite se nam v nedeljo, 1. julija 2018, ob 11. uri na Kongresnem trgu v Ljubljani. Slavnostni govornik bo predsednik zveze.

Tit Turnšek
Vabljeni!

Smrt fašizmu – svobodo narodu!



Pogled v dvorano med slovesno sejo

ske komisije Tabora slovenskih pevskih zborov od samega začetka vsakoletnih pevskih srečanj v Šentvidu pri Stični.

Leta 1970 se je pridružil PPZ, najprej kot spremljevalec na harmoniki in korepetitor. Takrat je bil dirigent zbora prof. Radovan Gobec, velik poznavalec partizanske pesmi in izjemen skladatelj. Števi-

lo pevcev je bilo takrat največje (sto članov). Zbor je imel kar 70 nastopov na leto.

Z zborom je prof. Gornik sodeloval tudi kot dirigent Godbe milice, saj je PPZ na večjih prireditvah nastopal ob spremljavi tega orkestra, s katerim je posnel tudi več partizanskih pesmi. To so bili časi velikih turnej po Italiji, Nemčiji, Poljski, Češki in drugje.

Leta 1992 je kot dirigent prevzel PPZ prof. Franc Gornik. V tem času so bili za zbor težki časi – bilo je le še 22 pevcev. Zbor je bil skoraj pred ukinitvijo. Toda prof. Gornik je s svojim aktivnim delom v zbor privabil nove pevce in nekatere nekdanje člane zbora, ki so zbor zapustili.

Zbor danes šteje 40 pevcev in ima od 50 do 60 nastopov na leto. Nastopajo na vseh pomembnih prireditvah v Ljubljani in po Sloveniji. Leta 2014 je PPZ praznoval 70. obletnico ustanovitve. Z zborom je praznovala tudi Ljubljana, saj je bila velika dvorana v Cankarjevem domu ob njihovem jubilejnim koncertu polno zasedena. Na koncert so prišli meščani Ljubljane vseh generacij. Pod strokovnim vodstvom prof. Gornika so bili izdani številni audio- in videoposnetki zbora.

Partizanska pesem, ki je tudi domoljubna, je v času NOB partizanom dajala moč in voljo, da so zdržali v najtežjih trenutkih boja za osvoboditev. Partizanska pesem je izraz ponosa in časti. Zdaj nas zavezuje v spomin in opomin – nikoli več vojne. Zato smo v Ljubljani – mestu heroju – na PPZ zelo ponosni, saj s prepevanjem partizanskih pesmi daje

sporočilo tudi novim rodovom. S svojimi nastopi skrbi za ohranjanje vrednot NOB, s svojim delom utrjuje ugled mesta Ljubljana, kar pomeni neprecenljivo vrednost za meščane in mesto Ljubljana. Zaradi bolezni je dirigentsko palico leta 2017 prepustil mlajšemu dirigentu, sam pa je v zboru ostal kot pevec. ●



Doprnsni kip sta odkrila hči Danila Petrinje, Jasna, in Marijan Križman.

Odkrili doprnsni kip Danilu Petrinji - Primožu

Vztrajnost rodila sadove

V Hlavatyjevem parku v Kopru je Združenje protifašistov, borcev za vrednote NOB in veteranov Koper postavilo doprnsni kip Danilu Petrinji - Primožu, borcu NOB, ustanovitelju Luke Koper, direktorju, gospodarstveniku in politiku. Doprnsni kip je delo kiparja Eda Ščuke in kamnoseka Petra Radovana.

// BESEDILO: Jan Ukmar // FOTO: Zdravko Primožič

Zbrane, med njimi so bili tudi žena in štirje otroci Danila Petrinje, je nagovoril predsednik koprške borčevske organizacije Marijan Križman. Spomnil je na mlada leta Petrinje, ko je bil leta 1942 kot italijanski državljani vpoklican v italijansko vojsko, po kapitulaciji Italije pa se je star 21 let pridružil NOB.

Bojeval se je v Istrski brigadi, leta 1944 je postal član Komunistične partije Slovenije in deloval v Zvezi slovenske mladine. Med drugim je skupaj z Miklavžem Kozakom organiziral postavitev partizanske bolnišnice v gozdu Bezgovje nedaleč od Kozine.

Preprečil je tudi poskus organiziranja bele garde v Dekanih, Krogljah, Mačkovljah in Gradinu. Sodeloval pri

osvobojanju Kopra. S skupino borcev državne varnosti je odšel v zloglasne koprške zapore, od koder so rešili zapornike. Predrznost in pogum brez primere! Naslednji dan je 4. bataljon 18. bazoviške brigade skupaj s predstavniki okrožnega komiteja Komunistične partije Slovenije pripravil enoto za pohod na Koper. Nemci so se po pogajanjih odločili za predajo in so iz Kopra odpluli z ladjo. Pri tem pa jim ni uspelo razstreliti pristanišča.

Od decembra leta 1956 do marca leta 1959 je bil Petrinja direktor Vodne skupnosti Koper, ki je gradila Luko Koper. Med letoma 1959 in 1970, ko je bil glavni direktor Luke, je doživel tudi hude čase, predvsem zaradi nasprotovanja slovenske vlade graditvi pristani-

šča. Danilo se ni dal. Promet v pristanišču je iz leta v leto rasel in nujno je bilo zgraditi progo Koper–Prešnica.

Slovensko državno vodstvo se s tem ni strinjalo, je v svoji knjigi zapisal Petrinja. Nasprotovali so graditvi, ker niso verjeli v ekonomsko upravičenost in rentabilnost graditve pristanišča in železniške proge, vztrajali so pri ukinitvi zveznih, republiških, okrajnih in občinskih investicijskih skladov, zahtevali so ukinitve vseh naložb, ki so se financirale brez obveznosti vračanja, zavračali so graditev novih železniških prog, dokler starih ne bodo posodobili, in zahtevali so ukinitve vseh nerentabilnih železniških prog.

Danilo Petrinja pa je vztrajal in proga je bila zgrajena. Na njeno odprtje 2. decembra 1967 je prišel predsednik republike Jugoslavije Tito in ob izstopu z vlaka za pristanišče dejal: »Nije Hamburg, ali biti če.«

Kaj pa danes? O tem je Marijan Križman povedal: »Danes so drugi časi, pravijo tisti, ki jim zgodovina in požrtvovalnost prejšnjih generacij nič ne pomenita, vendar je neizpodbitno dejstvo, da so prav ljudje Danilovega kova ustvarili temelje družbe in njenega razvoja, na katerem temelji skoraj vsa današnja blaginja. Ponosni smo na to, da je bil Danilo eden izmed nas, in ponosni smo, da nam je s skromnimi sredstvi uspelo postaviti spomenik, ki je za naše Združenje protifašistov, borcev za vrednote NOB in veteranov Koper ponos in vrednota, posvečena velikemu človeku naše polpretekle zgodovine.« ●

Pokojnine veteranov v Sloveniji

Oddolžitev borcem za njihov prispevek v NOB

Vojni veterani so v svetu v glavnem deležni posebne obravnave, saj države spoštujejo njihov prispevek pri obrambi domovine, pa tudi tveganja, ki so jim bili izpostavljeni ipd. Zato poskrbijo za status, zdravstveno in socialno varnost veterana, v primeru smrti pa v določeni meri tudi njegove družine.

// BESEDILO: Meta Mencej // FOTO: Arhiv Svobodne besede

V nekaterih evropskih državah, pa tudi v ZDA, so tako pravice veteranov – nekdanjih borcev, pa tudi udeležencev odporiških gibanj – navadno urejene posebej in ugodneje kot za drugo prebivalstvo. Večinoma pod določenimi po-

goji vsebujejo možnost dodatnega denarnega prejema, zdravstveno in invalidsko varstvo, pokojninske ugodnosti, storitvene in svetovalne možnosti.

Varovanje in posebna obravnava vojnih invalidov in veteranov je splošna usmeritev, ki velja za udeležence NOV

in druge veterane tudi v Sloveniji. Ob osamosvojitvi Slovenije je bilo z Ustavnim zakonom za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti RS (18. člen) zagotovljeno, da se varstvo pravic:

- borcev, vojaških invalidov, članov družin padlih borcev in uživalcev vojaških pokojnin s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji ter
- borcev, vojaških invalidov in članov družin padlih borcev NOV Jugoslavije v Furlaniji - Julijski krajini v Italiji ter na avstrijskem Koroškem izvaja v obsegu in pod pogoji, ki so jih do uveljavitve tega zakona določali jugoslovanski predpisi. ▶



Število pokojnin udeležencem NOV se iz leta v leto zmanjšuje

1) Število upravičencev po vrstah pokojnin v letih 2016 in 2017

Vrsta upravičencev	Starostna pokojnina		Invalidska pokojnina		Družinska pokojnina	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Udeleženci NOV, španski borci, narodni heroji in nosilci partizanske spomenice 41	3.416	2.840	767	640	7.661	6.906
Vojni veterani TO RS	3.335	3.367	55	53	140	166
Vojni veterani, mlajši od 15 let	173	162	42	39	78	81
Prisilno mobilizirani	260	218	42	30	513	494
Zaporniki v koncentracijskih taboriščih	170	163	17	15	61	60
Zaporniki v koncentracijskih taboriščih po 15. 5. 1945	34	31	1	1	1	15
Interniranci, begunci, delovni deportiranci	6.461	6.165	676	647	1.795	1.874

Ustava Republike Slovenije, sprejeta zatem, pa v 50. členu zagotavlja vojnim veteranom in žrtvam vojnega nasilja posebno varstvo v skladu z zakonom, medtem ko njen 155. člen določa, da zakoni, drugi predpisi in splošni akti ne morejo učinkovati za nazaj. Samo zakon namreč lahko določi, da posamezne za-

Sloveniji, seveda ob upoštevanju zgoraj navedenih ustavnih določb. Ob smrti upravičenca drugi zakonec pridobi pravico do družinske pokojnine, sorazmerni del pa tudi otroci, dokler se šolajo oziroma najpozneje do 26. leta starosti, če študirajo. Ta meja se podaljša le v primeru, da otrok, ki ga je upravičenec preživljal,

odslužilo v celoti, enako kot smo jo vsi drugi zaposleni, in njihova priznana doba v dvojnem ali dejanskem trajanju za sodelovanje v NOV pri določitvi pokojninske dobe sploh ni bila uporabljena.

Pokojnine aktivnih udeležencev NOV so bile v splošnem višje od povprečnih; med drugim zaradi vštevanja obdobja udeležbe v NOV v pokojninsko dobo v dvojnem ali dejanskem trajanju, zaradi krajšega obdobja zaposlitve za izračun pokojninske osnove, zaščitnega cenzusa za odmero pokojnine. Državni proračun Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije povrne znesek razlike v tako izplačanih pokojninah v višini razlike med pokojnino, do katere bi bil posameznik upravičen po splošnem zakonu, in odmero po predpisih, ki veljajo za veterane. Poudariti pa je treba, da posamezna pokojnina, odmerjena z upoštevanjem posebnih ugodnosti, ne more preseči najvišje pokojnine po splošnem pokojninskem zakonu.

2) Skupno število upravičencev do vseh vrst pokojnin v letih 2008 in 2017

Vrsta upravičencev	2008	2017	indeks 07/08
Udeleženci NOV, španski borci, narodni heroji, nosilci partizanske spomenice 41	24.321	2.840	11,7
Vojni veterani TO RS	1.474	3.367	228,4
Vojni veterani, mlajši od 15 let	367	162	44,1
Prisilno mobilizirani	1.539	218	14,2
Zaporniki v koncentracijskih taboriščih	343	163	47,5
Zaporniki v koncent. taboriščih po 15. 5. 45	79	31	39,2
Interniranci, begunci, delovni deportiranci	10.395	6.165	59,3

konske določbe učinkujejo za nazaj, če to zahteva javna korist in če se s tem ne posega v pridobljene pravice.

Razumljivo je, da se je zakonsko urejanje pravic borcev in ilegalnih aktivistov NOV po štiriletni vojni za svobodo, ki je potekala v zanje (sploh za današnji čas) nemogočih in izjemno zahtevnih razmerah, potekalo pod vtisom teh razmer. Država se je s tem, da je poskrbela za socialno varnost aktivnih udeležencev

iz zdravstvenih razlogov ni sposoben za samostojno življenje in delo.

Problematiziranje tako imenovanih borčevskih pokojnin se kljub navedenim dejstvom občasno, a kar naprej pojavlja v določenih medijih, posebno še v zadnjem času. Očiten namen teh sporočil je poglobljanje razdora med Slovenci, z vzbujanjem zavisti pa prilivanje olja na ogenj k poskusom razvrednotenja narodnega upora ob okupaciji naše dežele in

Letni zneski iz državnega proračuna po vrstah upravičencev po 10 letih (v 1000 evrov)

Vrsta upravičencev	2008	2017	indeks 17/08
Udeleženci NOV, španski borci, narodni heroji, nosilci partizanske spomenice 41	40.998	15.525	37,9
Vojni veteran, mlajši od 15 let	97	69	71,1
Prisilno mobilizirani	433	167	38,6
Zaporniki v koncentracijskih taboriščih	131	88	67,2
Zaporniki v koncent. taboriščih po 15. 5. 45	31	18	58,1
Interniranci, begunci, delovni deportiranci	4.547	3.634	79,9
SKUPAJ	46.237	19.501	42,2

NOV oziroma njihovih družin, pozneje pa tudi drugih žrtev vojnega nasilja, nekoliko oddolžila za njihov prispevek. Ta usmeritev velja tudi v današnjem času tudi za vse druge upravičence po zdaj veljavnih zakonih o vojnih invalidih in vojnih veteranih.

S sprejemom zakona o vojnih veteranih v slovenskem državnem zboru (uradno prečiščeno besedilo, Ur. l. RS, št. 110/03) so bile namreč zbrane in na novo urejene pravice vseh veteranov v

boja za svobodo v drugi svetovni vojni, pa tudi obdobja do osamosvojitve Slovenije. Odgovorne evropske države, vključno z Nemčijo, ki je bila agresorka, so na državni ravni priznale zasluge za zmago v drugi svetovni vojni tedanjim zaveznicam in obsodile sodelovanje z nacifašističnim okupatorjem, kjer je obstajalo. Slovenska država tega žal še ni zmogla.

A naj se vrnem k pokojninam! Ob tem je treba povedati, da je veliko aktivnih udeležencev NOV svojo delovno dobo

Odgovorne evropske države, vključno z Nemčijo, ki je bila agresorka, so na državni ravni priznale zasluge za zmago v drugi svetovni vojni tedanjim zaveznicam in obsodile sodelovanje z nacifašističnim okupatorjem, kjer je obstajalo.

Število pokojnin udeležencem NOV se iz leta v leto zmanjšuje. Po podatkih ZPIZ je bilo leta 2017 iz naslova udeležencev NOV, španske državljanske vojne, narodnih herojev in imetnikov partizanske spomenice 41 še 2840 prejemnikov starostne, 640 prejemnikov invalidske in 6.906 prejemnikov družinske pokojnine. Podatki za druge kategorije upravičencev po posebnih zakonih so razvidni iz tabel. Podatki za leti 2016 in 2017 kažejo, da se je v minulih dveh letih število upravičencev zmanjšalo (po od 5 do 16 indeksnih točk za posamezno kategorijo) – razen pri vojnih veteranih TO RS. Še občutnejše pa je upadanje v primerjavi z letom 2008 (tabela). Na koncu so navedeni tudi letoletni zneski povračil za posamezno vrsto upravičencev, ki jih je Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije povrnil državni proračun v letih 2008 in 2017. ●

Pred 73 leti je bilo osvobojeno koncentracijsko taborišče Mauthausen

»Čas je za evropsko protifašistično zvezo«

Uvod v slovesnosti ob 73. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča Mauthausen je bila 4. maja 2018 seja mednarodnega odbora koncentracijskega taborišča Mauthausen. Člana sta tudi slovenska predstavnika, preživeli taboriščnik in častni predsednik mednarodnega odbora Dušan Stefančič in dr. Monika Kokalj Kočvar iz Muzeja novejše zgodovine Slovenije.

// BESEDILO: **Monika Kokalj Kočvar**

// FOTO: **Muzej novejše zgodovine**

Naslednji dan, 5. maja, je bila v koncentracijskem taborišču Gusen spominska slovesnost, ki se je udeležila tudi veleposlanica RS na Dunaju, mag. Ksenija Škrilec. Učenci Osnovne šole Bičevje so si pod vodstvom dr. Monike Kokalj Kočvar ogledali taborišče Mauthausen, v zunanem taborišču Gusen, kjer jih je vodil Dušan Stefančič, pa so pripravili kratek program in položili venček.

nekdanji predsednik RS Milan Kučan.

Med drugim je spomnil na nevarnost, ki prihaja z oživljanjem fašizma, in poudaril, da v Evropi, ki jo živimo in ki temelji na vrednotah, kot so protifašizem, protivojno sodelovanje, mir in varovanje človekovega dostojanstva, ni prostora za oživljanje barbarstva. »Zavračamo obnavljanje tega zla tudi v naši soseščini, pa tudi pri nas doma. Zahtevajmo, naj se mu upravljavci naše drža-



Na slovesnosti pred slovenskim spomenikom v Mauthausnu je govoril Milan Kučan.

V nedeljo, 6. maja, so se slovesnosti ob slovenskem spomeniku v taborišču Mauthausen udeležili tudi veleposlanica mag. Ksenija Škrilec, obrambni ataše RS, polkovnik Milan Kranjec, predsednik Zveze slovenskih organizacij na avstrijskem Koroškem dr. Marjan Sturm in predstavniki gardne enote slovenske vojske pod poveljstvom poročnice Viktorije Virag. Slavnostni govorec je bil

ve postavijo po robu in naj spoštujejo ustavo, na katero prisegajo,« je dejal Kučan in nadaljeval, da je čas za evropsko protifašistično zvezo kot nujno protitež sedanjemu sprenevedanju.

»Protifašistična zveza naj znova potrdi in utrdi zvestobo Evropske unije tistim vrednotam, ki so rodile idejo o združevanju Evropejcev na ruše-

vinah razdejane celine. Zahteva naj ničelno toleranco Evropske unije do znamenj oživljanja nacistične ideologije. Zaradi prihodnosti EU je protifašizem treba vpisati v temeljni kodeks ravnanja sleherne legitimne evropske politike. Verjamem, da se bodo takšni zvezi pridružili tudi mladi. Gre za njihovo prihodnost.«

Kučan je prepričan, da smo odgovorni tudi za to, da premišljujemo o skupnosti in da sodelujemo pri usmerjanju njene poti, kar določa usodo vsakogar od nas. Meni, da smo se dolžni izpostaviti in zavrniti vse, kar jo ogroža. V nastopih politikov vidi čedalje več govornice konfrontacij namesto govornice sodelovanja. Kot da nas pripravljajo na vojno, stopnjujejo oboroževalno tekmo, zaostrojujejo odnose ali molče privolijo v ta zaostrovanja, dodaja Kučan, ki je svoj nagovor končal z besedami: »EU je v očeh svojih državljanov in državljanov sveta še vedno glasnik in branik miru. Zahtevajmo, da to tudi ostane. Zato zahtevajmo večjo preglednost postopkov in argumentov, s katerimi se v našem imenu sprejemajo odločitve o urejanju sporov in določajo nasprotniki naše varnosti in miru. Evro-

Med vojno je v taborišču umrlo 1500 Slovencev, svobodo pa jih dočakalo 1234. Taborišče je bilo osvobojeno 5. maja 1945, ko je prišlo nekaj ameriških vojakov, ki so razorožili dunajske policiste.

pejci moramo imeti možnost prepoznati glasnike razuma in dialoga ter podpreti miroljubne rešitve. To smo dolžni zahtevati tudi zato, da ne bi nekega dne brez argumentov, zapeljani s polresnicami in lažmi, stali v strelskih jarkih in s puškinih cevmi merili na ljudi, s katerimi nas je še nedavno povezovala vera v mir. Zato da bi ostali zvesti tu izrečenim besedam 'nikoli več'.« ●

Spominska slovesnost na Poljani

»S sovraštvom se ne pride daleč«

Na Poljani, ki bo za vedno ostala zapisana ne samo v naši, ampak tudi v svetovni zgodovini, so 12. maja počastili spomin na 73. obletnico zadnjih bojev na slovenskih in evropskih tleh v drugi svetovni vojni. Fašizem in nacizem se nikoli in nikjer ne smeta ponoviti! Na zmago nad fašizmom in težko priborjeno svobodo s partizanskim bojem in številnimi žrtvami nas na Poljani spominja leta 1985 postavljeni Ba- tičev spomenik Svobodi in miru: iz razpočene granate na granitnem podstavku leti jata golobov, ki predstavljajo simbol miru in svobode.

// BESEDILO: Stanislav Ovnič // FOTO: Filip Matko Ficko

Letošnje prireditve v spomin in poklon vsem padlim in vsem žrtvam za svobodo je pripravilo Združenje borcev za vrednote NOB Mežiške doline skupaj z nekaterimi koroškimi občinami. Predsednik organizacijskega odbora je že peto leto zapored Emerik Rozman, ki je tudi predsednik Občinske organizacije ZB za vrednote NOB Prevalje. Na proslavi je tudi letos sodelovala garda Slovenske vojske, ki da slovesnosti še posebno slovesen pečat. Zbralo se je

prostor je prišlo še 22 pohodnikov v organizaciji planinskih društev iz Mislinje in Slovenj Gradca, ki so se na Poljano že peto leto opolnoči napotili iz več kot štirideset kilometrov oddaljene Mislinje.

Udeležence prireditve je z uvodnim nagovorom pozdravil župan občine Prevalje dr. Matic Tasič, slavnostni govornik pa je bil akademik dr. Matjaž Kmecl, podpredsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije, ki je navdušil s svojim govorom. »Z boji tu na Poljani se je simbolično končal neki odurni in noro mračni čas. Najbrž

rat pokazali nedaleč od tod, ko so etnično opustošili célo pokrajino – s frontalnim nasiljem, tudi pobijanjem. Ampak pustimo to, pomislimo nase,« je med drugim dejal Kmecl in nadaljeval: »Pred dnevi smo spet slišali, da smo Slovenci bili med drugo svetovno vojno na pravi strani zgodovine; ampak ali se o tem otroci v šolah kaj učijo? Se ne, naša šola je v teh rečeh naravnost mučno oportunistična – in to zaradi nekaj izdajalcev in nacifašističnih kolaborantov, ki gotovo niso bili na 'pravi strani zgodovine', jih pa hočejo dandanes povzdigniti v nekakšne borce zoper totalitarizem.« Slavnostni govornik se je tudi vprašal, zakaj na drugi strani klerikalni, politični del te Cerkve niti danes ne čuti nobenega spoštovanja do vsega svojega preganjanega in narodno pogumnega duhovništva med vojno tu na Koroškem, Štajerskem in Primorskem, nobenega spoštovanja do pobitih duhovnikov v Jasenovcu in drugih taboriščih, do vseh – ustreljenih kot talcev, do neverjetno človeškega Izidorja Završnika in njemu enakih ali do zvestega mariborskega škofa Tomažiča. Vse to ostaja nerazumljivo, skoraj kot da se jih sramujejo.

Svoj govor je končal z besedami: »Tu smo se kot vsako leto zbrali, da na teh nekdanjih njivah smrti iz maja 1945 posvetimo svojo misel in pripadnost svobodi, časti in zvestobi – zavezanosti svojemu narodu, človečanstvu in vsem najboljšim vrednotam civilizacije. Naj nam bo druga velika vojna z zaključnimi boji tu na Poljani vred predvsem velikansko svarilo, da se s sovraštvom ne pride daleč, da se z njim ne more urejati sveta; pa tudi da se vsega tistega pobijanja in mračnjaštva ne da izbrisati, kje neki odpraviti, še nekaj rodov dolgo ne. Naj se nekakšni zgodovinsko krivolovci in politikastri še tako trudijo: človeški spomin je pravičen. Zanesimo se na to! In si recimo: da, bili so naši uporni partizanski predniki na pravi strani zgodovine, mi pa smo ponosni na to!«

Letos je bilo na Poljani videti precej mladih, prišel pa je tudi Jože Čekon z Raven, ki je bil udeleženec zadnjih bojev na Poljani 13. in 14. maja leta 1945. V kulturnem programu so sodelovali Pihalni orkester Prevalje, harmonikarski orkester KD Prežihov Voranc z Raven na Koroškem, pevci Moškega pevskega zbora Folteja Hartmana iz Pliberka in pevci Mešanega pevskega zbora Kristla Markoviča Mata. Recitatorja na prireditvi so bili člana DPD Svoboda Črna na Koroškem, dijakinji Vita Leban in Maruša Stane ter dijaka Gimnazije Ravne na Koroškem Gašper Topolinjak in Maj Lampreht Piletič. ●



Prireditve na Poljani je bila dobro obiskana.

več kot trideset praporščakov, ki jih je na prizorišče ob koračnici harmonikarjev vodil višji štabni vodnik Jože Temnikar. Na prizorišče so prišli tudi pohodniki 26. spominskega pohoda Svobodi in miru, po krožni poti po okoliških kmetijah ga pripravlja KS Holmec. Na prireditveni

naša Evropa v mnogotisočletni zgodovini ni doživela tako grdih in človeka nevrednih stvari, kot jih je tista leta. Slovence bi takrat kot drobižek potolkli in zbrisali s sveta; bili smo napoti 'narodu gospodarjev' in širjenju njegovega 'življenjskega prostora' – kako bi to storili, so že do tak-

Koncentracijsko taborišče Moringen

»Le redko sem videl sonce«

O koncentracijskem taborišču Moringen je pri nas malo znanega. Na seznam koncentracijskih taborišč v nacistični Nemčiji je bilo z drugimi taborišči vpisano v nemškem uradnem listu (Bundesgesetzblatt) kot »mladinsko varovalno taborišče« (Jugendschutzlager).

// BESEDILO: dr. Franc Strmčnik // FOTO: Janez Alič

»V Moringenu sem se zaradi sodelovanja s partizani znašel kot 16-letni aktivist. Čeprav so ga Nemci hinavsko in olepševalno označili kot varovalno taborišče, pa je imelo resnici vse značilnosti običajnih koncentracijskih taborišč, z esesovsko upravo in vojaško posadko vred. Ležalo je približno 20 km severno od znanega univerzitetnega mesta Göttingen. Prve taboriščnike je sprejelo že leta 1933.

Od leta 1940 je bil Moringen taborišče za mlade do 25. leta starosti. Zapirali so jih zaradi kriminalnih, rasističnih in verskih razlogov. Bilo je taborišče za morilce, slaboumne, čustveno in značajske spačene in podobne gensko prizadete primere. Zanimivo, da so se med temi znašli tudi »svingerji«, mladi, ki so oblasti izzivali s tedaj modernim družabnim in razvedrilnim stilom, ki je diametralno nasprotoval nacionalsocialistični in fašistični ideologiji. V poseben blok z najstrožjim režimom so zapirali politične zapornike, med katerimi sem bil tudi sam.

Surov režim in razčlovečenje taboriščnikov

V taborišču so vladali esesovski teror, prisilno delo, lakota in drakonske »vzgojne metode«. Heinrich Himmler, ena najbolj vplivnih oseb v tretjem rajhu, je zahteval policijski režim taborišča, češ da po njegovih opažanjih skrbstveno-vzgojni koncept ne dosega ciljev. Poleg izjemno zaostrelega in surovega režima sta bila kaznovanje in delo osnovni metodi razčlovečenja taboriščnikov. Med kaznimi se najbolj boleče spominjam tedenskega tepežnega dne. Vse, tudi najmanjše prekrške so poravnali udarci z usnjanim bičem. Ostali smo morali opazovati in poslušati jokanje in kričanje tepenega, ki se je moral, ko se je komaj dvignil na noge, zahvaliti: »Zahvaljujem se za prejete udarce.«



Franc Strmčnik je preživel strahote taborišča Moringen.

Med represivnimi metodami razčlovečenja je bilo tudi suženjsko delo, češ da delo osvobaja. Zlasti politični zaporniki smo morali delati 500 in še več metrov globoko pod zemljo v soparnem in slabo prezračevanem opuščenem solnem rudniku v kraju Volpriehausen, 20 kilometrov oddaljenem od Moringena. V njem je bilo ogromno skladišče bomb in topovskih granat. Delali smo podnevi in ponoči, le redko sem videl dnevno svetlobo in še redkeje sonce. Kako krut je bil delovni režim, dokazuje dogodek, ko je esesovski nadzorni oficir za manjši prekršek s stolom do smrti dotolkel našega sojetnika.

Zaradi teh izjemno sovražnih življenjskih razmer je v nekaj letih umrlo več kot 130 mladih taboriščnikov. To število je dodatno dvigalo eksperimentalno kriminalno-biološko raziskovanje v okviru

rasistične ideologije in politike. Te lažno znanstvene raziskave so bile namenjene iztrebljenju ali neplodnosti celih socialnih skupin v Nemčiji in zasedenih državah.

Taborišče je bilo organizirano in razdeljeno na osem »blokov«. Vanje so bili zaporniki razporejeni glede na razloge in namene zapore. Ni veljalo za vse priporočilo »vrnitev ni zaželena«, je pa veljalo za politične zapornike, uvrščene v posebno strogo »Stapo-Block« (ST-Block). Med njimi smo bili tudi slovenski taboriščniki, ki nas je bilo od 60 do 80, predvsem partizanskih aktivistov s štajerskega in koroškega območja.

500 taboriščnikov na pohodu smrti

Končno je napočil zadnji del mojega zaprtja v Moringenu. Že nekaj časa je bilo v taborišču in med stražarji čutiti živčnost. Pri stražarjih se je kazala predvsem v njihovi razdražljivosti, v upravi taborišča pa v tem, da niso vedeli, kam z nami. Najprej so nas namestili v neke barake kar v Volpriehausnu, kjer smo delali, čez nekaj dni pa so nas spet premestili nazaj v Moringen. Pa ne za dolgo. Že 6. aprila 1945 so približno 500 jetnikov, med njimi smo bili tudi vsi politični jetniki, poslali na »pohod smrti«. Druge so predali vojski. Umakniti so nas hoteli pred zahodno fronto, ki se je

Med represivnimi metodami razčlovečenja je bilo tudi suženjsko delo, češ da delo osvobaja. Zlasti politični zaporniki smo morali delati 500 in še več metrov globoko pod zemljo v soparnem in slabo prezračevanem opuščenem solnem rudniku v kraju Volpriehausen, 20 kilometrov oddaljenem od Moringena.

vse bolj bližala. Evakuirali so nas v smeri Düderoda, Volfshagna, Lochtuma, blizu visoke in obširne planote Harz, ne ▶

da bi vedeli, kaj nameravajo z nami. V treh nočeh smo prehodili približno 100 kilometrov, podnevi pa so nas zaradi nevarnosti letalskih napadov skrivali v gozdčkih ali velikih senikih sredi polj. Menda naj bi nas strpali v varnejše taborišče, tam pa najteže obsojene pokončali, druge pa izrabili kot delovno silo.

Ta marš je bil zaradi pičle hrane, izčrpanosti in krvavo ožuljenih nog izjemno naporen. Približno 50 taboriščnikov ga ni zmoglo. Takoj so jih kar na poti postrelili. Toda med esesovsko poživljenostjo se je našel tudi kakšen človek. Sojetnik iz Luksemburga je poročal, da ga je stražar zavlekel na rob ceste in namesto vanj ustrelil v zrak. Ko smo tretji dan bili strpani v velikem seniku v Lochtumu in poslušali grmenje topov, nismo mislili, da je tako blizu osvoboditev. Naenkrat se je zaslíhal krik sojetnika, ki je skozi špranjo senika opazil, da so se stražarji preoblekli in pobegnili. V navdušenju smo »planke« senika dobesedno razdrli in zbežali vsak po svoje, ne da bi vedeli, kam. Znašel sem se v skupini petih sojetnikov, ki smo v bližnji vasi prosili za kruh, vžigalice in zemljevid. Vžigalice in malo kruha smo dobili, zemljevida pa niso imeli.

Čez dva dni smo prispeli v manjše mesto Vienenburg, ki je že bilo v ameriških rokah. Tam so nas preoblekli, nastanili v lepi vili in nas prepustili repatriacijski komisiji Jugoslavije. Ker je bilo nas Jugoslovanov premalo, da bi se za nas zavzeli, smo se po enomesečnem čakanju s kolesi sami podali na pot, dokler nas ni po dvodnevem kolesarjenju ustavila ameriška vojska in nas nastanila v posebnem zbirališču v Sondershausnu v bližini Nordhausna, kjer je bilo znano koncentracijsko taborišče Dora. Po približno mesecu dni so nas spet selili, in sicer v naslednje zbirališče, v Sömmerdo nedaleč od Erfurta. Približno po mesecu dni čakanja so nas z avtobusi prepeljali v Karlove Vare na Češkem. Namestili so nas v udobne hotele, toda zaradi neciviliziranega ravnanja nekaterih, dogajale so se kraje, so nas po nekaj dneh strpali v tovarne vagone in odpeljali. Po približno enomesečnem potovanju s številnimi postajami zaradi razrušenih prog smo prispeli v Subotico. Po zaslišanju sem dobil vozovnico do Prevalj na Koroškem in 8. septembra 1945 prišel domov v Črno na Koroškem. ●

Člani SID v Mauthausnu

Člani Skupnosti internirancev Dachau (SID), ki deluje pri ZZB za vrednote NOB Slovenije, smo si letos za svojo tradicionalno vsakoletno strokovno ekskurzijo izbrali ogled nemškega koncentracijskega taborišča Mauthausen v Gornji Avstriji. V taborišče Mauthausen, ki je bilo v osnovi delovno taborišče, je bilo po znanih podatkih interniranih tudi približno 1500 Slovencev. Taborišče je bilo sicer ustanovljeno že leta 1938 in je bilo sprva namenjeno domačim političnim zapornikom, homoseksualcem in Romom, z začetkom druge svetovne vojne pa se je razvilo v eno najhujših taborišč poleg Dachaua in Auschwitza. Poleg štirih glavnih enot je imelo še skoraj sto podružnic. Zaradi izjemno težkih delovnih razmer – interniranci so namreč delali

v kamnolomih, rudnikih ter v tovarnah orožja, streliva in vojaške mehanizacije – je bila umrljivost zelo velika.

Na poti nas je spremljala vodnica Urška Ernecl, ki je predstavila zgodovino taborišča ter zgodovinski kontekst razvoja fašizma in nacizma. Med nami so bili namreč pripadniki druge, tretje in celo četrte generacije nekdanjih internirancev v taborišču Dachau, ki razmere, v katerih so se znašli njihovi dedje in pradedje, težko razumejo in jih iz šolskih klopi sploh ne poznajo. A vodnica je bila odlično pripravljena in nas je suvereno vodila po celotnem taboriščnem prostoru in posameznih muzejskih sobah, spominu na umrle slovenske žrtve pa smo se poklonili tudi pred slovenskim spomenikom, ki je enak kot tisti na Ljubelju.

Besedilo in foto: Jožica Hribar



Pot ob žici

Na eni največjih športno-rekreativnih prireditev v Slovenji, na tradicionalnem pohodu po Poti ob žici, ki so ga pripravili 62. v spomin na žico, s katero so okupirali Ljubljano italijanski in zatem nemški okupatorji, je sodelovalo prib-

ližno 30.000 mladih in manj mladih. Pohod poteka po skoraj 35 kilometrov dolgi poti okoli slovenske prestolnice, ki v dneh pohoda praznuje mestni praznik, Evropa pa konec druge svetovne vojne in dan zmage nad nacifašizmom.



Prvi maj na ljubljanskem Rožniku

»Smrt fašizmu, svoboda vsem narodom«

Ob prazniku dela so po Sloveniji pripravili vrsto praznovanj. Eno največjih je bilo tradicionalno prvomajsko srečanje na ljubljanskem Rožniku. Ob pestrem kulturnem programu, v katerem ni manjkala niti neuradna ljubljanska himna Hej brigade, je zbrane nagovoril ljubljanski župan Zoran Jankovič.

// BESEDILO: Jan Ukmar // FOTO: Nik Rován

»Ljubljana je mesto heroj in Hej brigade je pravi uvod v praznovanje. Pese govori o naših svetlih časih. Ljubljana skrbi, da se zgodovina ne potvarja, in dokler bom jaz župan, v Ljubljani ne bo domobraskih spomenikov.

Pobrali smo številne evropske in tudi svetovne nagrade. Tisto, kar je najpomembnejše v teh enajstih letih delovanja, pa je ekipa, ki je najboljša. Za uspeh Ljubljane je v dobro prebivalcev izvedla več kot 2000 projektov. Svojim sodelavcem sem hvaležen za vso pomoč in podporo, prav tako Ljubljančanom in našim obiskovalcem.« Župan je nadaljeval, da je Ljubljana začela kot zaspana lepota. »S pogumom vseh zaposlenih smo prišli do stanja, ko v mestu poteka 127 projektov, ko obnavljamo šest šol, ko smo zgradili vrtec, ki mu ni para v Evropi, ko po 50 letih začnemo obnovo Cukrarne, za katero smo pridobili 14 milijonov evropskih sredstev, ko smo pridobili 135 milijonov evrov vreden projekt za obnovo 48 kilometrov

kanalizacije, in to kljub nasprotovanju stranke, ki je ne bom omenjal, saj si tega ne zasluži. V dveh letih bomo obnovili 261 cest, je uspehe nizal župan in posebej poudaril, da je ponosen, da mestna občina daje za razvoj kulture 11 odstotkov sredstev iz proračuna, za razliko od države, ki sodeluje le s poldrugim odstotkom, za športne klube pa namenja 264 tisoč ur brezplačne vadbe v občinskih objektih.

»Tisto, kar loči po mojem mnenju mene na levi strani in one na desni, sta dva ključna kriterija. Eden je odnos do sodelavcev. Človek mora biti na prvem mestu. Dati je treba veljavo ljudem. Dobro delo mora biti dobro nagrajeno. Brez dobrega javnega sektorja država nima možnosti za uspeh. In drugi kriterij, ki nas ločuje od desnice, je odnos do naše pretekle zgodovine. Priznati moram, da ne potrebujem nobene sprave. Če gledam samo Ljubljano, gradimo džamijo, spoštujemo vse ne glede na barvo, veroizpoved in izobrazbo, živimo skupaj, spoštujemo različnost. Moj



Župan Zoran Jankovič z udeleženko prvomajskega srečanja na Rožniku

slogan je jasen: smrt fašizmu, svoboda vsem narodom. Ponavljam: vsem. Ta država ima predobre ljudi, ne potrebuje nobenih ograj. Po 20 letih smo na svoje mesto vrnili prvi jambor. Lahko ga vidite na Tržaški cesti. Na njem ponosna

Priznati moram, da ne potrebujem nobene sprave. Če gledam samo Ljubljano, gradimo džamijo, spoštujemo vse ne glede na barvo, veroizpoved in izobrazbo, živimo skupaj, spoštujemo različnost. Moj slogan je jasen: smrt fašizmu, svoboda vsem narodom.



Zoran Jankovič

plapola slovenska zastava. Vem, da so pokojnine tisto, kar muči našo generacijo. Veliko pomembnejše je, da bodo imeli naši vnuki možnost za delo. Treba je to državo narediti zanimivo. Ni dovolj, da dobijo Zoisovo štipendijo, potem pa gredo svoje znanje prodajat na tuje. Pred osmimi leti smo predlagali, da naredimo stanovanja za mlade.

Če bi bil jaz v vladi, bi se že vozili po drugem tiru in bi bilo marsikaj drugega narejeno. Ljubljana je edino mesto v Sloveniji, ki je dalo razpis za 30 stanovanj za mlade. Dobili smo 399 ponudb. Smo servis vsakemu občanu, vsakemu obiskovalcu,« je ljubljanski župan končal svoj nagovor na Rožniku. ●

Novo vodstvo MO ZZB Ljubljana

Julka Žibert predsednica ljubljanskih borcev

Mestna organizacija ZZB za vrednote NOB Ljubljana, ki združuje devet združenj in društev s 70 krajevnimi organizacijami in sedmimi odbori NOV in POS, pomemben sestavni del pa so še samostojna društva Zeleni prstan, Klub MDB in Društvo Dobrič, ima od konca marca novo vodstvo. Predsednica mestnega odbora je postala dosedanja podpredsednica Julka Žibert, ki je tudi članica predsedstva ZZB NOB Slovenije. Pri delu ji bosta pomagala podpredsednika Stanislav Dovgan in Jože Hartman. Janko Heberle, dosednji dolgoletni predsednik ljubljanskih borcev, ki je te dni dopolnil 96 let, pa je postal častni predsednik ZZB za vrednote NOB Ljubljana.

// BESEDILO IN FOTO: Jožica Hribar

Novo predsednico so uradno izvolili na letnem občnem zboru, ki sta se ga udeležila tudi ljubljanski župan Zoran in Jankovič in podžupan Aleš Čerin. Jankovič se je v imenu mestne občine mestni borčevski organizaciji in posebej Janku Heberletu zahvalil za dolgoletno uspešno delo in dobro sodelovanje ter mu izročil spominsko darilo. Občnega zbora so se udeležili tudi predstavniki drugih veteranskih organizacij. Na seji so potrdili poročilo o delu mestnega odbora v prejšnjem letu in sprejeli program dela

za letos, prav tako so potrdili zaključni račun in sprejeli finančni načrt za letos.

Ljubljanska borčevska organizacija je imela konec minulega leta 4194 članov, lani so jih na novo sprejeli 208. Najmočnejše združenje v organizaciji je ZZB NOB Moste - Polje s 1066 članov, med krajevnimi organizacijami pa je največja KO ZB Zadobrova - Sneberje, ki ima 295 članov. MO ZZB Ljubljana je v letu 2017 izvajala različne naloge z namenom ohranjanja vrednot NOB, posebno pozornost so posvetili tradicionalnim prireditvam na svojem območju, med



Janko Heberle in Julka Žibert

pomembnejše spadajo vsakoletna slovesnost pri spomeniku NOB na Orlah, slovesnosti na Jančah in Urhu in tradicionalno srečanje v Mostecu. V Ljubljani so gostili tudi številno borčevsko organizacijo Črne gore. Gostje so med drugim položili venec pri grobnici narodnih herojev, v kateri je pokopan tudi narodni heroj Milan Šaranović.

Tradicionalno so sodelovali pri pripravi zgodovinskih učnih ur v šolah, na katerih so mladim udeleženci NOB predstavili različne dogodke iz časa druge svetovne vojne. Veliko pozornost v organizaciji namenjajo zdravstvenemu in socialnemu varstvu udeležencev NOB ter skrbi za spomenike in spominska obeležja. Pri slednjem opozarjajo na pogoste namerne poškodbe in skrunitve spomenikov ali na njihovo odstranjevanje. Letos bodo posebno pozornost namenili delovanju krajevnih organizacij ZB in pomlajevanju članstva ter sodelovanju z veteranskimi organizacijami in drugimi organizacijami civilne družbe. Eno od prednostnih vprašanj bo tudi zaščita spomenikov in kulturne dediščine ter obeležij iz druge svetovne vojne. Osrednja slovesnost, pri kateri ima mestna borčevska organizacija zelo pomembno vlogo, pa bo praznovanje 70-letnice ZZB za vrednote NOB Slovenije, ta bo 1. julija na Kongresnem trgu v Ljubljani. ●



Pogled v dvorano

Okrogla miza ob 70. obletnici ustanovitve Zveze borcev

Pomoč pri obnovi in razvoju domovine

Območni odbor borcev za vrednote NOB Ribnica na Pohorju in Občina Ribnica na Pohorju sta 13. aprila v večnamenski dvorani Osnovne šole Ribnica na Pohorju organizirala okroglo mizo na temo 70 let Zveze borcev Slovenije. Naloga takrat ustanovljene organizacije je bila povezati vse udeležence narodnoosvobodilnega boja z namenom, da s skupnimi močmi pomagajo pri obnovi in razvoju domovine ter pri obrambi njene ureditve.

// BESEDILO: **Maksimiljana Ladinek**,
predsednica OO borcev za vrednote NOB Ribnica na Pohorju
// FOTO: **Matej Žigart**

Ko je Adolf Hitler 27. aprila 1941 v Mariboru izrekel besede: »Napravite mi to deželo nemško,« je Ribnica na Pohorju odločno odgovorila z NE in 11. avgusta 1941 je bil ta odgovor potrjen s prvimi strelji pred orožniško postajo. Padla sta okupatorski župan Wilhelm Witzman in poveljnik orožniške postaje Alfred Pildner. Zaradi tega napada so 15. avgusta 1941 v mariborske zapore odpeljali enajst ujetnikov in 24. avgusta 1941 je Ribnica žrtvovala prvega talca, Edija Grubelnika.

nos vrednot NOB na mlajše generacije. Na vprašanje, kaj danes pomeni beseda tovarišstvo, ki se ne uporablja več v takšnem smislu, kot se je med NOB, smo dobili odgovor: »Tovarištvo in domoljubje se lahko razvijata samo na podlagi dejstev in dejanskega odnosa do preteklosti in vrednot partizanskega odpora.«

Prireditev je s svojim čudovitim nastopom popestril mladinski pevski zbor Osnovne šole Ribnica na Pohorju s pesmima *Bratje, le k soncu, svobodi* in *Katjuša* pod vodstvom profesorice glasbe Urške Pečonič ter z deklamatorkama Jono Novak in Jasno Ovčar.



Udeleženci okrogle mize (od leve proti desni): Alan Bukovnik, Aljaž Verhovnik in Herman Pušnik

predsednik ZB za vrednote NOB Radlje ob Dravi, tovariš Alan Bukovnik, pogovor pa je vodil profesor Herman Pušnik, ravnatelj Prve gimnazije v Mariboru.

Beseda je tekla o velikem pomenu ustanovitve ZB in o njenih nalogah, zgrajenih na domoljubju kot gonilni sili v boju proti okupatorju, prav tako o solidarnosti—vsi za enega, eden za vse—ter o samozavesti in dostojanstvu slovenskega naroda.

Ker smo člani najštevilnejše nevladne organizacije civilne družbe, je naša dolžnost, da s temi vrednotami, izbojevanimi med NOB, suvereno vplivamo na družbeni razvoj Slovenije, je bilo med drugim slišati na okrogli mizi.

Tudi mladi borci se morajo zavzemati za izboljšanje svojega položaja. Njihovi osrednji nalogi sta krepitev in pre-

Učenka Zala Orter je odlično vodila prireditev in prebrala spomine na dedka iz časov izgnanstva v taborišču Mauthausen, pa med bivanjem v Londonu in s fronte v Franciji.

Moški pevski zbor KUD Stane Sever, ki že od leta 1945 prepeva partizanske pesmi, je pod vodstvom zborovodkinje Barbare Mrak zapel pesem *Oblaki* so rdeči in ob spremljavi našega mladinskega svetovnega prvaka na diatonični harmoniki Anžeta Krevha Počiva jezero v tihoti. Anže je s pesmima *Na oknu* glej obrazek bled ter Slovenija glasbeno sklenil kulturni program.

Po koncu okrogle mize smo si ogledali del dokumentarnega filma *Križ* in klavirno režiserja Bojana Laboviča, ki prikazuje tudi del duhovnika Jožeta Lampreta med NOB v Ribnici na Pohorju. ●



Moški pevski zbor KUD Stane Sever in harmonikar Anže Krevh (levo)

Na okrogli mizi sta sodelovala generalni sekretar ZZB za vrednote NOB Slovenije, tovariš Aljaž Verhovnik, in

Proti nacizmu in fašizmu tudi v prestolnici

Pobuda za zakonsko ureditev prepovedi fašističnih in nacističnih simbolov je 21. marca z javno tribuno gostovala v Rdeči dvorani Mestne hiše v Ljubljani. Pred mikrofonom sta s predstavitvami svojih stališč v zvezi s problematiko porasta fašizma in nacizma ter s predlogi in rešitvami stopila Aljaž Verhovnik, gostitelj in generalni sekretar ZZB NOB Slovenije, ter njen podpredsednik Marijan Križman, kot gostje pa predsednica Slovenske filantropije dr. Anica Mikuš Kos, Mladinin novinar Borut Mekina in filmski režiser Dejan Babosek, avtor filma Strah.

Podpredsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman, tudi pobudnik kampanje, je predstavil njen namen in ozadje. »Pobuda ni moja,« pravi, »ampak združen trud celotne borčevske organizacije. Resda je nastala na mojem domačem Primorskem, kjer je fašistična roka trdo vladala dlje kot na drugih koncih, a glavna spodbuda za oblikovanje kampanje sta bila incident z izobešanjem nacistične zastave v Ljubljani ter pasivnost in nemoč policije.« Vzporedna in s prvo povezana težava je pojav sovražnega govora, predvsem v državnem zboru. »Če bodo delovali, kot govorijo, res ne potrebujemo zunanjih sovražnikov!« je bil kritičen podpredsednik.

Dr. Anica Mikuš Kos je povzela svojo zgodbo medvojnega trpljenja pod kljukastim križem in poudarila predvsem pomembnost kampanj ozaveščanja mladim, ki nimajo zgodovinskega spomina. Ena od uspešnih dejavnosti, ki opominjajo na nevarnost porasta nacističnih in fašističnih gibanj in ideologij, je gotovo film Strah, ki je gostoval po slovenskih srednjih šolah. Njegov avtor Dejan Babosek se je projekta lotil v času begunske krize leta 2015, na javni tribuni pa je poudaril, kako nujno je, da razprava o uničujočih vplivih modernega fašizma, tudi s simboliko, najde svoje mesto na najvišjih političnih in medijskih ravneh.

Do trenutnega stanja na političnem parketu je bil kritičen tudi Borut Mekina: »Če bomo pozabili na junaška dejanja iz naše preteklosti, nam tudi v prihodnje ne bodo na voljo! Obdržati spomin na to, kar se je dogajalo v preteklosti, je ključnega pomena, saj danes v Sloveniji ne poznamo zakonskega pregon niti fašizma niti rasizma.« ●

40 let pobratenja med Renčami in Štarancanom

Prijateljstvo stkano

Renče in Štarancan (Staranzano) v Italiji sta le 20 kilometrov narazen. V Štarancanu živi 7500 prebivalcev, ki so večinoma Italijani, nekaj pa je tudi slovenskih in mešanih družin ter priseljencev z raznih kontinentov. Renče v spodnji Vipavski dolini imajo nekaj čez 2300 prebivalcev.

// BESEDILO: **Miran Paho** // FOTO: **arhiv Svobodne besede**

Štarancan se je po prvi, pa tudi po drugi svetovni vojni hitro večal, predvsem zaradi zaposlitev v bližnji ladjedelnici. Že v dvajsetih in tridesetih letih prejšnjega stoletja je v večinoma delavskem in kmečkem okolju v tajnosti delovala Komunistična partija Italije, v katero so bili včlanjeni tudi številni Slovenci. S svojim programom, ki je vključeval pravico narodov do samostojnosti in pravičnejšo socialno ureditev, je imela mnogo privrženec in v njej so vzpostavljali stike enako misleči Slovenci in Italijani, kar je bila ena izmed osnov za pozneje organizirani skupni protifašistični in protinacistični boj. Sodelovanje italijanskih borcev

v tem boju v okviru 9. korpusa in organizirana pomoč iz Furlanije s hrano, zdravstvenimi potrebščinami in drugimi sredstvi sta močno pripomogla k spreminjanju sovražnih odnosov med pripadniki dveh narodov, saj so predvsem Slovenci v času fašistične potujočevalske politike občutili sovraštvo do vsega, kar je bilo italijansko.

Pripadniki Zveze borcev in Združenja italijanskih partizanov (ANPI) so v skupnem boju proti občečloveškemu zlu skovano tovarištvo videli kot osnovo za sožitje med narodi. Zato so sredi sedemdesetih let prejšnjega tisočletja predlagali pobratenje med Renčami in Štarancanom. Listina o pobratenju je



Mladi iz Renč in Štarancana so skupaj zaplesali kolo.

med NOB

bila podpisana leta 1977. Vsakih pet listino javno »osvežijo« s podpisom in dogodkom. Ob 30. obletnici pobratenja so odkrili spomenik partizanskemu skladišču v Renčah kot zahvalo italijanski odporniški organizaciji Montes, ki je oskrbovala partizane med NOB z najrazličnejšim materialom in hrano. Ob 35. obletnici so natisnili dvojezično knjigo *Bratje v svobodi*. Praznovanje štiridesete obletnice pobratenja pa bo potekalo prihodnje leto. Začelo se je z druženjem učencev petih razredov osnovnih šol v Renčah in z odprtjem naslova »rencestaranzano.eu« na spletu, na katerem je v obeh jezikih objavljeno, kar se dogaja v zvezi s pobratenjem. Izdana je bila tudi dvojezična brošura »Ozrenj je tiho ječal v bolečinah«, v kateri opisani tragični dogodki maja leta 1944 v Renčah, ko so nacisti presenetili mešano karavlo italijanskih in slovenskih partizanov ter poleg njih grozovito pobili tudi člane družine Mozetič. Dogodek je opisal domačin Radivoj Pahor, uvodnik pa je dodala profesorica iz Štarancana Ornella Tabani. Vrhunec dogajanja je



Za okroglo mizo o Evropi brez meja je vladalo veliko zanimanje.



bil marca letos s prireditvami, ki jih je podprla Evropska skupnost in so potekale pod naslovom »BIFREE«. Pestro je bilo na športnem področju, pripravili so srečanja učencev, borcev, ribičev, upokojencev, članov Rdečega križa, kotalkarjev in številnih drugih. Športnikom se je pridružila tudi skupina migrantov, večinoma so iz Pakistana, ki v Štarancanu čakajo na rešitev prošenj za azil. Dogajanje so popestrili tudi s kulturnimi dogodki, pika na i pa je bila okrogla miza z naslovom *Evropa brez meja*.

Župan Štarancana Riccardo Marchesan je poudaril, da je dolgoletno plodno in aktivno pobratenje dobilo odmev tudi v institucijah Evropske skupnosti, saj je med redkimi odobrenimi projekti, ki so bili razpisani na temo mednarodnega spoznavanja, sprejet prav projekt Renč in Štarancana. Angel Mlečnik je spomnil na začetne težave, ko so meje povzročale precejšnje prepreke, ne samo fizične, ampak tudi psihične, politične in administrativne.

Diplomat in politik Štefan Cigoj je opozoril na moteče obravnavanje preteklosti pri nekaterih krogih v Italiji, ki jim ni do priznanja objektivne resnice o pretekli zgodovini Slovenije in Itali-

je. Dotaknil se je poročila slovensko-italijanske komisije zgodovinarjev, ki ga do zdaj italijanske oblasti še vedno niso uradno priznale. Nekdanji župan Lorenzo Papais je v zvezi z Evropsko unijo in usodo Evrope brez meja poudaril vedno bolj pretečo možnost gospodarske krize, ki bo lahko delno ali pa v celoti prizadela še posebej mlade generacije in s tem omajala varnost in odprtost Evrope.

Profesor Štefan Čok iz Trsta je navedel primer, kako je zdaj, ko smo v Evropi brez mej, skrajšano in poenostavljeno samo potovanje, z drugimi zakoni in predpisi pa tudi trgovanje, proizvodnja in še marsikaj. Seveda ni vse popolno, vendar pa bi se zdaj v Evropi z nekdanjimi omejitvami težko znašli. V pogovor se je vključil tudi predstavnik mladih prosilcev za azil, Pakistanec Ahmet Tauseef, ki je opisal težave migrantov pri iskanju rešitev za svojo prihodnost. Serena Francovig je ob koncu predstavila rezultate ankete o Evropi brez mej ter o nadaljnjih aktivnostih v projektih pobratenja med krajanji Renč in Štarancana. Eno izmed možnosti vidijo tudi na gospodarskem področju. ●

BREGINJ:

Krajevna organizacija ZB Kobarid, ANPI - VZPI Nadiških dolin, Planinska družina Benečija, ANPI - VZPI Čedad, Planinsko društvo Kobarid in krajevna skupnost Breginj so pripravili pohod v spomin na beneškega junaka, narodnega heroja Marka Redelonghija.



Osrednja slovesnost je bila pri spomeniku na Brdcah nad Breginjem.

Pohod se je začel v vasi Zapotok v Benečiji, nadaljeval se je do Stupice, Podbele in do Sedla v Breginjskem kotu, kjer je bila ob Markovem grobu krajša spominska slovesnost. Zbranim sta spregovorila vojaški ataše Kitajske v Sloveniji Yang Guang, ki je poudaril, da brez partizanov ne bi bilo Slovenije ter kako pomembno je ohranjanje vrednot NOB in prenašanje na mlade rodove, in Daniel Goleš, predsednik ANPI Nadiških dolin.

Pohodniki, vseh je bilo približno 170, so nadaljevali pot do Breginja in spomenika na Brdcah nad Breginjem. Tam je bila na mestu, kjer je življenje končal Marko Redelonghi, osrednja slovesnost. Zbrane je nagovoril sorodnik Redelonghijevih Drago Kosmač, prisotni pa so bili tudi sin Marko, vnuki in pravnuki Marka Redelonghija. Družabno srečanje vseh udeležencev je bilo v Breginju, kjer so odmevale partizanske in domoljubne pesmi.

V kulturnem programu je nastopil recitator Vojko Hobič, ki je posebej za to priložnost napisal pesem Marko Redelonghi – beneški junak, v Sedlu so se predstavile mlade domače pevke, na Brdcah pa zbor Fajna banda iz Benečije.

Besedilo in foto: Janez Alič

PADRIČE:

Letos 9. maja je minilo 70 let, odkar so v zavedni slovenski vasi Padriče v Italiji, kjer živi približno 900 prebivalcev, postavili na cerkvi svetega Cirila in Metoda spominsko ploščo osmim padlim vaščanom v NOB.

Ob stari plošči so 13. maja odkrili novo, posvečeno 70 sovaščanom, ki so sodelovali v NOB ali so bili žrtve vojnega nasilja. Posebnost obeležja je v tem, da so družine – na Padričah je bilo 120 prebivalcev, vsaj sto jih je sodelovalo v NOB in protifašističnem boju – na plošči označene z rdečo zvezdo. Pobudo za postavitve novega spominskega znamenja sta dala Luka Grgič in mlajši rod vaščanov. Slavnostna govornika sta bila podpredsednica ZZB za vrednote NOB Slovenije dr. Ljubica Jelušič in pokrajinski podpredsednik



Slavnostna govornica dr. Ljubica Jelušič in mladi Padričani

VZPI - ANPI Dušan Kalc. Jelušičeva je spomnila na prve žrtve fašizma, na požig Narodnega doma in drugih 20 zgradb v Trstu, na TIGR, osvoboditev Trsta in sploh NOB. »Primorci so rdečo zvezdo razumeli kot simbol upora, kot skupno znamenje vseh naprednih ljudi, ki so bili v boju proti fašizmu, nacizmu, socialnemu izkoriščanju in mednarodnem sovraštvu pripravljeni žrtvovati svoje življenje. To ni bil ideološki boj, temveč boj za golo preživetje, za svobodo, osnovne človekove in državljanske pravice. V tem boju so sodelovali vsi ljudje. Primorci dokazujemo, da je rdeča zvezda naš skupni poziv, naš bojni krik, naš klic k svobodi in tovarištvu, naše svarilo, da se znova krepijo fašistične in nacionalistične ideje in skupine,« je poudarila slavnostna govornica.

Kulturni program so oblikovali Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič pod vodstvom Pie Cah, godba na pihala Viktor Parma Trebče, Mešani pevski zbor Slovan Padriče in domači mladi recitatorji.

Besedilo in foto: Olga Knez

DANE PRI DIVAČI:

Približno sto pohodnikov se je ob dnevu upora proti okupatorju podalo na že deseti tradicionalni pohod po partizanski kurirski poti od Dan pri Divači na partizanske Vareje, kjer so pripravili tudi kulturno slovesnost. V prisotnosti še nekaterih borcev, častnega predsednika sežanskega borčevskega združe-



Tradicionalnega že desetega pohoda od Dan na Vareje v Brkinih so se udeležili tudi (od leve proti desni) Jože Valečič, Bojan Pahor, Alenka Štruel Dovgan, Mirko Martinčič in Leon Štavar.

nja Emila Škrlja, praporščakov, domačinov in udeležencev pohoda je zbrane pozdravila divaška županja Alenka Štruel Dovgan. Ob koncu spominske slovesnosti je podelila posebni zahvali za desetletno sodelovanje na prireditvi Moškemu pevskega zboru Slavnik Hrpelje - Kozina (predsednik Leon Štaver, umetniška vodja Andreja Tomažič Hrvatina) in predsedniku Združenja borcev za vrednote NOB Sežana Bojanu Pahorju, ki je bil tudi slavnostni govornik. Obudil je spomine na preteklost, ko so pomemben člen narodnoosvobodilne partizanske vojske bili tudi mladi neustrašni kurirji. Zahvalil se je organizatorjem, da so tradicionalni pohod po 12-kilometrski poti poimenovali »Po kurirčkovi poti« in se tako spomnili nanje. Pahor je s predsednikom divaške borčevske organizacije Mirkom Martinčičem hrpeljskim pevcem podelil priznanje s plaketo Mihaele Škapin - Drine. Kulturni program so poleg nagrajenih pevcev popestrili še članici TKŠD Urbanšica Tjaša Race in Taja Medved, ki sta uprizorili obujanje spominov na deklščino v vojnem času, ter recitator Fabio Cupin, tudi pevec MPZ Slavnik.

Besedilo in foto: Olga Knez

DEKANI:

Na vzpetini nad vasjo Dekani, ki je zavarovana pred burjo in stisnjena pod kraški rob, ob magistralni cesti Koper-Ljubljana lahko vidimo napis TITO. Vsako leto na predvečer zmage 8. maja se napis zasveti v soju bakel, ki jih leto za letom neutrudno prižiga krajan Karlo Emeršič skupaj z nekaj domačini. Karlo je član odbora za vrednote NOB Dekani in tudi med letom skrbi, da napis ni poraščen. Občasno ga pobarva z belo barvo, tako ga lahko vidimo vse leto. Tako kot na predvečer zmage tudi na dan mladosti naš

TITO zasveti, pravijo krajan. Karlo Emeršič je za vztrajno in prizadevno ohranjanje vrednot NOB letos dobil zlato plaketo Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. Primorci in Istrani smo ponosni na Tita in polpreteklo zgodovino, saj nam je prav s partizanskim bojem v drugi svetovni vojni končno bilo dano, da se priključimo matični domovini Sloveniji in Jugoslaviji. Brez NOB na Dekanskem hribu prav gotovo ne bi videli napisa TITO, živeli bi v podaljšani pokrajini Friuli Venezia Giulia, govorili italijansko in ostali bi drugorazredni državljani države, ki nam je v letih od 1921 do 1943 povzročila veliko gorja in smrti. Kdor ne pozna svoje preteklosti, si ne zasluži prihodnosti. Zato bo TITO še dolgo svetil nad vasjo Dekani.

Besedilo: Marijan Križman

NOVA GORICA:

Letošnji dan upora proti okupatorju je Mestna občina Nova Gorica počastila z odprtjem razstave »Tukaj živimo Slovenci, Primorska 1945–1957: GRAFITI« v novogoriški mestni hiši.

Razstava in razstavni katalog Tukaj živimo Slovenci sta nastala na osnovi seminarskih nalog, ki jih je v letih od 2007 do 2010 pod mentorstvom profesorice zgodovine Katje Mahorčič napisalo 22 dijakinj in dijakov Gimnazije Nova Gorica. Na ogled so bile fotografije grafitov na stanovanjskih in gospodarskih poslopih na Vipavskem, na Trnovski in Banjški planoti, v Goriških brdih, na Krasu in v Posočju.

Pisanje grafitov na pročelja hiš v obdobju 1945–1947, ko je potekal boj za zahodne meje, je bilo posebna oblika izražanja volje primorskih ljudi. Večina napisov je nastala v coni A in blizu narodnostne meje. Grafite so v glavnem pisali mladinci pod vodstvom mladinskih referentov. V večernih urah so se ilegalno zbirali, saj jih je policija preganjala. Grafite so največkrat



pisali ponoči. Lastniki hiš so za akcijo izvedeli največkrat šele naslednji dan, ko so videli napise. Jeze skoraj ni bilo, na napise so bili celo ponosni. Danes je teh pričevanj nekega zgodovinskega obdobja vedno manj. Po zaslugi novogoriških dijakov pa bodo grafiti ostali zanimiv dokaz in spomin iz naše polpretekle zgodovine.

Pri projektu so sodelovali tudi Goriški muzej, občina Renče - Vogrsko, ministrstvo za kulturo Republike Slovenije in Območno združenje borcev za vrednote NOB Nova Gorica.

Besedilo in foto: Jan Ukmar

RIBNICA:

Letošnjega 26. marca je minilo 75 let od slavne bitke v Jelenovem žlebu v pogorju Velike gore. Takrat sta Gubčeva in Cankarjeva brigada ob podpori Tomšičeve in Šercerjeve brigade v celodnevem hudem boju popolnoma razbili bataljon italijanske elitne divizije Macerata. Ta bitka velja za naj-



večjo posamično partizansko zmago nad italijansko okupacijsko vojsko na slovenskih tleh. Prireditve v spomin na ta dogodek je bila 27. aprila v dvorani Športnega centra v Ribnici. Tudi letos je prireditvenemu odboru predsedoval udeleženec bitke, upokojeni generalmajor Lado Kocijan.

Krajša nagovora sta povedala župan Občine Ribnica Jože Levstek in Tit Turnšek, predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije. Slavnostni govornik je bil zgodovinar Martin Premk. Med drugim je obsodil politikantske poskuse ignoriranja zgodovinskih dejstev o NOB, ki so neizpodbitna, pa naj bodo komu vseč ali ne.

Na spominski slovesnosti so pripravili bogat kulturni program, sodelovali so številni praporščaki. Prireditve pa je bila posvečena tudi 70-letnici Zveze borcev.

Besedilo in foto: Stojan Pertovt

LJUBLJANA:

Ob dnevu zmaga nad fašizmom in nacizmom so predstavniki Centra slovenskih kultur France Prešeren iz Ljubljane pred spomenik žrtvam druge svetovne vojne v Trnovem v Ljubljani položili cvetje. Direktor Centra Aleksander Sergejev je ob tem poudaril, da ruski narod neguje spoštljiv spomin na vse, ki so med drugo svetovno vojno za zmago darovali svoje življenje, zato se poklanjajo tudi slovenskim žrtvam. V prostorih Centra pa so nato v sodelovanju z Ruskim centrom znanosti in kulture v počastitev zmage prip-



ravili večurni kulturni program, ki so ga poimenovali Festival slovenskih kultur. Na njem so s pesmimi, plesi in recitacijami nastopili ruski umetniki vseh generacij, ki živijo in delajo v Sloveniji, in nekateri slovenski izvajalci, ki jih poučujejo ruski pedagogji.

J. H.; Foto: Temir Isaev

KOVK:

Na Kovku na Majeriji so v sodelovanju z ZB za vrednote NOB Ajdovščina - Vipava, občino Ajdovščina in Veleposlaništvom Ruske Federacije v Sloveniji odkrili dvojezično (slovensko-rusko) napisno ploščo, nameščeno na spomenik padlim borcem enot IX. korpusa NOV in POS.

Spomenik je posvečen spominu na boje, ki so potekali od 20. do 31. marca 1945 v zadnji ofenzivi nemškega okupatorja in domačih kolaborantov proti enotam IX. korpusa NOV in POS. V bojih za osvoboditev strateško pomembnega položaja na Sinjem vrhu so imeli pomembno nalogo borci 2. bataljona

Bazoviške brigade, imenovanega tudi Ruski bataljon. Po nekaj dneh neuspešnih poskusov drugih enot so Sinji vrh tudi osvojili.

Zbrane so nagovorili Božo Novak, predsednik ZB NOB Ajdovščina - Vipava, podžupan ajdovske občine Mitja Tripkovič in Zoja Ishanova z veleposlaništva Ruske federacije, ki je ploščo tudi odkrila.



Na spominski slovesnosti so se zbrali tudi praporščaki veteranskih organizacij.

Po zaigrani primorski himni Vstala Primorska in ruski pesmi Sveta vojna so se navzoči napotili na pokopališče na Otlici in položili cvetje na grob tam pokopanim partizanom ruske narodnosti, ki so na tem območju padli v drugi svetovni vojni.

V kulturnem programu, ki ga je vodila Manulela Polanc, je sodeloval Moški pevski zbor Vinograd iz Vrtovina.

videosponetek <https://youtu.be/sVu75GOBtvc>

Besedilo in foto: Vid Šibelja

MARIBOR:

Nemški okupatorji so 3. in 4. aprila leta 1945 iz mariborskih zaporov približno 200 nedolžnih ljudi v skupinah pripeljali v Spodnje Radvanje pri Mariboru. V gozdu pod Pohorjem so jih postrelili in pokopali v globoko izkopane lijake.

Po 73 letih od tega žalostnega dogodka nas borce marsikdo vpraša, kdo so te žrtve in zakaj so morale umreti. Vprašanje je zelo boleče, moj odgovor pa kratek. Vojna, ki so jo na naših tleh povzročili nacifašisti, je bila neizmerno kruta, saj so imeli okupatorji za cilj potujčiti in iztrebiti slovenski živelj, kar pa se jim ni posrečilo. Res pa je, da se je moralo prebivalstvo podrežati oblasti, ki je zahtevala po vseh šolah in uradih uporabljati tuj jezik in pozdravljati »Heil Hitler!«. Po vaseh je uvajala nemške tečaje in mlajše fante urila za obvezno služenje nemške vojske. V številnih taboriščih so starčki in otroci umirali od glada. Sledile so še druge represalije, izgnanstvo družin v sosednje republike, požiganje njihovih domov ter opuščanje obdelovanja rodovitne zemlje, na katero so Nemci nameščali svoje ljudi, ustaške in domobranske družine.

Letos 27. aprila je skupina zbranih žena ob spomeniku padlih talcev Kraljeve organizacije ZZB NOB Ivan Zagernik - Joco počastila njihov spomin.

Zapisala: Marjanca Gorenšek - Lakota

MURSKA SOBOTA:

Ob 9. maju, dnevu zmage nad fašizmom, je bila v središču Pomurja, na Trgu zmage v Murski Soboti, tradicionalna slovesnost pri Spomeniku zmage, ki so ga prav letos po 73 letih obnovili.

Zbrane je med drugim nagovoril župan Mestne občine Murska Sobota dr. Aleksander Jevšek. Med drugim je dejal, da so bili takšni spomeniki ponekod po Evropi porušeni, pri nas pa jih obnavljamo. Pomembnejša od obnove spomenika je obnova naše zavesti, da nas znova povežejo vrednote, vklepane v beli marmor.

Zbrane na slovesnosti so pozdravili tudi veleposlanik Ruske federacije v Sloveniji dr. Doku Zavgajev, predsednik Območnega združenja borcev za vrednote NOB Murska Sobota Evgen Emri, predstavnica Društva Slovenija-Rusija in podpredsednik Vlade RS mag. Dejan Židan. Zvezo združenj borcev

za vrednote NOB Slovenije je zastopal podpredsednik dr. France Križanič. Dan prej je venec k spomeniku položila tudi delegacija Ukrajine. Kulturni program je izvedel Moški harmonikarski orkester Murska Sobota.

K spomeniku zmage so cvetje položili tudi najmlajši. Kar 60 jih je prišlo iz Moskve, veliko tudi v uniformah nekdanjih pripadnikov Rdeče armade in



Praporščaki domačih veteranskih organizacij in mladi Moskovčani

s fotografijami padlih. Ob tem se je večje število prisotnih občanov na spominski slovesnosti spraševalo, kako pri nas ohranjamo zgodovino in gojimo domovinsko zavest. Na slovesnosti v Murski Soboti namreč ni bilo mursko-soboških učencev in dijakov.

Po slovesnosti na Trgu zmage je bila slovesnost še pri grobnici rdečearmejecov na pokopališču v Murski Soboti in pri spomenikih prekmurskim oziroma slovenskim partizanom.

Besedilo in foto: Filip Matko Ficko

PETELINOVE DOLINE:

Člani društva Odmev Mokrcra, krajanji podmokrških vasi in še živeči borci smo se 27. aprila napotili v Petelinove doline, da okrepimo domoljubno zavedanje in se poklonimo spominu tistih, ki so se tukaj pod Mokrcem na poziv Osvobodilne fronte zbirali za boj proti nacifašističnim okupatorjem.

Prvi so se v Petelinovih dolinah leta 1941 zbrali vaščani iz Škrilj in ustanovili Mokrško četo, leta 1941 pa je bil ustanovljen Krimski bataljon.



Praporščaki na slovesnosti v Petelinovih dolinah

Leta 1942 je bil v Zapotoku pod Kureščkom formiran udarni bataljon Toneta Tomšiča in v Petelinovih dolinah Šercerjeva brigada. Nedaleč stran je bila partizanska bolnica Krvavice, na Kureščku kurirska postaja in v Mokrcu vojaška obveščevalna točka. Jeseni leta 1943 je bila na Golem v bližini Petelinovih dolin ustanovljena 10. SNOUB Ljubljanska, ki je sodelovala pri osvoboditvi Ljubljane. Na celotnem območju pod Krimom in Mokrcem sta italijanski in nemški okupator požgala 25 vasi in izgnala 1702 prebivalca. Od leta 1941 do 1945 je v osvobodilnem boju in v taboriščih izgubilo življenje 20 odstotkov najbolj aktivnega dela prebivalstva iz teh krajev.

Besedilo: Ivo Kukec, **foto:** Roman Anžič

RADENCI:

S plamenico miru v okviru svetovnega štafetnega teka za mir 2018 so v Sloveniji tekli med 3. in 6. majem. Slovenski nosilci so plamenico prevzeli na meji s sosednjo Madžarsko. Tek miru je največji svetovni štafetni tek. S plamenico miru se teče že od leta 1987. V tem času je obiskala že 155



Mladi nosilci Plamenice miru 2018 v Radencih

držav na vseh kontinentih, milijoni ljudi so jo nosili in z njo pretekli več kot 600.000 kilometrov. Letos je po Evropi krenila na pot konec februarja iz bolgarske Sofije, 24 tisoč kilometrov dolgo pot pa bo končala konec oktobra v Lizboni na Portugalskem.

To je pobuda za povezovanje ljudi v skupni želji po harmoniji, miru in prijateljstvu. Tek s plamenico miru je leta 1987 ustanovil filozof in vizionar miru Šri Činmoj.

Besedilo in foto: Filip Matko Ficko

SABOTIN:

Sekcija MAJ 45 pri območnem združenju borcev za vrednote NOB Nova Gorica je 8. maja pripravila že 14. tradicionalno baklado pri napisu NAŠ TITO na hribu Sabotin nad Novo Gorico v počastitev praznika dneva zmage nad fašizmom. Skrbni in zagnani prireditelji z Aleksandrom Škrljem in Darkom Žnidarčičem na čelu so na Sabotinu najprej pripravili kulturni program in družabno srečanje. Ko se je stemnilo, so prižgali bakle, razporejene po



Na Sabotinu so pripravili tudi kulturni program.

napisu, tako da je bil TITO viden daleč naokoli in tudi v sosednjo Italijo. Na Primorskem je bil fašizem resda premagan že 1. maja 1945, toda po kratkotrajni 43-dnevni svobodi je sledila več kot dve leti dolga zavezniška okupacija velikega dela Primorske v tako imenovani coni A Julijske krajine. Primorci so naslednji dve leti (1945–1947) na vse mogoče načine prepričevali zavezniške komisije za razmejitev, da želijo živeti v združeni Sloveniji v Demokratični federativni Jugoslaviji. Eden od načinov so bili tudi napisi na hribih, ki so se prvič pojavili leta 1946. Ime TITO je na Primorskem postalo simbol zmage nad fašizmom, svobode, pa tudi nacionalne zavesti in socialne pravičnosti. Po Osimskih sporazumih je napis za nekaj časa izgubil svoj pomen in zdelo se je, da ga bo preraslo

grmovje. Skupina zanesenjakov ga je znova uredila in delno prenovila po osamosvojitvi 1991, večkrat pa ga je tudi ubranila pred posamezniki, ki so hoteli napis razrušiti. Od leta 2004 dalje se ob napisu redno vsako leto zbirajo ljudje ter proslavljajo dan upora proti okupatorju in dan zmage nad fašizmom.

Besedilo in foto: Miloš Lozič

SERDICA:

V Ocinju na Goričkem, v današnji občini Rogašovci, je spomladi leta 1945 v zaledju frontne črte Bad Radkersburg–Jennersdorf (Radgona–Ženavci) delovala bolnišnica sovjetske Rdeče armade Mali Monošter. V njej so oskrbovali ranjene vojake in oficirje 113. pehotne divizije ter 73. gardske divizije Rdeče armade. Veliko ranjencev je tudi umrlo. Najprej so jih pokopali v Serdici pri Ocinju, in sicer okoli 140, leta 1955 pa so jih prenesli na pokopališče v Mursko Soboto.

Pri spomeniku v Serdici vsako leto ob dnevu zmage nad fašizmom potekajo spominske slovesnosti. Tako je bilo tudi letos v nedeljo 6. maja, ko so se vabilu Krajevne organizacije Zveze združenj borcev za vrednote NOB Rogašovci odzvali članice in člani te organizacije iz celotnega Pomurja ter



V Serdici so se spomnili umrlih vojakov Rdeče armade v bolnišnici Mali Monošter.

iz veteranskih organizacij vojne za Slovenijo 1991.

Zbrane je nagovoril župan Občine Rogašovci, Edvard Mihalič. Ob tej priložnosti je z vodjo konzularnega oddelka Veleposlaništva Ruske federacije v Ljubljani Aleksejem Abramovim ob spomeniku zasadil lipo (simbol Slovenije) in brezo (simbol Rusije). V kulturnem programu so nastopili Katarina Lopert Gomboc, Sebastjan Gomboc in moški pevski Trio.

Besedilo in foto: Filip Matko Ficko

ŽUPANK NAD RADLJAMI:

Krajevna organizacija borcev za vrednote NOB Radlje ob Dravi je tudi letos v sodelovanju z občino Radlje ob Dravi pripravila že tradicionalno proslavo v spomin žrtvam borcev Lackovega odreda, ter v počastitev dneva upora proti okupatorju in tudi 70-letnice Zveze borcev. Slovesnost je bila 27. aprila pri spomeniku na Župankovi domačiji nad Radljami.

Prisotne je pozdravila Erika Luzar, predsednica krajevne organizacije ZB Radlje ob Dravi, slavnostni govornik pa je bil župan občine Radlje ob Dravi in podpredsednik Združenja borcev za vrednote NOB Radlje ob Dravi mag. Alan Bukovnik.

V kulturnem programu so sodelovali Mestni pihalni orkester Radlje ob Dravi, Dekliški pevski zbor iz Remšnika in z recitacijo učenca četrtega razreda Osnovne šole Radlje ob Dravi. Prireditev so s svojo udeležbo popestrili tudi praporščaki naših domoljubnih društev.

Ob tej priložnosti smo podelili priznanje Bogomirju Altbauerju, nosilcu praporja iz krajevne organizacije ZB Remšnik. Po prireditvi so si udeleženci proslave lahko ogledali še dokumentarni film o Paučkovih partizanskih bolnišnicah, ki ga je pripravil Koroški pokrajinski muzej - Muzej Radlje ob Dravi.

Besedilo: Erika Luzar

Dobro jutro, bratje Hrvati

Že nekaj časa lahko spremljamo po medijih, kako nas naši ljubi bratje Hrvati uspešno vodijo žejne čez vodo. In kdo je kriv za to? Slovenski delavec, ki mora plačati vsako zмотo ali napačno odločitev nesposobnih politikov, sodnikov, predsednikov komisij in seveda kriminalcev, ki v naši domovini spoštujejo njim na kožo pisane zakone. Ob vsem tem se često sprašujem, ali smo res izpolnili pogoje za vstop v EU. Naši sosedje, bratje Hrvati, so z lahkoto in uspešno vstopili v EU in z lahkoto dosegli, da smo njihovi bratje Slovenci v njihovi senci.

Hrvatje so s svojo NDH-jevsko politiko na balkanskem območju vedno uspešno kalili vodo, seveda na račun drugih. Moj spomin sega nazaj v obdobje po drugi svetovni vojni, ko so naši bratje Hrvati brutalno ropali po Sloveniji, natančneje po Obsotelju. Takratna milica ni imela dovolj moči, da bi to preprečevala, seveda tudi iz tolerantnosti do bratske sosedje. Po slovenskih krajih so izginjali kolesa, vozovi, živina ..., pozneje pa motocikli, traktorji, avtomobili in še veliko drugih stvari. Vsi smo vedeli: kar je šlo na Hrvaško, je izgubljeno. »Oni su bili uvijek u pravu.« Obstajajo tudi zapisi, kako so bratje Hrvati med drugim v vasi Štrigovo pobili približno 40 Slovencev, vas pa pripojili njihovi lepi naši oz. NDH. Nikoli nisem zasledil, koliko so naši bratje med vojno pobili slovenskega življa, tako v Jasenovcu, njihovem »simbolu« človečnosti, kot tudi na slovenskih tleh, kjer so skupaj z domačimi izdajalci uničili oziroma požgali več hiš ter krvoločno pobili več Slovencev kot nemška soldateska. Menim, da bi bilo smiselno Hrvaški postaviti vprašanje o vojni škodi.

In po dobrih sedemdesetih letih, ko sta Slovenija in Hrvaška samostojni državi, nas naši bratski sosedje uspešno stiskajo za vrat. Že pokojni predsednik Drnovšek je povedal, da je Hrvaška denar varčevalcev NLB že pokasirala. Toda kakor vidimo, nam še vedno uspešno izstavljajo račune. Na žalost se naši politiki, nekateri od njih nekdanji komunisti, ukvarjajo s tem, kam bodo poskrili plen domovine in jo hkrati čim bolj popljuvali. Kar se tiče domoljubja, so nas bratje Hrvati s svojo okupacijsko politiko krepko prehiteli. Slovenski politiki, ki so pod streho klerofašizma stopili v prevelike škornje, morajo zaradi nepoznavanja lastne domovine klečeplaziti pred drugimi – tujimi politiki. In tu nam, seveda, tudi Evropa ne more pomagati. Politika z bratsko Hrvaško je

mogoča le, če jo bodo vodili le pošteni politiki, sposobni državniške države in brez hinavskih poljubljanj.

Jože Bračun, Artiče

Člani Zveze borcev za okrasek

Tekst je bil napisan po sprejemu pri predsedniku republike (27. aprila), ko je postalo jasno, da je sprejem za predstavnike ZZB, internirancev in organizacij, ki negujejo izročilo upora, pravzaprav dan odprtih vrat in smo bili člani zveze borcev pravzaprav le okrasek k predsednikovemu nagovoru.

Ali res ne gre bolj dostojanstveno in pokončno?

Posedli so nas na pripravljene sedeže in nam »postregli« s harmonikarskim ansamblom (dve narodni in ena partizanska). Malo je spominjalo na veselico, ampak predsednikovi svetovalci že vedo, kaj delajo!

In zgodil se je govor našega predsednika. Ni kaj, govoril je na pamet, brez listka, nekaj urejenih misli o uporabi, pogumu. Potem pa pride analiza nesrečne slovenske zgodovine – nekaj o medbratskem nasilju, o državljanski vojni, o povojnih pobojih – verjetno je imel naročeno tako. In na koncu o tem, da imamo enkratno priložnost za pomiritev.

Sedel sem zraven Božene, 96-letne tovarišice (čisto po naključju, nikoli prej je nisem srečal, na žalost), ki jo je druga vojna zaznamovala kot upornico, ki je svoj pogum plačala z dvema letoma Ravensbrücka. Šlo je za navadno izdajstvo »prijateljice«. Dostojanstvena, mirna, poglobljena v razmišljanju. Ni doživela tistega, po kar je prišla - besed priznanja za pogum in žrtev. Niti nisem sam dočkal tistega, kar se mi je zdelo samoumevno pričakovati od predsednika - kritične ocene dela politične javnosti, ki že leta bojkotira uradne državne proslave in uprizarja svoje. Predsednik je imel možnost in dolžnost to povedati že dan po prisostvovanju državni proslavi v Kočevju, na kateri je spet manjkali tisti, ki vedri in oblači Slovenijo od osamosvojitve naprej in govori o domoljubju. Moral bi jasno in nedvoumno pokazati s prstom na tiste, ki se požvižgajo na njegove pravne akrobacije, pa čeprav jih dela prav zaradi njih!

Pa ni! Ne povedal ne pokazal! Samo še ena od zamujenih priložnosti pač ...

Srečo Knafelc, Krvava Peč

Ali predsednik Evropske komisije res žali žrtve komunističnih sistemov?

Nekdanji član Zveze komunistov in sedanji vodja slovenske delegacije pri Evropski ljudski stranki Milan Zver je v sodelovanju s poslankama SDS Romano Tomc in Patricijo Šulin na Evropsko komisijo naslovil vprašanje v zvezi z udeležbo njenega predsednika Jeana Clauda Junkerja na prireditvi v njegovem rojstnem kraju Trier ob dvestoti obletnici Marxovega rojstva.

Baje so bili zelo negativno presenečeni. Tudi jaz in še marsikdo – nad tako neumnim vprašanjem.

Tu se mi poraja ključno vprašanje: glede na to, da imajo omenjeni poslanci v Bruslju eminentne svetovalce, sklepam, da so dobili njihov nasvet, naj se z vprašanjem o udeležbi obrnejo nanj. Nemci in intelektualci po svetu vsekakor poznajo veličino in dela Karla Marxa. Kot omenjeno, to bi pričakoval tudi od nekdanjega komuniste Milana Zvera. Že tretjič je s svojimi predlogi v Bruslju razočaral državljane Slovenije.

Prvič, ko se je v evropskih institucijah pritoževal nad kovancem, na katerem je bil upodobljen legendarni partizanski komandant Franc Rozman - Stane s peterokrako zvezdo. Rdeča zvezda na desetih evrih ga pa ne moti. Saj nikoli ni tega komentiral. Kakšno sprenevedanje!

Drugič, v Evropskem parlamentu je predlagal odkritje plošče zaradi komunističnega nasilja v Sloveniji (pa ni bil uslišan). Ter zdaj tretjič, spotaknil se je ob Karla Marxa in posledično ob njegova dela. Kot nekdanji član Zveze komunistov je Milan Zver zagotovo kdaj slišal za Karla Marxa in njegove boje za delavske pravice. Verjamem, da njegovih del ni veliko bral, še manj razumel. Ker jih v svoji knjižnici premorem kar lepo število, jih relativno dobro poznam.

Dobro pa se razumejo ti »naši« poslanci SDS na 600 grobišč zunajso-dno pobitih »nedolžnih« žrtev, ko se sprašujejo: »Zakaj je Juncker sprejel takšno odločitev, ki žali vse tiste, ki so bile žrtve komunističnih sistemov?« S takšnimi neumnimi vprašanji tudi vi žalite lastno domovino in nas sramotite v Evropskem parlamentu. To je žalostno in vaši volivci nosijo velik del krivde za takšna vaša nizkotna početja.

Jaz pa sprašujem vas, vse tri evropske poslance SDS: kaj pa je z zločini Črne roke, z zločini, storjenimi v hrvaškem Jasenovcu nad slovenskimi duhovniki, z umorjenimi partizani na Sv. Urhu, z obe-

šenimi domoljubi na Frankolovem in z ustreljenimi talci v celjskem Starem piskru, v Begunjah, v Mariboru, na Rabu in da ne naštevam koncentracijskih taborišč po Evropi, kjer je umiralo na tisoče nedolžnih Slovencev? Z zverinskimi mučenji ujetih ranjenih partizanov, kar so izvajali domobranci, ustaši in četniki?

Tega pa vas, pokvarjene duše, ne zanima in nobenemu ne postavljate nobenih vprašanj. Pa bi morali, da bi dokazali nekoliko več obzirnosti in dostojnosti do vseh Slovencev! Ne samo do tistih, ki so pod okriljem RKC. V vaši stranki je sicer vse mogoče, vendar tokrat vsaj upam, da ne boste zaradi vsega navedenega spet okrivili Karla Marxa.

Srečko Križanec, Štore

Razbiti spomeniki

Odstranjeno je bilo spominsko obeležje padlim borcem XIV. divizije na Basališču. Verjetno so na tem kraju padli borci Kramaričeve skupine: Alojz Zavolovšek iz Bočne, Franc Gerl iz Otoka pri Cerknici in Valentin Šavli - Pavle iz Tolminskega Loma, in sicer 18. februarja 1944 (vir: Pekoči sneg avtorja Milana Gučka).

Stanislav Gradišnik, Velenje



Zavolovšek iz Bočne (levo), Franc Gerl z Otoka pri Cerknici (sredini), Šavli-Pavle iz Tolminskega Loma (desno), ki so padli na vrhu Basališču 1944

Alojz Zavolovšek (levo), Franc Gerl (v sredini) in Valentin Šavli - Pavle (desno)

Uskladitev rent z rastjo pokojnin

Kot petletni otrok sem bil februarja leta 1944 deležen okupatorskih represalij s požigom doma in begunstvom. Imam status žrtve vojnega nasilja in prejemam majhno rento. Po osnovnem zakonu ZZVN (Ur l 63/95) se vsakomesečna renta revalorizira tako kot pokojnine. Pozneje se je zakon sicer večkrat dopolnjeval in spreminjal ter je postal težko pregleden. Najprej so se revalorizacije redno izvajale, kmalu po uvedbi evra pa

ne več. Že najmanj osem let, morda celo deset let, pa ostaja renta do centa enaka. Kljub krizi in vsem varčevalnim ukrepom so se pokojnine v tem dolgem obdobju vseeno večkrat nekoliko dvignile. Žrtve vojnega nasilja smo nekako pozabljene, morda tudi zato, ker gre večinoma za priletne ljudi, ki jih je iz leta v leto manj. Zanima me, ali in kdaj se bo višina rent uskladila z rastjo pokojnin!

R. S., (naslov hranimo v uredništvu)

Volitve 2018, komu dati svoj glas?

Bližajo se parlamentarne volitve 2018. Ponudba je dokaj pestra, veliko je strank, list, gibanj vseh barv. Kako pa kaj vsebina? Kot napovedi kažejo, bitko za vrh bijejo tri, štiri stranke, med njimi tudi stranka SDS, stranka skrajne desnice. Epidemija neofašizma, ki že lep čas kroži po Evropi, lahko okuži tudi našo državo Slovenijo. Ob tem se samo po sebi ponuja vprašanje, ali se nam res lahko zgodi, da bi bil voditelj stranke SDS JJ kljub vsem aferam in škandalom, ki so leta njegova specialnost, na teh volitvah nagrajen z zmago? Samo zadnji škandal, polmilijonska posojilna mahinacija, bi vsakega drugega za vedno poslala na smetišče zgodovine. Le za JJ se je ta denarna kriminalka končala kot povsem nedolžen spodrsrlaj.

Poglejmo ob dveh primerih, kaj vse nas lahko doleti v primeru zmage JJ. Janševa in Orbanova Nova TV 24 dobi status nacionalne TV. Splošno znano je, da JJ že zdaj ne plačuje prispevka za TV Slovenija. Hujskaška časopisa Demokracija in Reporter postaneta uradna razlagalca naše polpretekle zgodovine.

Če se že tako radikalnega ne more zgoditi, je pa orbanizacija Slovenije kot na dlani. Ta trenutno najvišja oblika vladavine ljudstva, spočeta na Madžarskem, nosi svoje ime, neliberalna demokracija. Se v tem skriva tista druga republika, ki nam jo JJ že dolgo obeta?

Neofašizem je v Evropi postal stvarnost. Množice naivno nasedajo všečnim obljubam skrajnih desničarjev, ne meneč se za ceno, ki bo temu sledila. Ne pozabimo, sedanja Evropa je bila zgrajena na temeljih protifašizma in protinacizma. Danes v Evropskem parlamentu sedijo poslanci, ki fašizem in nacizem javno deklarirajo. Kaj, če ni to že začetek konca te Evrope?

Karlo Mahnič, Gorenje pri Divači

Pomlad v cvetju

*Pomlad v cvetju,
vsa lepa, vsa bela
še nisi cvetela
kot v letošnjem letu!*

*Pomlad v cvetju,
naš narod prebujaš,
mu venec podajaš
v zmage poletu!*

*Pomlad v cvetju,
izpolni nam upe,
uteši zdaj muke
trpečemu svetu!*

*Pomlad v cvetju,
ovenčaj prirodo
za novo svobodo
v varnem zavetju!*

Jožef Doljak, pregnanec na Sardiniji, pesem je nastala 1945.

Vir: Boris Paternu (ur.): Slovensko pesništvo upora, četrta knjiga. Novo mesto: Dolenjska založba 1997, str. 549.

Pismo partizanke

*Ko iz domačega kraja na tujem
sem pismo od partizanke prejel,
s tresočo sem ga roko odprl
in iz očesa sem solzo otrl.*

*V njem našel sem cvetje rdeče
in zelen vršiček – rožmarin,
cvetje iz domače vasice,
iz prelepih zasavskih planin.*

*»Ko mimo sem šla domačije,
s katere si ti bil pregnan,
na vrtu sem natrgala cvetje,«
mi piše dekle – partizan.*

*»Utrgala sem cvetko rdečo
in vršič zelen – rožmarin.
Zavila ga v pisemce belo
in tebi poslala v taborišče v spomin.«*

Evgen Cej, izgnanec v Nemčijo, pesem je nastala leta 1942 v taborišču Bruchsal.

Vir: Boris Paternu (ur.): Slovensko pesništvo upora, četrta knjiga. Novo mesto: Dolenjska založba 1997, str. 439.

Tone Lovec

Ko smo se 19. marca zbrali na naši redni vaji, nismo mogli verjeti vesti, da našega Toneta ni več med nami. Odšel je pevec z najdaljšim stažem v zboru, saj je pel več kot 58 let.

Rodil se je 9. decembra 1929 v domači hiši v Zg. Kašlju pri Ljubljani očetu Antonu in mami Urški, roj. Znoj. Bil je najmlajši od treh otrok. Otroška leta je preživel skupaj z najstarejšim bratom Jankom in sestro Milko. Poklica se je izučil na obrtni šoli in je postal kotlar. Do leta 1949, ko je odšel na služenje vojaškega roka, je živel doma s svojimi domačimi. Že zelo mlad se je zaljubil. Srce mu je ogrelo dekleta z imenom Magda. Spoznala sta se še pred služenjem vojaškega roka, tako da ga je Magda med triletnim služenjem mornariškega vojaškega roka čakala doma. Njuna ljubezen je bila tako velika, da sta se na začetku leta 1952, še med služenjem vojaškega roka, tudi poročila. V zakonu sta se jima rodila dva sinova: leta 1952 sin Toni in leta 1957 sin Tomaž. Skrb za družino



je Toneta pripeljala na delo v podjetje Igo, kjer je bil vodja armaturne delavnice vse do svojega odhoda v pokoj.

Pesem je Toneta spremljala že od otroških let. Vsi v njegovi družini so radi peli. Prepevati je začel leta 1947 v zboru Kulturno-umetniškega društva Jože Mazovec v

Vevčah, nadaljeval pa pri Svobodi v Zadvoru. Rudolf Janko, predsednik takrat še Partizanskega invalidskega pevskega zbora, prijatelj očeta njegove žene Magde, narodnega heroja Antona Trtnika - Tomaža, ga je pregovoril, da se je 15. septembra 1959. leta pridružil zboru in pet let prepeval v obeh. Potem ko je Svoboda v Zadvoru prenehala delovati, mu je srce gorelo samo še za Partizanski pevski zbor. Vodstvo podjetja, v katerem je bil zaposlen, ga je podpiralo pri njegovem petju in mu omogočilo vse odhode, kamorkoli so ga vodile poti s Partizanskim pevskim zborom. Osemurno delo so njemu in vsem okoli njega krajšale pesmi, ki jih je pogosto pel.

V Partizanskem pevskem zboru, ki bo naslednje leto praznoval 75. obletnico obstoja, je pel do konca. Bil je na vseh osmih januarjskih vajah letos in še na štirih v februarju. S svojim 58-letnim prepevanjem v zboru, v katerem je bil od leta 1974 nepogrešljiv solist, je po stažu gotovo rekorder, ki ga bo težko kdo premagal. Svojo pevsko kariero v zboru je začel pod dirigentom Radovanom Gobcem, ki so mu sledili Miro Kokol, Milivoj Šurbek, Ciril Cvetko, Peter Škrjanec, Franc Gornik in sedanji dirigent Iztok Kocen. Z zborom je obredel tako rekoč vso Evropo. Dobil je več uglednih nagrad in priznanj, na primer red dela s srebrnim vencem leta 1984, srebrno plaketo ZZB in NOV Slovenije leta 2002 in zlato plaketo ZZB leta 2010, pa tudi vse Gallusove značke, od bronaste do častne leta 2014.

Najraje je pel partizanske pesmi, saj je bil predan ideji svobode in prepričan, da partizanska pesem prenaša vrednote tovarštva in solidarnosti mlajšim rodovom. Kakor da bi vedel, da je obujanje teh vrednot vse bolj potrebno! Zagovarjal je izvirno zapete pesmi, kakor so bile napisane, čeprav so številne ponarodele, kar je seveda osnovno poslanstvo Partizanskega pevskega zbora tudi danes. Za dobro zapeto pesem je treba trdo delati, kakor za vsako dobro opravljeno delo.

Njegov zadnji javni nastop je bil 18. februarja letos na 48. preglednem srečanju »Ljubljanski zbori 2018« v dvorani Matije Tomca v Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu, Ljubljana.

Partizanski pevski zbor

Jožef Žagar

Prvo letošnjo spomladansko soboto smo se v imenu Krajevne organizacije ZZB Loška dolina na domačem pokopališču za vedno poslovili od svojega dolgoletnega člana Jožeta Žagarja. Samo dober mesec pred tem, 22. februarja, smo ob njegovem visokem življenjskem jubileju, devetdesetem rojstnem dnevu, z delegacijo naše krajevne organizacije Jožeta obiskali na njegovem domu ter ob spremljavi harmonike nazdravili, skupaj zapeli nekaj partizanskih pesmi in se pogovarjali o nekdanjih časih.

Jože se je rodil 22. februarja 1928 v Starem trgu pri Ložu kot najstarejši izmed šestih otrok očetu iz Prezida in mami iz Novega Kota. Možnosti za zaposlitev in zaslužek je bilo v takratnih časih v naših krajih malo, zato si je oče delo moral poiskati v tujini, v Franciji. S prihranki je v Starem trgu na Mandrgah kupil skromno hišico, kamor je prišla stanovat mama.

Kot večina otrok predvojne generacije v Loški dolini, ki



se je težko prebijala iz dneva v dan in je bila večkrat lačna kot sita, je tudi Jože živel zelo težko otroštvo. Družina se je z leti večala, oče se je poredko vračal domov iz Francije, za hišo in veliko družino je morala skrbeti mama. Ker obdelovalne zemlje pri hiši ni bilo, je mama peš hodila obdelovat

njive iz Loške doline v Novi Kot, čez hribe in gozd, kar nekaj ur hoda od doma. Ko so mamini starši ostareli in sami ostali na kmetiji, so se otroci skupaj z mamo in očetom preselili v Novi Kot.

Tu je družina preživela štiri leta nekoliko bolj brezskrbnega življenja, saj so si na kmetiji lahko vsaj pridelali hrano in poskrbeli za kurjavo. Potem pa je prišlo leto 1942 in italijanska ofenziva, v kateri je ogenj vzel hišo in gospodarsko poslopje, otroci pa so bili skupaj s starši in starimi starši odpeljani v taborišče na Rab in kasneje v Gonars. Za družino je bilo to leto polno strahu, stradanja in zmrzovanja.

Ko je bilo Jožetu 15 let in se je pisalo leto 1943, se je družina vrnila v Stari trg. Vrnili so se na jesen v prazno hišo, bilo so brez vsake zaloge hrane, prepuščeni lastni iznajdljivosti. Uredili so si skromno domovanje, spali na slami in se ob podpori sosedov nekako prebili skozi zimo, pri čemer so otroci hrano morali zaslužiti z različnimi deli.

Pri šestnajstih je Jože odšel v partizane. Kot kurir je do konca vojne prehodil vso Suho krajino, Belo krajino in kočevske gozdove. Nekoč je dejal, da se sam sebi čudi, kako mu je uspelo, da je lahko prestal toliko strahu, lakote in mraza in se je po koncu vojne srečno vrnil domov. Za svoj pogum je dobil tudi odlikovanje.

Jože je bil vaje trdega življenja in delaven, zato je znal poprijeti za vsako ponujeno delo. Stalno zaposlitev si je najprej našel kot sekač v gozdu. Po desetih letih napornega dela v gozdu se je zaposlil v tovarni v Ložu, ki je v svojih zlatih časih omogočila razcvet v Loški dolini. Čas po službi mu je zapolnjevalo delo na kmetiji, ki je postala varen in trden dom njegovi družini.

Jožetove noge so prehodile ogromno poti, njegove oči so videle veliko hudega in njegove roke so preložile veliko bremena. Ko so ga nekoč povprašali po receptu za dolgo življenje, je modro odgovoril: »Biti moraš skromen, delaven in pošten.« Tak je bil Jože Žagar iz Starega trga pri Ložu.

Mojca Kovač

Franc Slokan

Rodil se je 17. februarja 1925 v rudarski koloniji v Hrastniku kot najmlajši od štirih otrok v rudarski družini staršem Marku in Frančiški. Po končani osnovni šoli se je v mesarski družini Senica v Hrastniku izučil za mesarja. Nekaj časa je kot mesar delal tudi pri Birtiču v Hrastniku. Ko so Nemci 1941. leta okupirali Jugoslavijo, je Franc štel rosnih 16 let. Nemške oblasti so leta 1943 izvedle množično nasilno mobilizacijo v Gorenjski in Štajerski pokrajini. Nasilno so vpoklicali moške letnikov od 1914 do 1926, med njimi je bil kot 18-letni fant tudi Franc. Večina mladih fantov je zaradi nacističnega zastraševanja podobno razmišljala: »Če grem na fronto, padem sam, če pa grem v partizane, pade vsa družina.«

Kot mnogo drugih je bil tudi Franc odpeljan v Avstrijo v tako imenovane delovne brigade. Tam so jih urili vojaške discipline in vojaških veščin, nato pa so jih pošiljali na fronto po različnih delih Evrope.



Franca je doletela Normandija. Težko je bilo preživeti invazijo zahodnih zaveznikov na obalo francoske Normandije. Preživel je jekleni dež, ki so ga bruhali zavezniške ladje z morja in letala iz zraka.

Bil je med tistimi slovenskimi fanti, ki se niso bili pripravljene bojovati za tuj račun.

Večji skupini fantov in tudi Francu med njimi se je uspelo vdati zaveznikom. Anglo-Američani so jih skupaj z ujetimi nemškimi, poljskimi in češkimi vojaki zaprli v zbirna taborišča blizu Dovra.

10. junija 1944. so zavezniki začeli ujetnike z ladjami voziti v taborišča v Angliji, od tam pa so jih preselili v taborišče pri Edinburgu na Škotskem. Konec junija leta 1944 je bilo v tem taborišču že okrog tisoč Slovencev, ki so delali na okoliških kmetijah ali v tovarnah.

Ljubezen do domovine je med slovenskimi fanti prevladovala. Večina fantov, med njimi tudi Franc, je 3. novembra 1944 podpisala sporazum, da se vrnejo v domovino in takoj pridružijo partizanom. Manjše število je izbralo pripadnost kraljevi vojski, drugi so se odločili, da ostanejo v Angliji, tretji so izbrali pot v Ameriko.

V prvi polovici novembra 1944 so slovenske fante pripeljali v Anglijo. Ob koncu decembra so jih oblekli v angleške uniforme, jih vojaško opremili in brigado, ki je štela od 2700 do 2800 borcev, z ladjami prepeljali v Gravino v Italiji, pozneje pa do Splita, kjer je bila formirana 5. prekomorska brigada Ivan Turšič, njen pripadnik je bil tudi Franc, in sicer v 5. bataljonu. Brigada je štela 2350 borcev. 23. decembra 1944. leta je bil ustanovljeno vodstvo brigade in za komandanta je bil izbran Stane Mahne.

V Slovenijo je brigada prišla, ko je bila njena pomoč najbolj potrebna in koristna. 17. aprila 1945 so prekoračili Kolpo, borci pa so razporedili v brigade 7. korpusa. Te enote so vodile velik boj z močno utrjenim nemškim sovražnikom, podprtim z domačo belo gardo, na Orlah pri Ljubljani. 9. maja 1945 je Franc z enotami 7. korpusa vkorakal v osvobojeno Ljubljano.

Po končani vojni se je Franc zaposlil v rudniku Hrastnik. V zakonu z ženo Justino sta se jima rodila sin Dušan in hči Romana. Otroka sta se izsolala in zaposlila. Franc je bil zelo ponosen na svoje tri vnuke in dva pravnuka.

Vinko Perovšek

Konec aprila smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od tovariša Vinka Perovška, zadnjega člana prvotnega Partizanskega pevskega zbora. Ranjenci v partizanskih bolnišnicah so vedeli, da ima pesem moč, in tako je nastal Invalidski pevski zbor, nekateri so ga imenovali tudi Pojoča četa, iz katere se je razvil današnji Partizanski pevski zbor. Sedemnajst ranjencev je izbral skladatelj Karol Pahor, med njimi je bil tudi Vinko Perovšek. Partizanski pevski zbor je v naslednjih letih postal osrednji nosilec glasbene tradicije revolucionarne in bojne pesmi, nosilec povojne glasbene literature s socialno angažirano vsebino, še vedno pa tudi nosilec izvirne partizanske pesmi ter eden redkih zborov, ki s partizansko, uporniško in domoljubno pesmijo ves čas skrbno ohranjajo izročilo slovenskega odporništv. S svojimi številnimi nastopi, več kot 3000 se jih je že nabralo, doma in po svetu prispeva k utrjevanju slovenske narodne zavesti ter k uveljavljanju



slovenske kulture. Partizanska pesem nosi v sebi vrednote upora, tovarštva, solidarnosti in boja za človekove pravice.

Vinko Perovšek, uradno Vincenc, je živel v Nožicah. Leta 2016 je praznoval 90. rojstni dan. Rodil se je v vasi Retiža blizu Šentvida na Dolenjskem, v kmečki družini. Že pri

devetih letih mu je umrla mama. Osnovno šolo je obiskoval v Šmarju - Sapu. Zatem se je začela vojna. Po kapitulaciji Italije se je odločil za partizane in postal borec Cankarjeve brigade pomočnik mitraljezca. Po več manjših spopadih z Nemci, napadla so jih tudi nemška letala, je bil v bitki na Ilovi gori v veliki nemški ofenzivi od 1. do 4. novembra 1943 hudo ranjen v obraz in prenesen v partizansko bolnišnico Jelendol, nato pa v bolnišnico Planina pod vrhom Mirne Gore na južnem pobočju Kočevskega roga pri Črnomlju. Tam je prve pesmi zapela Pojoča četa, katere pevec – drugi tenor – je postal pod vodstvom Karla Pahorja, enega najvidnejših slovenskih skladateljev in glasbenih pedagogov.

V zboru, ki je že med vojno veliko nastopal, je dočkal svobodo, bil v poletnih mesecih 1945 operiran, nato pa je po 15 letih prepevanja zbor zapustil in se posvetil šolanju, karieri, družini z dvema ljubljenima hčerama. Naš občan je postal leta 1971, ko se je priselil v Nožice. Z ženo je z veliko odrekovanja zgradil hišo, skupaj sta hčerama omogočila prijetno življenje. Vinko je deloval v združenju borcev za NOB, bil je tudi član Društva izgnancev Domžale. Dokler mu je zdravje dopuščalo, je obiskoval koncerte Partizanskega pevskega zbora ter se udeleževal srečanj Cankarjeve brigade.

Vera Vojska

**SVOBODNA
B E S E D A**

www.svobodnabeseda.si



Ob 77. obletnici ustanovitve OF v Ljubljani in ob dnevu upora proti okupatorju je delegacija ZZB za vrednote NOB Slovenije (Tit Turnšek, Stane Dovgan in Aljaž Verhovnik) položila venca pri grobnici narodnih herojev v Ljubljani in pri spomeniku OF v Rožni dolini (na sliki). **Foto: Janez Alič**



Na predvečer dneva zmage so na Primorskem zasvetili napisi Tito. Tako je bilo tudi na Sabotinu nad Novo Gorico, kjer so pripravili tudi kulturni program in prijetno druženje. **Foto: Simon Kovačič**



V počastitev 73. obletnice zmage nad fašizmom je veleposlanik Ruske federacije dr. Doku Zavgajev povabil veteranske organizacije na spominsko slovesnost pri spomeniku Sinovom Rusije in Sovjetske zveze, ki so v prvi in drugi svetovni vojni umrli na slovenskih tleh. Venec je položila tudi delegacija slovenske borčevske organizacije (na sliki), ta je cvetje položila še k spomeniku padlim in umrlim v boju proti okupatorju. **Foto: Janez Alič**

Priznanja najboljšim

V Kino gledališču Bežigrad je bila 26. aprila slavnostna seja ZZB NOB Slovenije, ko smo počastili tudi dan upora proti okupatorju in obletnico ustanovitve OF. Ob tej priložnosti je zbrane nagovoril predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije Tit Turnšek, slavnostna govornica pa je bila dr. Cvetka Hedžet Tóth, članica sveta ZB. Na prireditvi so bila podeljena tudi najvišja priznanja borčevske organizacije.

»OF so revolucionarji, napredni možje ustanovili na pragu svetovne vojne, v času, ko je bilo treba ravnati hitro, odločno in brez oklevanj. V času, ko je imperializem svoje zobe pokazal najbolj nedvoumno, z orožjem. Vendar jim je uspelo. Ustanovili so organizacijo, zmagali v vojni in po njej zgradili državo. V tej državi pa je svoje mesto našla tudi Zveza borcev, ki letos praznuje svojo 70-letnico,« je med drugim dejal član ZB Primož R. Siter, ki je vodil prireditev.

V kulturnem programu sta sodelovala Peter Dirnberk in Lara Jankovič, ki je tudi dobila zlato plaketo ZZB za vrednote NOB Slovenije.

Zlate plakete krajevnim organizacijam ZB

Že tretje leto so bile podeljene zlate plakete najboljšim krajevnim organizacijam Zveze borcev za uspešno promocijo vrednot, dogodkov in osebnosti narodnoosvobodilnega boja, za ugledno uresničevanje vloge ZB v svojem okolju in združenju, za ohranjanje številčnosti organizacije s sprejemom novih, zlasti mladih članov, za skrb za vzdrževanje in urejenost spomenikov in spominskih znamenj na svojem območju.

Priznanja so dobile krajevne organizacije Draga, Dravograd, Komandant Stane, Loška dolina, Mokronog - Trebelno, Rudnik, Sv. Anton, Škale - Cirkovce, Trnovo, Tržišče, Zadvor - Sostro, Zgornja Bistrica, Žirovnica in Društvo Odmev Mokrca.

Dobitniki zlatih plaket ZB

Anica Cerar, nosilka partizanske spomenice 1941, Karlo Emeršič, Danilo Ferfolja, Marko Gričar, Jože Hartman, Rudolf Hotujec, Lara Jankovič, Radmilo Oroz, Ivan Tomažin, Bogomir Troha, Marjan Vidmar, Marjan Virant

AKTIVNOSTI DELOVNIH TELES IN ORGANOV ZVEZE

OD 1. 5. DO 31. 5. 2018

1. Predsedstvo

15. 5. Poročilo o uresničevanju sklepov in potrditev zapisnika prejšnje seje, proslavljanje 70-letnice ZZB, razmislek pred parlamentarnimi volitvami, poročilo s sestanka antifašistov Balkana v Beogradu 5. in 6. maja 2018, finančne zadeve, druga medsebojna obvestila in dogovori.

Člani predsedstva so se (se bodo) udeležili:

5. in 6. 5. – srečanja protifašistov v Beogradu,
8. 5. – spominske slovesnosti, posvečene padlim v zadnjih bojih za Ljubljano na Orlah,
8. 5. – spominske slovesnosti s polaganjem venca pri spomeniku sinovom Rusije na ljubljanskih Žalah,
9. 5. – srečanja borcev in udeležencev NOB v Letušu,
9. 5. – spominske slovesnosti s polaganjem venca pred spomenikom osvoboditeljev v Murski Soboti,
12. 5. – slovesnega odprtja obnovljene partizanske bolnišnice Zalesje v občini Ilirska Bistrica,
12. 5. – proslave ob 73. obletnici zadnjih bojev v drugi svetovni vojni na Poljani,
17. 5. – dneva veteranov vojne '91 v Slivni pri Vačah,
17. 5. – slovesnosti v spomin na tragičen dogodek – požig talcev med drugo svetovno vojno v Peternelu,
19. 5. – prireditve ob spominskem dnevu Mestne občine Maribor in pekrskih dogodkov,
21. 5. – prireditve ob dnevu neodvisnosti Črne gore na Ljubljanskem gradu,
26. 5. – proslave ob dnevu mladosti – radosti v Kumrovcu;
26. 5. – 19. srečanja Zveze društev vojnih invalidov Slovenije v Podčetrtku,
27. 5. – spominske slovesnosti ob 75. obletnici ustrelitve talcev med NOB v Grižah,
27. 5. – spominske slovesnosti ob 76. obletnici ustanovitve prve slovenske brigade in II. grupe odredov na Jančah.

2. Kolegij predsednika

Vsak torek, razen prvega v mesecu

3. OO za pripravo praznovanja 70. obletnice ustanovitve ZZB NOB Slovenije

7. 5. Priprava osrednje proslave ob 70-letnici v Ljubljani 1. julija 2018, priprava slavnostne seje predsedstva 4. julija 2018, zloženka ob 70-letnici, druge spremljajoče aktivnosti ob 70-letnici.

4. Finančna komisija

8. 5. Potrditev zapisnikov prejšnjih sej, obravnava razdelilnika sredstev za naloge v javnem interesu 2018, druga medsebojna obvestila.

5. Nadzorni odbor

22. 5.





Savin Jogan

predsednik društva TIGR Primorske, ob dnevu upora proti okupatorju 27. aprila 2018 v Medani v Goriških brdih



»Slovenci kot narod smo bili v novejši zgodovini od konca prve svetovne vojne naprej izpostavljeni neštetim nevarnostim, pustošenju, žrtvam in izživom, pomanjkanju in tudi narodnostnemu zatiranju, kar je na drugi strani vodilo do odpora. Posebno izrazito se ta podoba kaže na Primorskem.

Najprej o odnosu fašizma do manjšin: kot totalitarni režim jih v splošnem ni priznaval. Še pred vzpostavitvijo fašističnega režima so leta 1920 požgali slovenski Narodni dom v Trstu, pozneje pa še Delavski dom in tiskarno dnevnika Edinost, številne slovenske kulturne domove, knjižnice, tudi župnišča, zadruga in hranilnice. S kraljevim dekretom 1923 so bila odpravljena slovenska imena krajev, sledila je prepoved izdajanja periodičnega tiska in knjig ter vnašanja in razširjanja slovenskih časnikov z onstran meje, prepoved razobešanja slovenskih narodnih zastav. S šolskim l. 1923/24 je bila uvedena Gentilejeva reforma, ki je v prvem razredu vpeljala kot učni jezik italijanščino in nato po razredih postopno naprej. Sledila je sprememba slovenskih priimkov in imen. V javnosti je slovenski jezik povsem izginil. Omenjam še postopno ukinitev izvoljenih občinskih svetov, župane so zamenjali imenovani podestati, Slovenci in Hrvati pa so izgubili tudi svoje predstavnike v parlamentu. Tako stanje je zahtevalo odločen odgovor, ki se je najjasneje kazal v delovanju 'revolucionarne organizacije TIGR, ilegalne, trdno povezane organizacije s preišljenim programom delovanja. Ta je vključeval odločno, tudi oboroženo nastopanje zoper fašizem, ukrepe za ohranjanje, uveljavljanje in razvoj naroda, njegove kulture in jezika, hkrati pa zahteve za uveljavljanje nekaterih gospodarskih in socialnih ukrepov. Tak odpor je zahteval tudi žrtve – poleg omenjenega uničevanja slovenskih šol in drugih javnih objektov ter požigov vasi so bile številne človeške žrtve. Na območju Brd se je tigrovsko gibanje formiralo že jeseni leta 1927.«



Milan Kučan

nekdanji predsednik Republike Slovenije, na slovesnosti ob 73. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča Mauthausen 6. maja 2018



»'Nikoli več.' S to prisego so preživeli taborišniki zapuščali ta strašni kraj. Vračali so se iz pekla, hujšega od tistega, ki ga je v svoji domišljiji zmoget opisati Dante. Hujšega zato, ker je bil resničen. V njem so v komaj predstavljenih mukah umirali ljudje, katerih edini greh je bil, da so sploh bili. Bili so oropani slehernega dostojanstva, izničeni v svojem človeškem bistvu, ponižani v gole številke, vse v imenu nacistične rasistične ideologije o nadčloveku, ki je spočela največjo morijo v zgodovini človeštva.

'Nikoli več.' Dobrega pol stoletja se je zdelo, da se človeštvo drži zaveze, da odločevalci sveta njeno sporočilo spoštujejo. Zdelo se je, da je zlo, ki sta ga spočela fašizem in nacizem, dokončno premagano. Pa je bilo res?

Ob različnih znamenjih in dogajanjih v Evropi danes upravičeno o tem podvomimo. Duh zla, ki se ga spominjamo, na videz neopazno, a zanesljivo pridobiva legitimnost v duhovnem in političnem prostoru evropskega kontinenta. Vdira v naše življenje in se nas polašča s sklicevanjem na demokracijo in svoboščine. Sklicuje se prav na tiste vrednote, ki jih je samo grobo poteptalo z nasiljem in terorjem, katerima se tudi danes ne odreka.

Na tem mestu smo dolžni posvariti pred neobčutljivostjo, neodločnostjo in zamegljevanjem spomina na barbarstvo in opustošenje, ki ga je povzročilo. Dolžni smo opozoriti na neodzivnost tudi Evropsko komisijo, ki ji je varovanje povojne Evrope pred obnavljanjem tega zla naloženo kot temeljna dolžnost.

Bodimo jasni! V Evropi, ki jo živimo in ki temelji na vrednotah, kot so protifašizem, protivojno sodelovanje, mir in varovanje človekovega dostojanstva – v taki Evropi ni prostora za oživljanje barbarstva. Zato vztrajajmo in dosledno zavračajmo sprenevedanje in zatiskanje oči pred njegovim oživljanjem! Mi nočemo vrnitve v čase vojn, sovraštva, nacionalnih egoizmov in spopadov ideologij. Iskreno namreč verjamemo v idejo o združenih, svobodni Evropi. Še naprej hočemo graditi civilizacijo miru, strpnosti, medsebojnega razumevanja in spoštovanja.«



Aljaž Verhovnik

generalni sekretar ZZB za vrednote NOB Slovenije, na slovesnosti ob dnevu upora proti okupatorju na Ravnah 26. aprila 2018



»Razsežnosti in veličino gibanja OF razkrivajo podatki, da je ta organizacija med vojno v popolni okupaciji organizirala svoj komunikacijski in vodstveni sistem z namenom povezanosti in krepitev državnosti. Delovali so radio, gledališče, znanstveni inštitut, šolstvo, partizanske bolnišnice, tiskarne, uveden je bil poseben denar, nastajala je umetnost vseh vrst. Na zboru odposlancev slovenskega naroda v Kočevju je bil izvoljen 120-članski Slovenski narodnoosvobodilni odbor, kamor so prvič v zgodovini lahko volile tudi ženske. Vse to v času okupacije.

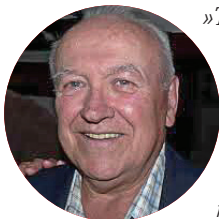
Partizani kot vojaška sila Osvobodilne fronte so nosili simbole Triglava in rdeče peterokrake zvezde. Te enote so počasi rasle in v številnih hudih bitkah z okupatorjem osvobajale slovensko domovino. Njihovo delovanje je preseglo meje slovenskega vprašanja, saj so tako Rusi kot zahodni zavezniki med vojno priznali partizansko gibanje kot edino v Sloveniji oziroma v Jugoslaviji, ki se je uprlo okupatorjem. Na to kaže tudi podatek, da so slovenski partizani med okupacijo rešili življenje kar 806 zavezniškimi pilotom, ki jih je okupatorska vojska sestrelila nad našim ozemljem. V zahvalo za sodelovanje so slovenski partizani, posledično pa ZZB NOB Slovenije, leta 2014 ob okrogli obletnici izkrcanja zaveznikov v Normandiji dobili vabilo na to slovesnost, ki so se je udeležili svetovni voditelji, med njimi tudi ameriški predsednik Obama, nemška kanclerka Angela Merkel in ruski predsednik Vladimir Putin. Prav slednji je tako v zahvalo za sodelovanje partizanov z Rdečo armado pri osvobajanju Evrope lani povabil delegacijo ZZB za vrednote NOB Slovenije na vojaško paradu ob dnevu zmage 9. maja v Moskvi. Ta dejanja kažejo veliko mednarodno razsežnost po številu majhnega, a po dejanjih velikega slovenskega naroda med NOB.«

Vsi govori so v celoti objavljeni na spletni strani
www.svobodanabeseda.si



Ludvik Kaluža

lektor, bibliotekar in režiser, na občinski proslavi dneva upora proti okupatorju v Škofji Loki 22. aprila 2018



»Ta dan, ko obujamo spomin na vstajo in odpor proti okupatorju v NOB in ko poudarjamo njegove vrednote v Sloveniji, ni več tako samoumeven kot v nedavni preteklosti, kar je po svoje prav. Očiščen je patetičnega in postavljajškega hrupa, očiščen tudi vsakovrstnega prazničnega kiča, zato pa je toliko bolj poglobljen, iskren in zaresen, ker ga praznujemo in držimo pri življenju tisti, ki nas ne zavezujejo k temu take ali drugačne funkcije in družbeni položaji, temveč notranja potreba po ohranjanju vrednot, za katere so se bojevali naši predniki in krvaveli naši tovariši, borci, kolikor jih je skozi čas še preostalo in so zdaj med nami in jim velja moj poklon.«

xxx

»Premislek torej o vrednotah NOB: ne o tistih, ki jih označujejo dejanja iz časa podivjanega partizanskega vojvodstva, in tudi ne o tistih v dejavnih povojnega maščevalnega gneva, in ne o tistih, ki jih je udejanjala povojna revolucionarna oblast, temveč o onih, ki pomenijo upor proti vsiljivemu in okrutnemu okupatorju, vrednote, ki pomenijo boj za narodovo svobodo, ki pomenijo tveganje življenja in imetja za svobodo človeka in naroda, ki pomenijo brezkompromisno tovarštvo in požrtvovalnost ter boj v upanju na boljše življenje. Za te vrednote so si prizadevali in verjeli vanje ne samo komunisti in partizani, sprejelo jih je slovensko ljudstvo, kar do skrajnosti avtentično in srčno izpričuje tudi vsa tista množica ljudskih pesnikov in pesnic, katerih 12.000 pesemskih besedil je zbranih v štirih knjigah z naslovom »Slovensko pesništvo upora 1941 1945«. Iz teh štirih knjig bi se lahko česa naučili vsi tisti zgodovinarji in politiki, ki danes dlakocepsko razpravljajo o pravem datumu ustanovitve OF (26. ali 27. april) in o njenem pravem imenu (osvobodilna ali protiiimperalistična), na široko pa obidejo bistveno vsebino dogodka: ta dan ali to noč je slovenski narod po svojih zavednih predstavnikih na pobudo Komunistične partije zavestno sklenil, da se za vsako ceno odločno in z orožjem v roki upre okupatorju.«



dr. Egon Pelikan

zgodovinar, na proslavi ob obletnici nanoške bitke in ob dnevu upora proti okupatorju na Nanosu 27. aprila 2018



»Če se ozremo na zgodovinske prelomnice, v katerih se silovito zgostita slovenska zgodovina in slovenski upor, moramo kot najpomembnejše naštet: leto 1848, leto 1918, leto 1941 in leto 1991. Te časovne prelomnice so bile ključne za preobrazbo tega naroda v to, kar je danes družbeno, kulturno, politično, geografsko ...

In tem prelomnicam je bil skupen upor! In to ne brezglavo puntanje, temveč samozavesten, premišljen in organiziran upor!«

xxx

»Na Primorskem je bila slovenska zgodovina med prelomnicama 1918 in 1941 v luči upora še posebej specifična. Zato danes tu poleg slovenske obeležujemo tudi primorsko obletnico upora fašizmu: ta upor je trajal več kot 25 let ... in je množično zajel prebivalstvo in celotno tedanjo paletu idejnih in političnih skupin, od liberalcev in katoliške duhovščine do socialdemokratov in komunistov.

Nazadnje je ob koncu druge svetovne vojne in zmage nad fašizmom ta upor omogočil vključitev Primorske v slovenski prostor in posledično ustanovitev Republike Slovenije v novi, federativni, socialistični, južnoslovanski državi. V njeni ustavi je bila zapisana pravica Slovencev do samoodločbe in odcepitve.

Nazadnje je tu zadnja zgodovinska prelomnica v slovenski zgodovini – upor leta 1991, ki je vodil v uspešen zaključek slovenske narodne poti.

Brez te naše predzgodovine, brez teh naštetih prelomnic, brez teh uporov slovenske države nikoli ne bi bilo ... in ne bom se strinjal s tistimi, ki danes v tej naši – z upori doseženi – državi vidijo predvsem njene slabosti.

Kaj je bilo skupno vsem omenjenim dogodkom? Samozavest in upor! Vendar ne samozavest in ne upor, ki sta pripeljala do samostojne slovenske države, nista bila samoumevna.«

xxx

»So idejni dediči kolaboracije morda kdaj slišali za to, da Evropa temelji na protifašizmu? Da so vsi evropski narodi ponosni na svoj protifašizem?«



Ljubica Jelušič

podpredsednica ZZB Slovenije ob 74. obletnici partizanske akcije v Postojnski jami, Črna jama 22. aprila 2018



Partizanska diverzantska akcija je bila sestavni del obsežnih partizanskih operacij, ki jih je izvajala 31. divizija 9. korpusa aprila 1944 na komunikacijah med Ljubljano in Trstom, pri čemer so diverzantske enote minirale železnice, ceste, mostove. Nemške enote, ki so bile nastanjene v Postojni, so skrbno ščitile vhod v Postojnsko jamo, kamor so spravili 700 sodov s po 200 litri letalskega goriva in nafte. Tu je bilo največje skladišče goriva za vojaška letala, ki so vzletala s tržaškega letališča, bilo je tudi dokaj varno zavarovano pred letalskimi napadi v podzemni jami.

Poveljstvo 31. divizije se je odločilo, da je treba to skladišče uničiti in s tem preprečiti, da bi Nemci z letali napadali zavezniške sile, ki so že prodirale z juga Italije proti Rimu. Operacijo je vodil namestnik divizijskih obveščevalcev, takrat že slaven partizan, poljski narodni heroj Tadeusz Sadowski - Tom. V partizanih je bil od leta 1943 in se je izkazal pri številnih diverzijah, tudi tisti v idrijskem rudniku živega srebra, kjer so partizani uničili rudniške električne črpalke. Za nalogo v jami so izbrali približno 30 posameznikov, preizkušenih diverzantov, pretežno iz Vojkove brigade, pri čemer jih je večina skrbela za zaščito akcije, v samo jamo pa je šlo 12 borcev in jamski vodnik, izkušeni domačin Franc Sajevec iz Velikega Otoka, ki je dobro poznal podzemno staro pot iz Črne jame do vhoda v Postojnsko jamo. Ta pot ni bila vrisana v nemške zemljevide.

xxx

Med sodi so kopali kanal, v katerega se je stekalo gorivo, na sredino pa so položili 20 kilogramov eksploziva. Gorivo so prižgali z zamikom in ko so že bili na varnem iz jame, je izbruhnila velikanska eksplozija. Ogenj in dim se je valil iz jame še dobrih sedem dni. Za nemškega okupatorja je to bila velika izguba. Maščevali so se s pobijanjem ljudi, v tržaškem zaporu so obesili 52 kaznjencev, kar nekaj iz bližnjih krajev Orehek, Hrenovice in Pivka.

Velikonočno jutro na Vojskem leta 1945

Preboj iz sovražnega obroča

Bilo je 1. aprila 1945 in bila je velika noč, tako kot letos, 73 let pozneje. Leta 2018 so se ljudje prebudili v miren praznični dan. Spokojno so se napotili k bogoslužju ali preprosto sedli k obloženi mizi, da bi počastili praznik življenja. Tistega velikonočnega jutra leta 1945 pa so se številni prebudili v smrt.

// BESEDILO: **Andrej Bolčina, »Zahribarski« z Otlice**

// FOTO: **arhiv Svobodne besede**

Na Primorskem, delu Gorenjskega in Notranjskega je takrat gospodarila nemška SS-divizija princa Evgena, ki je imela nalogo zagotoviti prosto pot umikajočim se vojaškim enotam z Balkana in iz Italije. Elitna SS-divizija je štela 30.000 dobro oboroženih in opremljenih mož, skupaj s kvizlinškimi enotami, ki so se pridružile esesovcem. Med njimi je bil tudi bataljon domobrancev iz Ljubljane. Temu konglomeratu naci-

1945. Na obeh straneh je bilo veliko mrtvih in ranjenih. Partizanske enote in tudi civilno prebivalstvo teh krajev so plačali strahovito visoko ceno, kajti te podivjane horde vseh barv, žejne krvi in maščevanja, so imele »odprt lov« na vse, kar se je gibalo na prostem. Vsako zavetje, ki bi lahko služilo partizanom, je bilo požgano. Gorele so cele vasi. Zadnji poskus uničenja partizanskega gibanja na tem območju je potekal v drugi polovici marca 1945. Sovražni

tom Bevkom, predsednikom PNOO za Trst in slovensko Primorje, je taborilo na Predmeji. Nemške sile so prodirale s Cola, vendar so jih partizani uspešno zadrževali na znamenitem Sinjem vrhu. Druga nemška kolona je prodirala iz Ajdovščine in Gorice prek Čavna na Goro. Iz obroča je bilo treba rešiti »primorsko vladno«. Bil sem v zaščitni enoti. Nikjer ni bilo izhoda. 30. marca zvečer je padla odločitev, da se je treba za vsako ceno prebiti na varno. Šli smo na pot ob zori 1. aprila. Na veliko noč smo prispeli na Vojsko. Tam so nas čakali sovražni mitraljezi in izza vsakega grma, skale, groblje ali drugega zaklona je bruhal ogenj. Naokoli so švigale krogle ter pokale granate in mine.

Slišati je bilo pretresljive krike ranjenec. Prebili smo se in se čez nekaj dni »sestavili« po svojih enotah na Šentviški planoti.



Prav lahko bi bilo na enem od teh kamnov napisano tudi moje ime, kajti še danes ne razumem, kako sem se rešil iz tega pekla. In rešili so se tudi moji trije starejši bratje. Čez nekaj dni smo se živi in zdravi srečali v Gorenji Trebuši. Moje veselje pa je bilo popolno maja 1945, ko sta se nam v Trstu pridružila še preostala dva brata, borca Prekomorskih partizanskih brigad. Bilo nas je šest bratov, šest partizanov.

stično-fašistične falange so se uspešno upirali partizani, združeni v IX. korpusu NOB, ki je štel le 3000 slabo opremljenih mož. Iz hajke v hajko, iz obroča v obroč, iz zasede v zasedo so nemške sile preganjale partizanske enote. Iz dneva v dan, vso zimo v letih 1944 in

obroč je bil sklenjen. Vojaško politično vodstvo IX. korpusa NOB je iskalo rešitve. Obveščevalna služba je noč za nočjo iskala šibke člene v obroču, da bi se enote prebile z najmanjšimi mogočimi izgubami. Oblastno vodstvo Primorske na čelu s pisateljem France-

Zadnji poskus uničenja partizanskega gibanja na tem območju je potekal v drugi polovici marca 1945. Sovražni obroč je bil sklenjen. Vojaško politično vodstvo IX. korpusa NOB je iskalo rešitve. Obveščevalna služba je noč za nočjo iskala šibke člene v obroču, da bi se enote prebile z najmanjšimi mogočimi izgubami

Na veliko noč 1. aprila zjutraj je na Vojskem padel tudi narodni heroj Maks Perc, vodja obveščevalcev IX. korpusa NOB. S svojimi obveščevalci si je dolge dneve in noči prizadeval in iskal rešitve za izhod iz peklenskega obroča. Sam je izgubil bitko s sovražnikom na Jelenščah. Le nekaj grap in bregov od tam, na Gačniku in Vogalcah, pa se je s prebojem sovražnega obroča rešilo na stotine borcev. Tudi po njegovi zaslugi in zaslugi njegovih obveščevalcev. ●

Vabljeni v Konca vas pri Kočevju

Združenje borcev za vrednote NOB Kočevje vabi na spominsko slovesnost v spomin na narodnega heroja Jožeta Šeška, pobudnika in organizatorja upora na Kočevskem.

Slovesnost bo v Konca vasi pri hiši, kjer je Jože Šeško deloval v ilegali, **v soboto, 2. junija 2018, ob 11. uri**. Polaganju venca in cvetja bo sledil kulturni program. Na ogled bo tudi občasna razstava o Jožetu Šešku, ki so jo pripravili v Pokrajinskem muzeju Kočevje.

Organizacijski odbor

Mednarodna prireditev v Petrini

Občinska organizacija ZB Kostel organizira pod pokroviteljstvom občine Kostel spominsko prireditev ob 75. obletnici zmage nad fašizmom in ob 75. obletnici pohoda XVII. divizije v Gorski Kotar. Mednarodna prireditev bo v soboto, **16. junija 2018, ob 11. uri** na območju Podjetniškega inkubatorja PIK Kostel v Petrini.

Organizacijski odbor OO ZB za vrednote NOB Kostel

Orientacijski pohod

Občinska organizacija borcev za vrednote NOB Mokronog - Trebelno v okviru praznovanja oble-

tnice ustanovitve XII. SNOUB Gubčeve brigade in Mokronoške čete **2. junija ob 8. uri** načrtuje izvedbo VII. orientacijskega pohoda. Na njem bodo tekmovali ekipe osnovnih šol ter društva in organizacije iz različnih krajev občine Trebnje, Mirne - Šentruperta in Mokronoga - Trebelnega. Tako si naša organizacija prizadeva ohraniti vrednote, pridobljene med NOB, in spomin na dogajanje v letih 1941-1945 kakor tudi v osamosvojitveni

vojni leta 1991. Na tekmovanju se bodo udeleženci seznanjali s pomembnimi dogodki iz vojne obdobja, s spominskimi obeležji NOB kakor tudi z dogajanjem v času osamosvojitvene vojne. Izvajali bodo tudi določene naloge na različnih kontrolnih točkah. Na cilju bo organizirano tekmovanje v streljanju z zračno puško v kategoriji otrok do 15 let in članov.

Boštjan Sladič

Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja pri Zvezi združenj borcev za vrednote NOB Slovenije
Združenje borcev za vrednote NOB Trzin
Občina Trzin

Vljudno vas vabimo na slovesnost

V SPOMIN NA 73. OBLETNICO OSVOBODITVE
KONCENTRACIJSKEGA TABORIŠČA
POD LJUBELJEM

9. JUNIJA 2018 OB 11. URI

Slavnostna govornica:
dr. Monika Kokalj Kočevar
članica mednarodnega komiteja Mauthausen

ZAKAJ JOČEŠ

*Babica, zakaj jočeš,
zakaj si brišeš solze,
glej, kako lep dan je zunaj,
vse poti k soncu drže!*

*– Oprosti, ljubica,
ne bi te rada užalila,
jutri je praznik, dan upora.
Nanj mislim, ne bom ga pozabila!*

*Med vojno so nas izselili,
mama in ata se nista več vrnila,
mene in druge so v sirotišnico dali,
hoteli so, da bi na svoj rod pozabila!*

*Izročili so me nemški družini
in me potisnili skozi grajski obok,
ves čas sem bridko jokala,
saj bila sem ukraden otrok!*

*– Babica, ne joči,
zdaj je pri nas tvoj dom,
jaz te ne bom zapustila,
pri tebi za vedno ostala bom!*

Jože Ševljak

VABILO

na tradicionalno vseslovensko spominsko srečanje

»MI PA NISMO SE IN SE NE BOMO UKLONILI«

ob 75. obletnici ustanovitve Ljubljanske brigade, 70. obletnici Zveze borcev, 50. obletnici TO in v spomin partizanskih brigad: Tomšičeve, Šerčerjeve, Cankarjeve, Gubčeve, Levstikove, Bračičeve, Krimskega odreda ...

ki bo v soboto, 9. junija 2018, ob 11. uri v Zapotoku pod Kureščkom.

Pozdravni nagovor bosta imela župan občine Ig Janez Cimperman in župan MOL Zoran Jankovič.
Slavnostna govornica bo ministrica za obrambo Andreja Katič.

Kulturni program bodo izvajali: PPZ, Orkester Slovenske vojske, ženski pevski zbor Žene in dekleta dveh vasi, pevka Marjetka Popovski, harmonikar Val Westner in recitatorji.

Po kulturnem programu bo tovariško druženje ob dobri hrani in pijači.

Nasvidenje v Zapotoku pod Kureščkom.

Odhod avtobusa izpred HALETIVOLI v Ljubljani ob 9 uri. Prijave sprejema Tatjana na tel. št. 01/432 52 41.

OBČINA IG, ZVEZA ZDRUŽENI BORCEV ZA VREDNOTE NARODNOOSVOBODILNEGA BOJA SLOVENIJE, ZVEZA ZDRUŽENI BORCEV ZA VREDNOTE NARODNOOSVOBODILNEGA BOJA LJUBLJANE, DRUŠTVO ZAPOTOJ, P G D, GOLO, MOKRCA

Modrijan

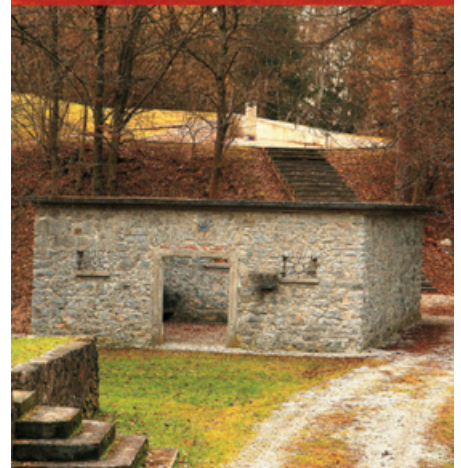
SLOVENIJA V VOJNI

1941–1945 Zdenko Čepič
Damijan Guštin
Nevenka Troha

472 strani • trda vezava • 34,90 €

Knjigo, o kateri ste brali v tej številki Svobodne besede, lahko naročite na:

- 080 23 64
- prodaja@modrijan.si
- www.modrijan.si



Založnik:

Franc Gerbec,

Masarykova 12, Domžale

Cena za člane ZB za vrednote

NOB: 10,00 eurCena za pravne osebe in nečlane:
15,00 eur

Naročila:

Franc Gerbec, 041 631 383

e-pošta: franci@profundis.si

RDEČI VENEC RAN JE ODCVETEL
IN NI GA, KI MED NAS SEJAL JE SMRT
IN NAROD, KI JE VSTAL IN KRVAVEL,
ŽIVI V LUČ MU JE POGLED UPRT.

DOSLEJ NEZNANO GROZO ZRLE SO OČI.
GOREČA VAS, KI ŽIVI V NJI LJUDJE GORLJO.
OBSOJENCE, KI SAMI KOPLJEJO SI GROB,
ŽENE IN STARCE, KI PRED PUŠKAMI STOJILJO.
MATERI SO PRED OČMI UBILI HČER,
ČLOVEKU UKAZUJE ČLOVEK – ZVER.
TI, KI SI TOLIKO KRVI PRELIL,
SI SE ZARES IZ MATERE RODIL?
IZBRISAL BOM TVOJ ROD IN TVOJ SPOMIN,
JE REKEL TUJEC – IN BOM ŽIVEL TOD.
IN DAVNIH DNI SE JE DOMISLIL ROD,
KO JE NASTOPI ČAS GORJA IN BOLEČIN,
SPET JE ODMEVAL DAVNI KLIC: LE VKUP.
IN NAROD VEDEL JE: BOJ JE EDINI UP.

SRCE PREŽIVO V MRaku ŠTIRIH STEN,
V NJEM NEUGASLJIVA ŽELJA VZPLAPOLAVA,
PRED VRATI MRZLA SMRT, NJEGOV JE ČAR
IN V SRCU DUH VSEH DNI PRIŠEPETAVA:
PRIŠLA BO URA – ZADONELA
TROBENTA ZLATA BO ČEZ SVET,
JEČAR IN JEČA BOSTA V NIČ ZGRMELA,
OD HRIBOV DO MORJA BO MAJ RAZPET.

O GORE, POLJA, O TRATE ROSNE!
PRIŠEL JE TUJEC IN NAS JE UKRAL,
UBIL PRAVICO JE IN ZDAJ NAS ŽENE
V NEZNANI SVET IZ DOMAČIH TAL.
O MRZLI KAMEN, VPLI, GORE GRMITE,
UGASNI SONCE, VODE USAHNITE!
PREDRAGA PRST DOMAČA, KODER BOM HODILA,
S SEBOJ KAKOR ZAKLAD TE BOM NOSILA.

Svoboda

Plačilo za žrtve



Dokumentarni film o Borisu Pahorju

Portret svobodnega človeka

// BESEDILO: Jan Ukmar // FOTO: Boris Nemec

Vajdovski Dvorani prve slovenske vlade so pripravili projekcijo dokumentarnega filma Boris Pahor: portret svobodnega človeka (Boris Pahor: portrait d'un homme libre; Francija, 2016, 98 min), ki ga je režirala Fabienne Issartel. Kot so zapisali ustvarjalci filma, je ta film poklon velikemu slovenskemu pisatelju iz Trsta, narodotvorcu, borcu za svobodo, kraški korenini, ki je med drugim preživel taboriščno izkušnjo. Celovečerni dokumentarec nam razkriva umetniko-

vo življenje, delo, ljubezen in tudi težko zgodovino Evrope, ki ji je bil priča. Leta 1920 je bil mali Boris v bližini svojega doma priča požiga tržaškega Narodnega doma, tragičnega simbolnega napada fašistov na slovenstvo v tem mestu. Star je bil sedem let. Sledila je prepoved slovenskega jezika v šoli in na ulicah. Čez noč se je moral odpovedati svoji identiteti in postati »nekdo drug«. Ta travma je postala gonilo njegovega življenja. Leta 2008 se je Fabienne Issartel po branju Pahorjevih besedil, ki so



Boris Pahor z režiserko Fabienne Issartel (desno) v ajdovski dvorani

bila dostopna v francoskem jeziku, odločila, da pisatelja obišče na njegovem domu v Trstu. Ravno v tem času je v italijanščini vnovič izšlo njegovo delo Nekropola, tokrat s predgovorom slavnega tržaškega pisca Claudia Magrisa. Italija končno pokaže zanimanje za življenje tega junaka, ki je nenadoma vabljen v številne televizijske studie in ki v nekaj letih dobi najvišja odlikovanja po vsej Evropi. Večkrat je bil tudi že nominiran za Nobelovo nagrado za literaturo. Režiserka, ki se v svojem ustvarjanju tudi sicer ukvarja z vsebinami s področja kulture, je celovečerni dokumentarec snemala pet let, od začetka leta 2008 do leta 2014, ko je Pahor v Bruslju dobil nagrado državljan Evrope. Film nas vabi v trenutek, ko Boris Pahor preide »iz sence v svetlobo«. ●

Leta 2008 se je Fabienne Issartel po branju Pahorjevih besedil, ki so bila dostopna v francoskem jeziku, odločila, da pisatelja obišče na njegovem domu v Trstu. Ravno v tem času je v italijanščini vnovič izšlo njegovo delo Nekropola, tokrat s predgovorom slavnega tržaškega pisca Claudia Magrisa.

Naročam revijo SVOBODNA BESEDA

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov:
ZZB za vrednote NOB Slovenije
Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana

Ime in priimek:

Kraj, ulica, poštna številka:

Telefonska številka:

Naročnino bom plačeval(a): (odgovor označite)

 četrtletno 9 €,

 letno
36 €.
Podpis:

NAROČILNICA

						GLAVNO MESTO AMERIŠKE ZVEZNE DRŽAVE OREGON (IZ ČRK: MASLE)	SKLOP SLOPOV	AJDOVA SLAMA	LUIČNI BOLNIK, SIFILITIK	REKA V SEVERO-VZHODNI ŠPANJI (IZ: OBER)	MARJANA LIPOVŠEK	SVOBODNA BESEDA SVETLOBA JEŽEVA KOŽA	IZVEDEC ZA LATINSKI JEZIK	KRAJ OBCE TI PLANINARAKE	MIKI, PRELESTI
						ZAČETEK GESLA									
						ESTRADA					OMAMNA TEKOČINA BEVK FRANCE				
						KONEC GESLA									
						ŠVICARSKI KIPAR (HERMAN)									
PRIPRAVA IZ VEČ ŠKRIPCEV ZA DVIGANJE TEŽKIH BREMEN	PRIPADNIK ARISTOKRACIJE, PLEMIC	ZNIŽANI TON H	DELA V IN O SLOVANSKIH JEZIKIH IN KNJIZEVNOSTIH	SVETOVNO PRVENSTVO	AFR. PREB MERINI (IZ: OVIH) TELOVAD. ŠTUKELJ				SUŠILNIK ZA LASE ANTON RAMOVŠ				IZVEDBA ČESA DO KONCA	LETOPIŠ, KRONIKA	
KRALJEVSKA IGRA NA ČRNOBELIH POLJIH			FRANCOSKI SLIKAR CHAGALL							PISATELJICA BREST VERDIJEVA OPERA					
KREMPELJČEK								SMISEL, RAZLOG, REZON KOFEIN V ČAJU							
RISJA SAMICA				ESTER OLJNE KISLINE VRSTA UMETNOSTI				INDIGO (IZ ČRK: TINKA) POLJUB							
IVO SVETINA		NOGOMETAS KRHIN GOVORKA IKAVŠČINE				CELJSKA TOVARNA POSODE	PEVKA VILER SOPROGA						OSKAR LANGE SEKANJE		
PTIČ					DELO REŽISERJA AM. PISATELJICA NIN					SANJE MERILNIK VODNE GLOBINE (NI: SOBAR)					
TNALO; TUDI ŠTOR, PANJ			TJAŠA ANDREE		SPISEK JEDI, MENI IGLAVEC KLEK				URIN MAGMA NA POVRŠJU (IZ: AVAL)					NEKD. SL. NOTRANJI MINISTER (ANDREJ)	
KOSTUMOGRAFKA VOGELNIK			POLITIK VRATUŠA					VODJA BLOKA V TABORIŠČU CELOTA							
KONOP, OZE			NEM. POLITIK (JOHANNES) UMBERTO NOBILE			PREBIVALEC AVČ ANTON DERMOTA						NIKO TOŠ SREDINA BESEDE CENTER			
DOMOVINA JAKUTOV V RUSJI						ODDAJANJE VALOV ALI DELCEV, RADIACIJA									
NASIČEN OGLJIKOVODIK				PLOD		NAPRAVA ZA RAZPIRANJE, RAZPIRAČ									

Rešitve križanke pošljite do 15. junija 2018

Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

**SVOBODNA
BESEDA**

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov:
ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, s pripisom
»nagrada križanka«, do 15. junija 2018.

Ime in priimek: _____

Naslov: _____

Geslo 31. številke SB:

Izžrebanim reševalcem križanke iz
29. številke revije Svobodna beseda

- Božena Kokalj, Srednja vas 72, 4267 Srednja vas v Bohinju
- Stane Inkret, Sajevevo naselje 3, 4208 Šenčur
- Ana Žitnik, Golo 95, 1292 Ig pri Ljubljani

Rešitve križanke:

JEČMENČEK, APARATURA, NOS, MEDIJ, EST, ER, KA, PZ, NESKRB, IZGON, ASPIS, AERO, KVAKA, STIPE, ŽEP, SERVIETA, RJAVICA, ZRAVNANJE, LIMES, BE, RAO, ODDAJA, LT, OBLA, PEV, STADIJ, NOE, ENN, EE, UV, TRTA, RAI, DLAKNJA, OCEDEK, KONJETINA, NEVERA, KIE, KAR.

Geslo: JANEZ STANOVNIK, ČASTNI PREDSEDNIK ZVEZE BORCEV.